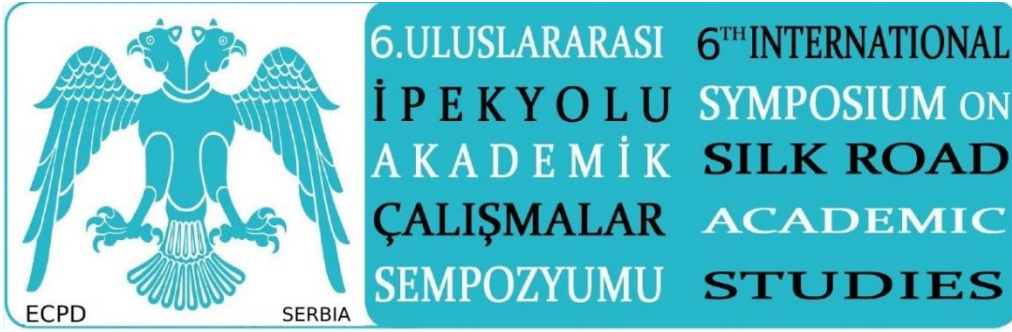

SEMPOZYUM TAM METİN KİTABI
ЗБОРНИК РАДОВА
THE BOOK OF PROCEEDINGS

6. Uluslararası İpek Yolu Akademik Çalışmalar Sempozyumu
6th International Symposium on Silk Road Academic Studies

EDITOR

Doç. Dr. Hakan YALAP
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University

ISBN

978-625-94217-0-4

Belgrade/ REPUBLIC OF SERBIA, 2023

Bu özet kitabında bulunan bildiriler, 1-2 Haziran 2023 tarihlerinde Belgrad/ SİRBİSTAN'da ECPD University for Peace'te sözlü olarak ve yüzyüze sunulmuştur.

Tüm yazıların etik, bilimsel ve hukuki sorumluluğu yazar(lar)a ait olup Editör, Editör Yardımcısı ve Yayın ve Bilim Kurulu'nun görüşlerini yansıtmaz ve sorumluluğu yoktur.

Her hakkı saklıdır. Kaynak gösterilerek yapılacak alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz

HONORARY PRESIDENT

H.R.H. Prince Steven Jorchen Borjigin
Borjikin International Organisation Inc. Chairman

CHAIR OF THE SYMPOSIUM

Prof. Dr. Ljilljana MARKOVIC

ORGANIZING COMMITTEE

Prof. Dr. Joseph Haldane (President of IAFOR) UNITED KINGDOM
Prof. Dr. Negoslav Ostojic, ECPD UN University for Peace Executive Director (SERBIA)
Prof. Dr. Ljilljana Markovic (University of Belgrade) SERBIA
Prof. Dr. M. Sezai Türk (Manas University) KYRGYZSTAN
Prof. Dr. Andrew SMITH (Emporia State University) USA
Prof. Dr. Linjie Chou Zanadu, ECPD UN University for Peace
Prof. Dr. Noriyuki Inoue (University of Kobe) JAPAN
Prof. Dr. H. James Birx, ECPD UN University for Peace (USA)
Prof. Dr. Roberto Veraldi (University of Gabriele d'Annunzio of Chieti-Pescara) ITALY
Prof. Dr. Alexandra Lipacheva, (Moscow State Linguistic University) RUSSIA
Doç. Dr. Hakan Yalap (University of Nevşehir HBV) TURKEY

SCIENTIFIC COMMITTEE

Prof. Dr. Âdem Sezer (Uşak University) TURKEY
Prof. Dr. Adnan Pınar (University of Konya Necmettin Erbakan) TURKEY
Prof. Dr. Ahmet Şimsek (İstanbul University) TURKEY
Prof. Dr. Akif Akkuş (Hasan Kalyoncu University) TURKEY
Prof. Dr. Akmatalı Alimbekov (Kyrgyz Turkis Manas University) KYRGYZSTAN
Prof. Dr. Alexandra Vranes (University of Belgrade) SERBIA
Prof. Dr. Almaz Ulvi Binnatova (Azerbaijan National Academy of Science) AZERBAIJAN
Prof. Dr. Adriana d'Angelo (University of Gabriele d'Annunzio of Chieti-Pescara) ITALY
Prof. Dr. Arif Sarıçoban (Selçuk University) TURKEY
Prof. Dr. Asuman Seda Saracaloğlu (Adnan Menderes University) TURKEY
Prof. Dr. Bayram Ünal (University of İstanbul Sabahattin Zaim) TURKEY
Prof. Dr. Bekir Çoksevrim (Erciyes University) TURKEY
Prof. Dr. Bekir Çınar (University of Niğde Ömer Halisdemir) TURKEY
Prof. Dr. Cemil Öztürk (Marmara University) TURKEY
Prof. Dr. Cengiz Dönmez (Gazi University) TURKEY

- Prof. Dr. Daniele Ungaro (University of Teramo) ITALY
Prof. Dr. Elena Oganova (University of Moscow State) RUSSIA
Prof. Dr. Emine Öztürk (Kafkas University) TURKEY
Prof. Dr. Faruk Çolak (University of Niğde Ömer Halisdemir) TURKEY
Prof. Dr. Flera Sayfulina (Kazan Federal University) TATARSTAN
Prof. Dr. Fred Gardaphe (City University of New York) USA
Prof. Dr. Gencay Zavotçu (University of Kocaeli) TURKEY
Prof. Dr. Geertrui Van Overwalle (University of Leuven) BELGIUM
Prof. Dr. Güray Kırpık (Gazi University) TURKEY
Prof. Dr. Hamza Keleş (Gazi University) TURKEY
Prof. Dr. Hikmet Koraş (University of Niğde Ömer Halisdemir) TURKEY
Prof. Dr. Hilmi Demirkaya (Akdeniz University) TURKEY
Prof. Dr. Himmet Karadal (Aksaray University) TURKEY
Prof. Dr. İlgar İmamverdiyev (Gaziantep University) TURKEY
Prof. Dr. İsmail Hakkı Mirici (Education Attache of Chicago) USA
Prof. Dr. James Birx (College University of Canisius) USA
Prof. Dr. Joachim Klose (University of Humboldt) GERMANY
Prof. Dr. Kadir Ulusoy (Mersin University) TURKEY
Prof. Dr. Kei Maruyama (Doshisha University, Kyoto) JAPAN
Prof. Dr. Kiyomitsu Yui (University of Kobe) JAPAN
Prof. Dr. Livia Maria Costa Madureira (University of Tras-os-Montes e Alto Douro)
PORTUGAL
Prof. Dr. M. Sezai Türk (Gazi University) TURKEY
Prof. Dr. Stefano Trinchese (University of Chieti) ITALY
Prof. Dr. Mihaela Gavrilă (University of Rome La Sapienza) ITALY
Prof. Dr. Nuri Yavuz (Gazi University) TURKEY
Prof. Dr. Nursulu Çetin (Giresun University) TURKEY
Prof. Dr. Osman Sabancı (Atatürk University) TURKEY
Prof. Dr. Ramazan Sever (Giresun University) TURKEY
Prof. Dr. Remzi Oto (Dicle University) TURKEY
Prof. Dr. Selma Yel (Gazi University) TURKEY
Prof. Dr. Sevinç Üçgül (Erciyes University) TURKEY
Prof. Dr. Suat Ünal (University of Karadeniz Technical) TURKEY
Prof. Dr. Tanju Seyhan (University of Mimar Sinan) TURKEY
Prof. Dr. Ziya Avşar (University of Niğde Ömer Halisdemir) TURKEY

- Doç. Dr. Ali Ekber Gülersoy (9 Eylül Üniversitesi) TURKEY
Doç. Dr. Abdullah Temizkan (Ege University) TURKEY
Doç. Dr. Ali Fuat Gökçe (Gaziantep University) TURKEY
Doç. Dr. Alpaslan İnce (Ordu University) TURKEY
Doç. Dr. Ayşen Kiriş Avaroğulları (University of Muğla Sıtkı Koçman) TURKEY
Doç. Dr. Bekir Direkçi (Akdeniz University) TURKEY
Doç. Dr. Bülent Kırmızı (University of Fırat) TURKEY
Doç. Dr. Erdal Bay (Gaziantep University)TURKEY
Doç. Dr. Elvan Yalçınkaya (University of Niğde Ömer Halisdemir) TURKEY
Doç. Dr. Fatma Ünal (Bartın University) TURKEY
Doç. Dr. Gadir Bayramlı (Azerbaijan State University of Economic) AZERBAIJAN
Doç. Dr. Hamdi Doğan (University of Niğde Ömer Halisdemir) TURKEY
Doç. Dr. Hasan Yavuzer (University of Nevşehir HBV) TURKEY
Doç. Dr. Halil Tokcan (University of Niğde Ömer Halisdemir) TURKEY
Doç. Dr. İbrahim Coşkun (Trakya University) TURKEY
Doç. Dr. İlknur Savaşkan (Uludağ University) TURKEY
Doç. Dr. Kadir Karatekin (University of Kastamonu) TURKEY
Doç. Dr. Lütfi Üredi (Mersin University) TURKEY
Doç. Dr. Marija Djindjic (SANU) SERBIA
Doç. Dr. Mehmet Çeribaş (University of Nevşehir HBV) TURKEY
Doç. Dr. Muhammed Sarı (Aksaray University) TURKEY
Doç. Dr. Necati Tomal (19 Mayıs University) TURKEY
Doç. Dr. Osman Çepni (Karabük University) TURKEY
Doç. Dr. Ömer Faruk Sönmez (University of Gaziosmanpaşa) TURKEY
Prof. Dr. Selahattin Avcıoğlu (University of Konya Necmettin Erbakan) TURKEY
Doç. Dr. Spartak Kadiu (University of Tiran) ALBANIA
Doç. Dr. Tekin Çelikkaya (University of Ahi Evran) TURKEY
Doç. Dr. Turhan Çetin (Gazi Üniversitesi) TURKEY
Doç. Dr. Ufuk Karakuş (Gazi University) TURKEY
Doç. Dr. Xhemile Abdiu (University of Tiran) ALBANIA
Doç. Dr. Yasin Doğan (Adıyaman University) TURKEY
Doç. Dr. Yunus Aslan (University of Nevşehir HBV) TURKEY
Doç. Dr. Yunus Kaplan (University of Osmaniye Korkut Ata) TURKEY
Doç. Dr. Yusuf Avcı (University of Çanakkale Onsekiz Mart) TURKEY
Doç. Dr. Zafer Kuş (University of Kastamonu) TURKEY

- Dr. Abidin Karasu (University of İstanbul Medeniyet) TURKEY
- Dr. Adnan Doğan Buldur (University of Konya Necmettin Erbakan) TURKEY
- Dr. Aykut Acar (Dumlupınar University) TURKEY
- Dr. Ayla Arseven (Cumhuriyet University) TURKEY
- Dr. Aylin Alkaya (University of Nevşehir HBV) TURKEY
- Dr. Aysel Kekillioğlu (University of Nevşehir HBV) TURKEY
- Dr. Aysel Şahin Kızıl (University of Fırat) TURKEY
- Dr. Bahadır Kılcan (Gazi University) TURKEY
- Dr. Behice Varışoğlu (Gaziosmanpaşa University) TURKEY
- Dr. Caner Aladağ (University of Konya Necmettin Erbakan) TURKEY
- Dr. Cumhur Günkör (Central Bank of The Republic of Turkey)
- Dr. Emel Tüzel (Gaziosmanpaşa University) TURKEY
- Dr. Erkan Yeşiltaş (Cumhuriyet University) TURKEY
- Dr. Fatih Bakırcı (University of Mimar Sinan) TURKEY
- Dr. Hakan Yıldırım (Esenyurt University) TURKEY
- Dr. Hulusi Yılmaz (University of Nevşehir HBV) TURKEY
- Dr. Kerim Sarıçelik (University of Konya Necmettin Erbakan) TURKEY
- Dr. Lütfiye Cengizhan Akyol (Trakya University) TURKEY
- Dr. Mehmet Akpınar (University of Karadeniz Technical) TURKEY
- Dr. Mehmet Celal Varışoğlu (University of Gaziosmanpaşa) TURKEY
- Dr. Mehmet Gürbüz (University of Konya Necmettin Erbakan) TURKEY
- Dr. Mehmet Özdemir (University of Kocaeli) TURKEY
- Dr. Muhammed Avaroğulları (Muğla Sıtkı Koçman University) TURKEY
- Dr. Murat Akkuş (Aksaray University) TURKEY
- Dr. Oğuzhan Karadeniz (Bülent Ecevit University) TURKEY
- Dr. Raşan Kolutek (University of Nevşehir HBV) TURKEY
- Dr. Recep Kürekli (University of Nevşehir HBV) TURKEY
- Dr. Serap Alper (University of Mimar Sinan) TURKEY
- Dr. Serhat Küçük (University of Kocaeli) TURKEY
- Dr. Sevda Toker (University of Nevşehir HBV) TURKEY
- Dr. Şaban Çobanoğlu (İstanbul Medeniyet University) TURKEY
- Dr. Şamil Yeşilyurt (University of Nevşehir HBV) TURKEY
- Dr. Tahsin Yıldırım (Aksaray University) TURKEY
- Dr. Tekin Avaner (Van Yüzüncü Yıl University) TURKEY
- Dr. Tuğrul Balaban (University of Nevşehir HBV) TURKEY

6. Uluslararası İpek Yolu Akademik Çalışmalar Sempozyumu

Dr. Veysel Şahin (University of Fırat) TURKEY

Dr. Yunus Emre Tansü (Gaziantep University) TURKEY

DEVELOPING WORLD VIEWS THROUGH CULTURAL EXCHANGE

Stephanie Alderton salderto@g.emporia.edu

Melissa Herzberg mherzber@g.emporia.edu

Kimberly Ketcham kketcham@g.emporia.edu

Ash Wines swines@g.emporia.edu

Andrew J. M. Smith asmith37@emporia.edu

Emporia State University

Kansas, USA

Abstract

As Chancellor (2018) notes, cultural exchange and immersion in a new culture is an invaluable tool for helping people become more aware of the interconnectedness of the world and identifying their place within it, especially within a professional context. The School of Library and Information Management (SLIM) at Emporia State University in Kansas has a long history of sending students on short-term learning journey as part of their professional education as librarians (Smith, 2016). These learning journeys have afforded small groups of students opportunities to learn from librarian and archivist colleagues in countries across Europe, South America and Africa and have enabled over 200 students to expand their world view as well as recognize the many ways in which professional librarianship can be practiced.

A major component of the success of the SLIM Global Experiences program is the emphasis placed on personal reflection as a means to process experiences and identify changes to attitudes and understandings (Smith, 2019). An integral part of this processing is the ability to share impressions and to discuss their understandings of the world around them through the newly-formed lens of the different culture in which they are situated.

In this paper, four students from SLIM share their initial impressions of Serbian life, culture, and librarianship, and reflect upon the ways in which this affects their attitudes and influences their professional growth.

Key words: Cultural exchange, international education, LIS education, experiential learning

The School of Library and Information Management (SLIM) at Emporia State University in Kansas is the oldest library school in the western United States and was founded in 1902 (School of Library and Information Management, n.d.). Throughout its history, SLIM has been innovative in both its curriculum and its pedagogy and, as a consequence, has been involved in providing international experiences to its students for many years.

International Learning Experiences

Originally these international experiences were conceived as service learning projects. Service learning involves students providing some sort of library service as part of the learning experience, giving the students the opportunity to put theoretical learning into practice (Peterson, 2009). In the case of SLIM, this involved traveling to a foreign country and working on library projects such as cataloging a collection or processing archival materials. While service learning can be an effective learning tool, there are some distinct drawbacks to service learning in the international context. The level of expertise required to perform specialized information organization tasks is often beyond the introductory level of foundational courses within the library science degree program and requiring additional content courses reduces the number of students who are able to participate in a program. In

addition, there may be language, historical or cultural considerations that further complicate the tasks and mitigate the effectiveness of the projects undertaken.

As the difficulties of identifying and managing these types of service learning projects increased, SLIM made a move to experiential learning, starting in 2010 (Smith, 2016). In this model, the emphasis is on the students experiencing a new culture, visiting libraries and archives, and talking to librarians and archivists. In this way they develop an understand of the culture and also of the ways in which library services are similar to those in the United States as well as the ways in which they differ. This also changes the dynamic of the interactions (Smith, 2019). In the service learning projects students were coming in as the experts to accomplish a task: cultural awareness and understanding of different library systems and practices was a byproduct of the task at hand. Under the experiential model, the cultural awareness and understanding of libraries is the central goal: students are coming as learners and colleagues, not outside experts.

Current Course Model

In the current model, students enroll in a 3-credit-hour class that features a 10-day field trip. Students are responsible for extensive preparation before the trip, which includes both logistical tasks and learning assignments. Students complete reading assignments in the history, geography and culture of the country they will visit, as well as reviewing the websites of the specific libraries and archives they will see. Students maintain journals throughout the course and the field trip experience and are also responsible for completing several assignments upon their return, which are designed to encourage deeper processing of their experiences and learning.

Student Reactions

The next sections of this paper consist of the text of presentations four SLIM students shared during the 6th International Symposium on Silk Road Academic Studies in Belgrade on the final day of their field trip experience.

Student 1 - Stephanie Alderton

Hello, my name is Stephanie Alderton. I'm a high school librarian from Denver, Colorado, and while I've traveled to a few countries outside the US, this is my first time visiting continental Europe.

After spending a week here, the impression I've formed of Serbia is that of a people with a turbulent past who are meeting the present with enthusiasm. I've seen more people singing, laughing, and showing affection in public here than I ever have before. I think one stereotype Americans sometimes use to describe Slavic people is that they are very closed-off and unemotional, and I've found the opposite to be true of the Serbians I've met.

Obviously, this country has been through many upheavals and changes in government. But when I think of Serbian culture, what comes to mind is a quote I saw on the wall of the Serbian National Library when we toured there. It was attributed to the French writer Andre Maloux, who said that he saw in the library "the destiny of a people that considers culture and freedom the same." This sentiment seems to be reflected everywhere books can be found here in Belgrade. Every library has a piano somewhere in the building for public concerts, for example. Bookstores and libraries have wide-ranging collections of classic and modern literature in multiple languages, even in the tiniest library branches. This country seems to make an effort to make art and culture available to everyone.

The librarians we've met on this trip have talked about facing similar challenges to the ones libraries face in the US: lack of resources, censorship, lack of media literacy among the general public, etc. But Serbian librarians are meeting these challenges with passion and commitment. I was amazed at the number of programs available and the high circulation numbers at most of the libraries we saw, even those with only one or two full-time employees. This week I've talked to librarians who run one-room libraries all by themselves and host more programs per week than some American libraries with dozens of staff and multi-story buildings.

I will come away from this trip with some new ideas for programming and a reminder of the impact that a wide, diverse collection can have in helping readers develop a global perspective. I feel inspired to continue in the profession and to follow the example of the excellent librarians I've met.

Getting to see a little bit of Serbian culture was a reminder that times change, regimes change, but preservation of culture and access to information will always be valuable.

Student 2 – Ash Wines

Hello, I am Ash Wines, I am from Kansas in the US and unlike my colleagues, I have never traveled outside of the States.

My first experience in Serbia was during the passport control line at the airport. I got in the shortest line, but then I thought I might be in the wrong line so without thinking about it I turned around and asked the woman behind me if she knew where I should be. She looked at me very apologetically and shrugged and shook her head. Immediately I realized what I had done. I assumed that she would speak English, not out of entitlement but because I didn't know any better. I knew going into this trip that not everyone would speak English, but it wasn't until I was in a room full of a language that I didn't understand that I truly realized what that meant.

I realized that for the first time in my life I was the cultural other. I was challenged by that idea. I would continue to be challenged by new and different ideas during the rest of my time here in Serbia.

Having a meal in Serbia is a completely different experience than in the States. There they want to maximize the number of people they serve, which is an understandable business model - to serve as many people as possible. But here in Serbia, the attention is not on the quantity but the quality of the experience.

That attention to detail and caring about the experience rather than the numbers is something that I saw in libraries here as well. Some of the libraries we visited were stocked with so many books, it was ineffective to have their holdings open to the public. Instead, a patron must make a request and their book will be found by an employee and brought to them. This is an idea I had never heard of. When I first heard of it, I thought it was a way to control their inventory or something having to do with theft. Then I saw where the books were stored. There were so many books in the room that it would be impossible to browse through the shelves. It would take training to be able to find something, which is exactly why they closed their holdings. This is challenging to me because I had this vision of what a library should look like, and it includes wandering the stacks and finding your book on your own. But these libraries with closed holdings have different goals. I realized their priorities were not to have a picturesque visit to the library, it was to deliver the books most effectively to the patrons. This process allows for more books to be held at a single location. This changed the way I thought about librarianship. Just because one way is what you're used to does not mean it is the only way to do something. Just because this is the way we do it back home, or even this is the way you were taught in school, does not mean that is the only way. I was challenged a lot in Serbia, and I grew a lot from these challenges. Now I know that different institutions in the same industry are allowed to have different priorities. Just like restaurants. Just like libraries. Just because one way is the way we do it back home, that doesn't mean that is the only way.

Student 3 - Melissa Herzberg

My name is Melissa Herzberg, and I currently work as a school librarian for grades 7 and 8 in Nebraska. I have traveled extensively in Asia but have seen very little of Europe before coming to Serbia.

As we began touring different libraries in both Belgrade and Novi Sad, I was initially struck by how small they seemed for serving areas with such large populations. In Nebraska, we have large, centralized libraries that serve wide geographic areas with smaller populations.

The public library system in Belgrade is decentralized, containing numerous smaller branches strategically placed throughout the city. These smaller, neighborhood libraries are able to fully understand the needs and wants of their patrons. They are able to make meaningful connections within their neighborhoods and communities. These types of connections are wonderful to have when growing the library's collection because the librarian is able to acquire resources specific to the patrons' interests.

However, the benefit of neighborhood libraries goes further than having a robust collection. These libraries have become cultural hubs. I have been so impressed with the high-level of outreach that Serbian libraries have achieved within their communities. Outreach programs that are being done both at the public libraries and academic libraries go far beyond the standard book clubs and book promotion that is typically seen in Nebraska libraries.

Serbian libraries are providing opportunities for patrons to connect with one another and learn from each other within the library space. This is being accomplished through cultural programs, conversation clubs, art exhibits, lectures, and game nights. As one of our host librarians stated to us, “The library is alive when something is going on. The strength of a librarian lies within her connections to the schools, the non-governmental organizations, and the community.”

In addition to the immense amount of outreach and programming happening in Serbian libraries, I was also struck by the level of education being provided within the physical spaces and online. Almost every library we visited spoke about their educational programs focused on information and media literacy. In addition to providing in-person training, they are providing curriculum modules online for anyone to access and learn from. These online resources are provided in multiple languages to help foster wider access.

After being in Serbia, I feel that I have changed my outlook on what is most important about librarianship. A library should not be evaluated simply by the number of books in its collection nor by the number of people that walk through the doors. Instead, the library should be evaluated by how well it is connected to the community it serves and by the quality of the relationships it has with its patrons. In essence, our job is to keep people informed, involved, and inspired.

Student 4 – Kimberly Ketcham

Hello, I am Kimberly Ketcham, a graduate student in the field of Library Science. I currently reside in Massachusetts.

Growing up in a multi-generational American Army family, myself as well as my father, had the opportunity to grow up living outside of the United States. Due to various circumstances, my trip to Belgrade is my first time back in Europe since 1988. Certainly, a lot has changed. I’m not sure that I really had any specific ideas of what Serbia would be like, but I was excited for this new experience, to travel to a new part of the world.

My initial impressions of Serbia are that it is beautiful and hospitable. Every person I have met, starting on my flight from New York City, was friendly, warm, and curious about my visit. Even the initial car ride into the city, I was just trying to soak it all in and listen to my driver as we chatted. I immediately started to notice the old world feel that I somewhat expected on a trip to Europe but was also struck by the other historical and cultural influences on the area that highlighted how much I have to learn.

As we toured libraries, archives, and museums, and sat down to eat casual local meals with librarians in Belgrade, I started to sink into the experience and ruminate on the overarching theme that I was hearing and that was culture.

Culture is a word that, in my experience, is sometimes dismissed in my country, sometimes considered frivolous or even divisive, but as a person who delights in the humanities, the societal value expressed in Serbia towards the preservation and access to history, art and other studies, rekindled my own deeply personal value of what can generally be called culture.

Appreciation and value of the humanities in any society gives permission to its people to experience joy, whether that joy is derived from a finely prepared meal or coffee, a digitized or restored ancient text, or an architectural marvel, is left up to the individual. On this trip, I observed the time and space made for this access to knowledge and public efforts to preserve and provide it.

Spending this time with Serbian professionals and my American cohorts, I have gained tremendous experience and insight on what it means to be a professional librarian. I take back with me the ethos of access to information, art, and the desire to facilitate the curiosities of the patrons I might serve.

I want to end with a quote from Tanja, a public librarian we visited, “We don’t keep the library to be quiet...a place is only alive when something is going on.”

Discussion

Each of the student reactions above, shared by them from their journals, demonstrates an awareness not simply of library processes in Serbia, especially similarities and differences in professional practice, but also a deep awareness of the cultural differences between the United States and southern Europe. While the library learning and understanding is important, this cultural awareness, particularly the new understandings that arise from being the stranger or outsider, help students develop a better understanding of the needs of different patron groups in their own libraries in the United States. This also fosters a desire to make their libraries more accessible to people from different cultural backgrounds, as they have directly experienced the difficulties of being surrounded by a different culture and a different language, by different expectations and behaviors.

Although each of the students volunteered in advance to participate in the conference and to share their experiences, none knew exactly what was going to happen or how they would feel by the time of their presentations. The fact that they were able to share such perceptive insights into their own learning on the ninth day of their field trip, which had already been filled with an intense program of visits, meetings, and tours, is testament both to the power of the educational experience and the openness of the students to learning in this environment.

Conclusion

Experiential learning in an international context has proved to be a successful strategy for SLIM in fostering deeper cultural awareness and understanding in the students who elect to participate in these courses. Even for students who have traveled internationally in the past, the study of librarianship within a different culture opens their eyes to different aspects of their new library careers. All participating students are more aware of what it takes to operate in a culture that is not their own and are therefore better equipped to help the increasingly diverse populations they will encounter in the future as professional librarians.

References

- Chancellor, R. L. (2018). Crossing the globe: Why studying abroad is essential to the future of LIS education. *Journal of Education for Library and Information Science*, 59(3). DOI: 10.3138/jelis.59.3.2018-0012.05
- Peterson, L. (2009). A brief history of service learning in LIS. In A. H. Meyers, K. Jensen, & L. Roy (Eds.), *Service learning: Linking library education and practice* (pp. 1-4). ALA Editions.
- School of Library and Information Management (n.d.). *SLIM History*. <https://www.emporia.edu/school-library-and-information-management/about/history/>
- Smith, A. J. M. (2016). The evolution of experiential learning for diversity education in a library science program through short-term global experiences. *Journal of International Civilization Studies*, 1(2), 163-170. <https://dergipark.org.tr/en/pub/inciss/issue/57396/813430>
- Smith, A. J. M. (2019). *Effective short-term international learning experiences: Promoting global understanding and international cooperation*. Proceedings of the annual meeting of the Association for Library and Information Science Education, Knoxville, TN. <https://hdl.handle.net/2142/105327>

MCDONALDIZATION VE AKADEMİK FRANCHISING

Arzu ALTIN

Millî Eğitim Bakanlığı, arzu.altin@gazi.edu.tr

Özet

George Ritzer, 1993 tarihli the Mcdonaldization of Society adlı kitabıyla McDonaldization kavramını tanıttığından beri, bu kavram sosyoloji alanında ve özellikle küreselleşme sosyolojisinde merkezi hale gelmiştir. Aslında George Ritzer, Max Weber'in çalışmalarının temel unsurlarını ele almış, genişletmiş ve güncelleştirerek sosyal yapısal değişimin insan etkileşimi ve kimliği üzerindeki etkisinin eleştirel bir analizini üretmiştir. Ritzer'e göre bürokratik örgütler sadece rasyonalizasyon sürecini temsil etmekle kalmayıp insan etkileşimine yapı sürecini daha da ileriye taşıyarak giderek rasyonalize olan bir dünyaya yol açmışlardır. Dolayısıyla bu süreç günlük hayatımızın tüm yönlerini etkilemektedir. Ritzer, 1990'lardan bu yana McDonald's bu sürecin örnek modeli olarak fast-food restoranının sosyal olarak yapılandırılmış biçiminin, rasyonalizasyon sürecini gündelik etkileşim ve bireysel kimlik alanına doğru daha da ileriye doğru temsil eden ve genişleten örgütsel güç haline geldiğini ileri sürmektedir (Ritzer, 1994). Ritzer'e göre, McDonaldlaştırmanın başarısında dört çarpıcı boyut vardır. Bu boyutlar McDonald's'ın tüketicilere, işçilere ve yöneticilere "verimlilik, hesaplanabilirlik, öngörülebilirlik ve denetim sunması" olarak belirlenmiştir (Margolis, 2004). McDonaldlaştırmanın bu dört temel karakteristiğinin incelenmesi McDonald's sisteminin bu kadar başarılı olmasının ve McDonaldlaştırma sürecinin bu kadar hızla ilerlemesinin sağlam nedenleri olduğunu ortaya koymaktadır.

British Council'in tanımına göre (2012), uluslararası akademik franchise (veya akademik lisanslama): bir üniversitenin akademik programlarını ya da yükseköğretim kurumlarını başka bir ülkeye ihraç etme faaliyetleridir. Bu faaliyetler herhangi bir zamanda lisans ve lisansüstü programlar olarak tamamen veya kısmen gerçekleştirilebilir. Pon ve Ritchie'e (2014) göre akademik bir franchise, aksi takdirde elde edilemeyen önemli kaynakları elde etmek için bir iş ortaklığı veya bir araç olarak tanımlanabilir. Sınırlı ampirik kanıtların yanı sıra, güncel akademik literatür ve akademik araştırmalara göre franchise'lar ev sahibi kurumdan uzakta olan genel öğretim ve öğrenme çalışmalarına oldukça az entegre edilmiştir. Bu çalışmada yükseköğretimde sağlanan franchise sistemi McDonalds prensibi açısından bakılarak değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mcdonaldization, Uluslararası Akademik Franchise.

MCDONALDIZATION AND ACADEMIC FRANCHISING

Arzu ALTIN

Ministry of National Education, arzu.altin@gazi.edu.tr

Abstract

Ever since George Ritzer introduced the concept of McDonaldization in his 1993 book the McDonaldization of Society, this concept has become central to the field of sociology, and particularly to the sociology of globalization. In fact, George Ritzer has taken, expanded and updated key elements of Max Weber's work to produce a critical analysis of the impact of social structural change on human interaction and identity. According to Ritzer, bureaucratic organizations not only represent the rationalization process, but also lead to an increasingly rationalized world by taking the building process to human interaction further. Therefore, this process affects all aspects of our daily life. Ritzer argues that since the 1990s, McDonald's as the exemplary model of this process, the socially

constructed form of the fast-food restaurant has become the organizational force that further represents and extends the rationalization process into the realm of everyday interaction and individual identity (Ritzer, 1994) . According to Ritzer, there are four striking dimensions to the success of McDonaldization. These dimensions were determined as McDonald's "offering efficiency, calculability, predictability and control" to consumers, workers and managers (Margolis, 2004). Examining these four basic characteristics of McDonaldization reveals that there are solid reasons for the McDonald's system to be so successful and for the McDonaldization process to progress so rapidly.

According to the British Council's definition (2012), international academic franchise (or academic licensing): the activities of a university to export academic programs or higher education institutions to another country. These activities can be carried out in whole or in part as undergraduate and graduate programs at any time. According to Pon and Ritchie (2014), an academic franchise can be defined as a business partnership or a tool to acquire significant resources that would not otherwise be available. According to current academic literature and academic research, as well as limited empirical evidence, franchises are poorly integrated into general teaching and learning work away from the host institution. In this study, the franchise system provided in higher education will be evaluated in terms of McDonalds principle.

Key words: Mcdonaldization, International Academic Franchise.

Mcdonaldization Terimi ve Ortaya Çıkışı

George Ritzer, 1993 tarihli the Mcdonaldization of Society adlı kitabıyla McDonaldization kavramını tanıttığından beri, bu kavram sosyoloji alanında ve özellikle küreselleşme sosyolojisinde merkezi hale gelmiştir. Aslında George Ritzer, Max Weber'in çalışmalarının temel unsurlarını ele almış, genişletmiş ve güncelleştirerek sosyal yapısal değişimin insan etkileşimi ve kimliği üzerindeki etkisinin eleştirel bir analizini üretmiştir (Ritzer, 1994). Weber'in modern toplum analizindeki ana tema Rasyonalizasyon süreciydi. Rasyonalizasyon süreci, geleneksel düşünme biçimlerinin, verimlilik ve biçimlendirilmiş sosyal kontrol ile ilgili bir uç/araç analiziyle değiştirildiği çok geniş kapsamlı bir süreçtir (Ritzer, 1994). Ritzer'e göre bürokratik örgütler sadece rasyonalizasyon sürecini temsil etmekle kalmayıp insan etkileşimine dayattığı ve düşündükleri yapı süreci daha da ileriye taşıyarak giderek rasyonalize olan bir dünyaya yol açmaktadır. Dolayısıyla bu süreç günlük hayatımızın tüm yönlerini etkilemektedir. Ritzer, 1990'lardan bu yana McDonald's bu sürecin örnek modeli olarak fast-food restoranının sosyal olarak yapılandırılmış biçiminin, rasyonalizasyon sürecini gündelik etkileşim ve bireysel kimlik alanına doğru daha da ileriye doğru temsil eden ve genişleten örgütsel güç haline geldiğini ileri sürmektedir (Ritzer, 1994).

Ritzer'e göre, McDonaldlaştırmanın başarısında dört çarpıcı boyut vardır. Bu boyutlar McDonald's'ın tüketicilere, işçilere ve yöneticilere "verimlilik, hesaplanabilirlik, öngörülebilirlik ve denetim sunması" olarak belirlenmiştir (Margolis, 2004).

Birinci olarak McDonald's, verimlilik ya da bir noktadan diğerine gitmenin optimum yöntemini sunar. Tüketiciler için bu boyut McDonald's restoranının, açlıktan doymaya geçmenin var olan en iyi yolunu sunması anlamına gelir.

İkinci olarak McDonald's hesaplanabilirlik boyutu vardır. Kısaca ürünlerin nicel özelliklerine (porsiyon büyüklüğü, maliyet) ve sunulan hizmete (ürünü almak için gereken zaman) önem verir. Nicelik nitelikle eşit olmuştur; bir şeyden çok almak ya da çabuk almak, alınan şeyin iyi olması demektir. İnsanlar ayrıca, McDonald's restoranına gitmek, yiyecek almak ve eve dönmek için ne kadar zaman harcayacaklarını da hesaplama eğilimindedir.

Üçüncü olarak McDonald's öngörülebilirlik boyutu yani ürün ve hizmetlerin her zaman ve her yerde aynı olacağını garanti etmektedir.

Dördüncü boyut olan denetim sayesinde; özellikle insan teknolojisinin yerini insansız teknoloji McDonald's dünyasına giren insanlar üzerinde uygulanır. Bir insan teknolojisi (örneğin bir tornavida)

insanların denetimi altındadır; insansız teknoloji (örneğin montaj masası) ise insanları denetimine alır. Fastfood restoranlarında yemek yiyenler (genellikle) örtük biçimde de olsa denetlenirler. Yazılar, sınırlı münüler, az seçenekler, rahatsız sandalyeler, yemek yiyenleri, işletmenin kendilerinden istediği şeyi yapmaya yöneltir: örneğin hemen yiyip çıkmak ya da arabayla (bazı yerlerde yürüyerek) gidip yiyeceğin bir pencereden satın almak. Domino's Pizza modelinde ise zaten müşteri restorana bile gitmez.

McDonalddlaştırmanın bu dört temel karakteristiğinin incelenmesi McDonald's sisteminin bu kadar başarılı olmasının ve McDonalddlaştırma sürecinin bu kadar hızla ilerlemesinin sağlam nedenleri olduğunu ortaya koymaktadır.

McDonalddlaştırmanın güçlü üstünlükler sunmasına karşın zayıf yanları da vardır (Ritzer, 1994). Verimlilik, öngörülebilirlik, hesaplanabilirlik ve insansız teknolojiyle denetim, akılcı bir sistemin temel bileşenleri olarak görülebilir. Ne var ki akılcı sistemler kaçınılmaz olarak akıldışılığı da bünyesinde taşır. Buradaki temel düşünce, akılcı sistemlerin kaçınılmaz olarak akıldışı sonuçlar üretmeleridir. Örneğin McDonalddlaştırmanın çevre üzerinde çok fazla kötü etkisi olmuştur ki mesela insanların fast-food restoranlarından beklediği öngörülebilir patates kızartması yapmak için “bir örnek patates yetiştirme ihtiyacı”. Bu tür patatesler yetiştirme ihtiyacının Kuzeybatı Pasifik'in ekolojisini olumsuz etkilediği ortaya çıkmıştır. Bu tür patatesleri yetiştiren dev çiftlikler kimyasal maddelerin yaygın kullanımına dayalıdır(Ritzer, 1994).

McDonaldization ve Akademik Franchising

McDonaldization terimi, 1993 yılında George Ritzer tarafından ortaya atıldığından bu yana akademisyenler ya da yazarlar için teorik ve pratik tartışma ortamları sağlamak için değerli bir araç olmuştur (Altbach, 2013; Hayes & Wynyard, 2002; Hayes, 2017; Margolis, 2004; Smart, 1999).

British Council'in tanımına göre (2012: 69), uluslararası akademik franchise (veya akademik lisanslama): bir üniversitenin akademik programlarını ya da yükseköğretim kurumlarını başka bir ülkeye ihraç etme faaliyetleridir. Bu faaliyetler herhangi bir zamanda lisans ve lisansüstü programlar olarak tamamen veya kısmen gerçekleştirilebilir (Pon & Ritchie, 2014).

Pon ve Ritchie'e (2014) göre akademik bir franchise, aksi takdirde elde edilemeyen önemli kaynakları elde etmek için bir iş ortaklığı veya bir araç olarak tanımlanabilir. Sınırlı ampirik kanıtların yanı sıra, güncel akademik literatür ve akademik araştırmalara göre franchise'lar ev sahibi kurumdan uzakta olan genel öğretim ve öğrenme çalışmalarına oldukça az entegre edilmiştir. Franchise'ın faydalarına odaklandığı araştırmalarda dört alan Şekil 1 deki gibi model olarak gösterilebilir. Bunlar (Pon ve Ritchie, 2014):

1. özellikle ev sahibi kurum veya franchise veren için gelir artışı;
2. akademik uzmanlık, özellikle ev sahibinden işbirlikçi bir kuruma veya franchise sahibine;
3. akademik değişimden kaynaklanan EQUİS gibi uluslararası Lig tablolarında yükseltilmiş profil (The EFMD Quality Improvement System: EFMD Kalite İyileştirme Sistemi bir okul akreditasyon sistemidir),
4. her iki kurum için de öğrenci sayısında bir artışa yol açmalıdır.

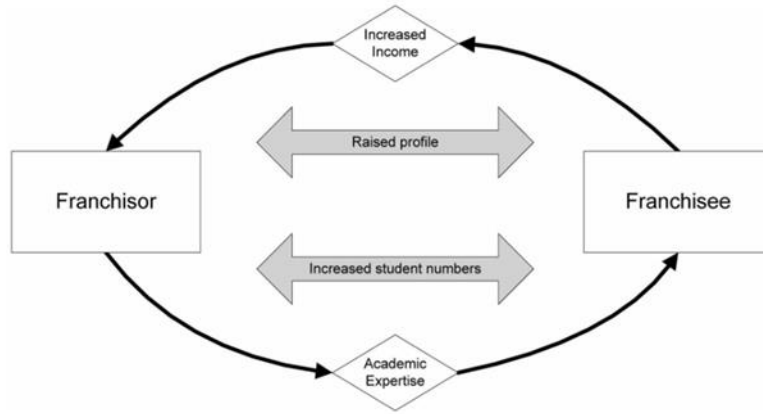

Figure 1: Expectations of benefit received in successful academic franchises

Şekil 1. Akademik franchis'in akademik alandaki faydaları. Kevin Pon and Caroline Ritchie, "International academic franchises: Identifying the benefits of international academic franchise provision", *London Review of Education*, 12(1), 104-120, 2014.

İngiltere'de Akademik Franchise

Akademik franchising, üniversitelerin eğitim için yurtdışına gidemeyen veya gitmek istemeyen yabancı öğrencilere akademik derece izni veren ticari, gelir getirici bir işletme olarak kabul edilir (Healey, 2013). İngiliz Yükseköğretim Kurumları, yabancı öğrencileri çekmek açısından en başarılı ulusal sistemler arasında yer almıştır. Nitekim 2012 yılında, İngiltere üniversiteler ve Bilim Devlet Bakanı, bu uluslararası eğitim biçiminin üniversitelere mali faydalarını ısrarla vurgulamıştır (Healey, 2013).

İngiliz akademik kuruluşlarındaki öğrencilerin yaklaşık yüzde 20'si İngiltere de yaşamamaktadır. Bunlar, öğrenimlerine İngiltere'nin 13 şube kampüslerinden birinde veya (muhtemelen çok daha fazlası) bir İngiliz üniversiteleri ile franchise anlaşması olan yabancı okullarda devam etmektedir (Altbach, 2013). 2010-2011'de İngilizce kampüslerine kayıtlı 1.746.065 öğrencinin toplam 351.155'i yabancı öğrenci (102.700'i diğer Avrupa Birliği Ülkeleri, 248.455 Avrupa Birliği dışı Ülkeleri) veya toplamın %16.7'sidir. (Healey, 2013).

2008 yılında bile 400'den fazla franchise düzenlemesi bildirilmiştir. İngiliz Yükseköğretim kurumu, franchise programlarında müfredat, eğitim materyalleri, kalite güvencesi ve en önemlisi, bir İngiliz derecesi verme hakkı sağlamaktadır. Avustralya ve Amerika Birleşik Devletleri de franchise programı sağlayan ülkelerdir. Hatta bir İngiliz Üniversitesi ve bir Hint Enstitüsü Umman'da diploma sunması biçiminde çok uluslu franchising ve eşleştirme işlemleri de görülmektedir (Altbach, 2013).

Üniversitelerin yurtdışındaki bir şubesindeki öğretim ve yönetim faaliyetlerini bir dereceye kadar denetleyebilir veya kontrol altında tutabilir. Ancak franchise kurumlar her yerde tamamen aynı kalite ve hizmet standartlarına sahiptir. İşte franchising tam olarak McDonald's'ın yaptığı şeydir. McDonald's şirketini "markalama" hakkını ancak franchise sahibinin sıkı standartlara ve politikalara bağlı olduğu olması şartıyla satmaktadır. McDonalds franchise ve yükseköğretim franchise arasındaki farklardan biri, McDonald's franchise'ın (örneğin tesislerde ve ekipmanlarda) önemli yatırımlar yapmasının gerekliliğidir. Bir yükseköğretim franchise kurumunun ise yalnızca ek bir alana (eğitim) yatırım yapması yeterlidir. Bu da franchise programlarının yükseköğretimi metalaştırdığının açık bir örneğidir (Altbach, 2013).

Akademik Franchising ve Uluslararasılaşma

Akademik franchising, kuruluşların hem uluslararasılaşma hem de küreselleşme kategorisine girer (Pon & Ritche, 2014). Birçok gelişmekte olan ülkede hem Yükseköğretim Kurumları hem de bu kurumlara işe almak için uygun nitelikli akademisyen eksikliği söz konusudur. Bu konu birçok hükümet tarafından ele alınmaktadır. Uluslararası işbirlikçi ortaklıklar, akademik franchise ile Latin Amerika ve Çin'de olduğu gibi mevcut boşluğu kapatmaya yardımcı olabilirler (Pon & Ritche, 2014).

Bu algı, üniversitelerin uluslararasılaşmasının küreselleşmeden önce geldiğini ve akademisyenlerin Orta Çağ'dan beri dünyayı dolaştığını öne süren bilim adamları tarafından büyük ölçüde çelişmektedir. Bu görüşler, küreselleşmenin teknoloji kaynaklarının ve bilginin insanlar arasında aktarılmasına odaklandığını, uluslararasılaşmanın ise uluslararası bir perspektifin yükseköğretimin tüm işlevlerine entegrasyonuna odaklandığını göstermektedir.

Altbach ve Knight'e (2006) göre, küreselleşme ve uluslararasılaşma birbiriyle ilişkilidir ancak aynı şey değildir. Küreselleşme, 21. yüzyılın gerçekliğinin bir parçası olan ekonomik ve akademik eğilimlerin bağlamıdır. Uluslararasılaşma ise akademik sistemler ve kurumlar ve hatta bireyler tarafından küresel akademik ortamla başa çıkmak için üstlenilen politika ve uygulamaları içerir (Altbach & Knight, 2006). Uluslararasılaşma motivasyonları arasında ticari avantaj, bilgi ve dil edinimi, müfredatın uluslararası içerikle zenginleştirilmesi ve diğerleri yer alır (Altbach & Knight, 2006). Şube kampüsleri, sınır ötesi işbirlikçi düzenlemeler, uluslararası öğrenciler için programlar, İngilizce-orta programlar ve dereceler oluşturma ve diğerleri gibi özel girişimler, uluslararasılaşmanın bir parçası olarak uygulamaya konmuştur (Altbach & Knight, 2006).

Yükseköğretim Kurumları'nın uluslararasılaşmasının: **politik, ekonomik, sosyal / kültürel ve akademik/egitimsel** olmak üzere dört ana gerekçesi vardır (Pon & Ritchie, 2014).

Ayrıca, dört gerekçe ile akademik uluslararasılaşmaya üç ana yanıt/etkileşim bulunmaktadır. İlk olarak, Yükseköğretim Kurumları'nın içindeki farklı paydaşlara göre akademik uluslararasılaşmanın her biri için **önem düzeyinin** farklı gerekçelere sahip olmasıdır. Örneğin, bir kurumun yöneticileri uluslararasılaşmanın ekonomik gerekçesine büyük önem verebilir, öğrenciler ise kişisel gelişimleri için sosyal ve kültürel gerekçelere daha fazla değer verebilirken, akademik personel akademik gerekçelere en çok değer verebilir (Pon & Ritchie, 2014).

İkincisi, dış çevreye bağlı olacak bireysel **gerekçelerin öneminde değişiklikler** olması muhtemeldir. Örneğin, Soğuk Savaş'ın sonuna kadar son derece siyasetleşen ve daha sonra ekonomik bir duruma dönüşen rekabet nedeniyle uluslararasılaşan Amerikan görüşüdür (Pon & Ritchie, 2014).

Üçüncü etkileşim **Yükseköğretim Kurumları'nın uluslararasılaşmaya dâhil olmayı isteyip istememesi** ile ilgilidir. Uluslararasılaşma, bir akademik kurumun hayatta kalması ve mevcut ve gelecekteki potansiyel paydaşların taleplerine cevap vermesi durumunda önlenemeyen bir süreç haline geliyor. Bu süreçte, yükseköğretim kurumları için uluslararası bir ortak, isteksiz (reaktif) veya proaktif bir işbirlikçi olabilir (Pon & Ritchie, 2014).

Tarihsel olarak uluslararasılaşma ve küreselleşme süreçleri, dünyanın farklı bölgeleri için Anglo-Sakson ülkeleri, özellikle İngiltere ve ABD, yabancı harç ödeyen öğrencilerin ilgisini çeken ilk büyük oyuncular. İngilizcenin bir dünya dili olarak hâkimiyeti ve çoğu zaman mevcut olan ikili ticaret ortaklıkları potansiyel öğrenci hareketliliğinin nedeni olabilir. 1990'lardan bu yana, özellikle İngiliz üniversitelerinde uluslararası işbirlikçi ortaklıklar yelpazesi artmıştır ve Avustralya baskın bir oyuncu haline gelmiştir. Fransa ve Almanya gibi yeni oyuncular da bu görünüşte kazançlı pazarda rekabet etmek istemektedirler (Pon & Ritchie, 2014).

Bu tür gelişmelerin birçok nedeni vardır. Bu gelişmeler eğitimle ilgili hükümet politikasında küresel statü sergileme ve yüksek kaliteli öğrencileri çekme ihtiyacına; öğrenci ve personel için Sokrates ve Erasmus projelerinde hareketliliğine; hatta ülkenin sosyal ve kültürel ortamının geliştirilmesindeki değişikliklere bağlanabilir (Pon & Ritchie, 2014). Uluslararası akademik franchise için bir başka önemli iç zorunluluk, özellikle küresel ekonomik zorluk döneminde, bayilikler akademik öğrenci ücretleri üzerinden üreten ek gelir olmasıdır. Bu tür iç ve dış baskıların bir sonucu olarak üniversiteler, uluslararası öğrencileri çekmek için küresel pazarda son on yıl içinde son derece rekabetçi hale gelmiştir ve öyle kalması da muhtemeldir (Pon & Ritchie, 2014).

Geleneksel olarak, Kuzey Amerika üniversiteleri müfredatın uluslararasılaşmasına önem verirken Avrupa üniversiteleri hareketliliğe daha fazla önem vermektedir. Bunun nedeni, uluslararası hareketliliğin Avrupa'da ABD'ye kıyasla çok daha kısa bir mesafede gerçekleşebilmesidir. Fas, Cezayir ve Tunus gibi ülkelerde Kuzey Afrika'da eğitimin uluslararasılaşması hakkında ise daha az literatür çalışması bulunmaktadır. (Pon & Ritchie, 2014).

Neden Akademik Franchise?

Uluslararası öğrenciler Yüksek Öğretimde mekân eksikliği ve modern dünyaya uyarlanmış derslerin olmaması ve aynı zamanda bir ülkede yaşama ve çalışma arzusu nedeniyle kendi ülkelerinden başka yurtdışına eğitim için gitmeye yönlendirilmişlerdir. Eşzamanlı olarak, Anglo Saxon ülkelerinde de öğrencileri kendilerine doğru çekme faktörleri: akademik ödüllerin dünya çapında tanınması olarak algılanan bir eğitim kalitesi, kurslara giriş esnekliğinin olması, lisans düzeyinde İngilizce öğretilen programların çekiciliğini artıran İngilizce lisansüstü eğitim sağlama konusundaki artan uluslararası eğilim ile hızlandırılmıştır (British Council, 2012).

2008 yılında başlayan küresel durgunluk birçok ülkede ekonomik ve politik etkiler yaratmıştır. Yurtdışındaki öğrenciler için daha yüksek maliyetlerin olması kendi ülkesinde Uluslararası Franchise kurumların daha önemli bir hale geliyor. Birçok hükümet, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, yurtdışında lisansüstü eğitimi desteklerken, çok daha azı lisans öğrencileri için mali destek sağlamaktadır. Bu da ev çalışmasına dayanan uluslararası akademik franchise'ların geliştirilmesi için ekonomik gerekeceyi artırmıştır (Pon & Ritchie, 2014).

Uluslararası bir akademide franchise bir öğrenciye uluslararası franchise derecesi genellikle kendi ülkelerinden ortak bir doğrulama ile verilir. Ortak kurum uluslararası bir boyut kazanır, uluslararası kabul görmüş bir kurumdan eğitim kalitesi algısı ve akademik ödüllerinin uluslararası olarak tanınması, öğrencilere maliyetler de önemli ölçüde azalır. Video konferans/konferanslar, kara tahta ve e-tartışma forumları ve sanal küresel 'sınıflarda' öğretme ve öğrenmeyi desteklemek de dâhil olmak üzere öğrenme platformları gibi teknolojideki gelişmeler birçok öğretiyi etkilemiştir (Pon & Ritchie, 2014).

Akademik Franchise Tedirginlik Yaratan Yönleri

Fast-food endüstrisinde franchise işyerleri merkezi olmayan franchise sahiplik yapısı; küresel marketler; rasyonel bilimsel üretim ve yönetim süreçleri; standartlaştırılmış ürünlerin "kendi yönteminize göre elde etmenize" olanak tanıyan "tüketim araçları" na vurgu içeren modern bir model olarak hizmet vermektedir. Düşük ücretli işler; eğlence olarak sunulan tüketim; üretken emeğin tüketiciye kaydırılması gibi özellikleri de vardır. Yükseköğretimin McDonaldlaştırılması, Ritzer gibi endişelenen Margolis'e göre işgücü, devlet katılımı, müfredat ve teknolojiye oluşan bir dizi sorunu beraberinde getirmektedir (Margolis, 2004).

Çok uzun zaman önce profesörlerin bilim araçlarına "sahip oldukları", emek sürecini kontrol ettikleri ve ürünümüzün kalitesini onayladıkları yerlerde, McDonaldizasyon süreci bu ilişkiyi parçalamasından dolayı profesörler, değişen iş ilişkileri konusunda açıkça endişelidirler (Margolis, 2004). Hızla artan öğrenci sayısı, düşük ücretli öğretim asistanları ve yardımcı öğretim üyelerinin kullanımı profesörlerin iş akışlarını değiştirmektedir. Profesörler, "müşteri" olarak görülen öğrencileri kabul etmek, elde tutmak ve kar amaçlı özel üniversitelerle rekabet etmek için baskı altında kalmaktadırlar (Margolis, 2004). "Müşteri memnuniyeti anketleri" olarak adlandırdıkları "ders değerlendirmelerinde" öğrenci görüşleri, Atlantik'in her iki yakasındaki öğretim üyelerinin görev süresi ve terfi prosedürünün bir parçası haline gelmiş olmaktadır. Aynı zamanda, fakülteler amansız bir şekilde yayın yapmaya, finanse edilen araştırmalara katılmaya ve yeni teknolojik yetkinlikler geliştirmeye zorlanmaktadır. Üniversiteler, patentler ve lisanslar, yayınlar ve eğitim yazılımları dâhil olmak üzere fikri mülkiyet haklarını talep ettikçe, ürün üzerindeki kontrol tehdit altındadır. Fakülte perspektifinden, McDonaldization, pedagojik otoritenin dramatik bir kaybını temsil etmektedir (Margolis, 2004).

Aslında franchise programı veren üniversitenin yurtdışında üniversiteye kâr sağlayan bir hizmet vermesi temelde çok da kötü bir şey değildir. Ancak kalite standardizasyonu ile ilgili bir takım sorular sorulmalıdır (Altbach, 2013).

Franchising'in kolay kâr elde etmek için bir yol sunduğu inancı, bazı üniversitelerin, örneğin daha başarısız öğrencileri uluslararası programlarına kabul ederek daha yüksek gelirle kaliteyi düşürebileceğine dair uzun süredir devam eden bir endişenin temelini oluşturmaktadır. Endişelerden kaynaklı İngiliz medyasında kalite güvence ajansları (QAA) tarafından bazı diploma programlarında düşük kalitede eğitim hizmeti sunulduğu veya diploma programlarının yeterince izlenmediği tespit edildiği haberleri ortaya çıkmıştır (Altbach, 2013). Elbette bu durum İngiliz yükseköğreniminin

itibarına gölge düşürmüştür (Altbach, 2013). 1997 yılında QAA(Kalite Güvence Ajansı), bu algılanan riski azaltmak için İngiltere üniversitelerinin uluslararası franchise'larını denetlemekle görevlendirilmiştir (Healey, 2013).

The Guardian dergisinde yayınlanan bir makalede, Nottingham Üniversitesi'nden kıdemli bir yönetici Asya'da birkaç şube kampüsüne sahip olan üniversitenin İngiltere ile ortak müfredatlarının olduğunu ancak öğretimin aynı olmadığını belirtmiştir (Altbach, 2013). Örneğin, etkileşimli öğrenme veya eleştirel düşünme bu konuda eksik kalan yönler olabilir. Başka bir deyişle kağıt üstünde kalite garantisi franchise kurum tarafından sağlanamayabilir. Çünkü eğitimde kalite güvencesi oldukça zordur. Müfredatın gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ihtiyaçlarına uygun orta gelirli ülkelere sunulmasının yanında ev sahibi kurumda olduğu gibi eğitim anlamında ürünün franchise kurumda da sağlanması gerekliliğidir (Altbach, 2013).

Akademik franchising Yüksek Öğretim kurumlarında öğrenciler için düşük maliyet nedeniyle lisans hizmeti sunar ancak akademik franchise'ların akademik kurumlar arasında ortaklıklar olmasına rağmen, bu özel ortaklık türü içinde yine de bir hiyerarşi bulunmaktadır. Bu durum ortakların davranışlarını etkiler ve farklı fayda ve risk algıları nedeniyle gerginliğe neden olabilmektedir (Pon & Ritchie, 2014).

Yapılan çalışmalar

Literatürde franchising'in öncelikle bir üniversitenin finansal değerlendirmeyle motive edildiğine inanmak için kanıt tabanı sınırlıdır yani sektör veya kurumsal düzeyde bu tür franchise'lardan elde edilen gelir (net veya brüt) hakkında resmi bir veri yoktur (Healey, 2013).

Dahası, çok uluslu şirketler tarafından franchising nedenlerini araştıran kapsamlı bir ekonomik literatür olsa da, İngiliz üniversitelerinin derecelerini uluslararası ortaklara franchise etmelerinin nedenlerini anlamaya çalışan çok az çalışma olmuştur. Çoğu zaman, gelirin baskın amaç olduğu sonucuna varılır fakat denetlenebilir veriler bulunmamaktadır (Healey, 2013).

Hettihewa ve Wright'ın (2014) Avustralya'da yaptıkları çalışmada öğrencilerin; öğrenci tarafından minimum çaba ile zorlu konularda onlara rehberlik edebilecek uzmanlar tarafından sağlanan yüksek kaliteli bir eğitim istedikleri; öğrencilerin genellikle eğitimlerinden memnun kaldıkları ancak birçoğu akademiye ve/veya (yabancı öğrenciler için) Avustralya'ya uyum sağlamakta zorluk çektikleri sonuçlarına varılmıştır. Buna bağlı olarak yükseköğretim kurumlarına, öğrencilerin değişen koşullara uyum sağlamasına yardımcı olabilecek diğer alanlar ve hizmetler de dahil olmak üzere, öğretmen-öğrenci bağından performans incelemelerini genişletmeleri önerilmektedir (Hettihewa & Wright, 2014).

Öneriler -Franchise Nasıl Olmalı?

Öğrenciler ayrıca akademik bir franchise'in paydaşlarıdır. Çalışma arzusu olmadan franchise programı başarılı olamaz. Özellikle, akademinin öğrenci beklentilerini ve motivasyonlarını daha iyi anlamasını sağlaması ve böylece öğrenilecek daha uygun programlar ve ortamlar geliştirmesi uluslararası akademik franchise'larda öğrenmenin gerçek faydalarını ve engellerini belirlemek açısından faydalı olacaktır (Pon & Ritchie, 2014).

Ortak kurumlar, gelişmiş ülke üniversitelerinin programlarına getirilerden büyük ölçüde yararlanmalarını sağlarken, herhangi bir franchise sisteminde kalite temel bir risk olabilir. Bu nedenle, yoğun bir şekilde franchise edilen bir üniversite programının beklenen eğitim sonuçlarını sağlayıp sağlayamayacağını incelemek önemlidir. Bu tür bir desteğin akademik mükemmelliği engelleyebileceği konusunda artan bir kamu endişesi görülmektedir (Hettihewa & Wright, 2014).

Potansiyel franchise sahibinin ulusal ve uluslararası olmasa da uygun bir akademik üne sahip olması gerektiğini varsaymak mantıklıdır. Bu sebeple franchise sahibi ve franchise kurumunun her ikisinin de daha fazla yetenekli öğrencinin işe alınması ile yönlendirilen akademik sonuçlarda (ve gelecekteki prestijde) niteliksel ve niceliksel bir artış amaçlanmalıdır (Pon & Ritchie, 2014).

Hiç kimse gelişmekte olan ve orta gelirli ülkelerde franchise sağlayıcılarının kim olduğunu araştırmaya da bunların bazıları özel üniversiteler, bazıları gayrimenkul geliştiricileri veya kârlı bir yükseköğretim pazarına girmek isteyen şirketlerdir. Bu franchise sağlayan kurumların girişimlerinde yanlış bir durum

yoktur ancak sponsor oldukları kurumlarda iş ile dengeleri sağlarken eğitim ile ilgili dengeleri de sağlam tutmaları gerekmektedir (Altbach, 2013).

Yükseköğretimde franchising büyüyen bir fenomen gibi gözükmektedir. Yükseköğretimin de tüm ticari yatırımlarda olduğu gibi, sorunları için çok önemli olasılıkları bulunmaktadır. Şimdiye kadar franchise kurumlarına yalnız McDonalds prensibi açısından bakılarak kıyaslamalar yapılmıştır. Eğer daha yüksek pazar hedefleyen oteller mantığında kıtalararası eğitim denkliğine bakılsaydı acaba ne olurdu? (Altbach, 2013).

Kaynaklar

- Altbach, P.G. & Knight, J. (2006) 'The Internationalization of Higher Education: Motivations and Realities'. The NEA 2006 Almanac of Higher Education. Washington: NEA.
- Altbach, P. G. (2013). Franchising—The McDonaldization of higher education. In *The international imperative in higher education* (pp. 111-113). Brill Sense.
- British Council (2012). The shape of things to come: Higher education global trends and emerging opportunities.
- Hayes, D., & Wynyard, R. (Eds.). (2002). *The McDonaldization of higher education*. Westport, CT: Bergin & Garvey.
- Hayes, D. (Ed.). (2017). *Beyond McDonaldization: visions of higher education*. Taylor & Francis.
- Healey, N. M. (2013). Why do English Universities really Franchise Degrees to Overseas Providers?. *Higher Education Quarterly*, 67(2), 180-200.
- Hettihewa, S. & Wright, C. S. (2014). Does Mass-Franchising of University Programs Interfere with Achieving Higher Education Expectations?. *SLEID e-Journal*, 10(1), 38-49.
- Margolis, Eric. (2004). The McDonaldization of higher education(review). *The Journal of Higher Education*, 75(3), 368-370.
- Pon, K. & Ritchie, C. (2014). International academic franchises: Identifying the benefits of international academic franchise provision, *London Review of Education*, (12): 1, 104-120.
- Ritzer, G. (1993). *The McDonaldization of society*. Newbury Park. Pine Forge Press.
- Smart, B. (Ed.). (1999). *Resisting McDonaldization*. Sage.

TÜRK EDEBİYATINDA FANTASTİK ROMAN TÜRÜNÜN SEYRİNE “HÜSN Ü AŞK” VE “PUSLU KITALAR ATLASI” EKSENİNDEN BİR BAKIŞ

Sena AKÇABA

Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi ABD, Yüksek Lisans Öğrencisi

sena.akcaba@std.yildiz.edu.tr

Doç. Dr. Neslihan KARAKUŞ

Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi ABD

nkarakus@yildiz.edu.tr

ÖZET

Dünya ve Türk edebiyatında efsane, destan, menkıbe, masallar, mitler ve halk hikâyeleri türlerinin içeriğinde barındırdığı fantastik öğeler; fantastik türün hayal gücüyle beslenip doğuşunu sağlar. Fantastik unsurların durağan olmayan özelliği bu türün her yeni anlatı perspektifinde kurgunun yenilenmesiyle gelişim göstermektedir. Fantastik unsurlar metnin iç dinamikleri irdelenerek belirlenirken okuru ikilemede bırakan sorularla yüzleştirebilir. Metindeki örtük yapı sıradanlığı karşısına alarak betimlenen unsurlar, mecazlı söyleyişlerle kendi gerçekliğine kavuşturulur. Anlatıda inanmakla kuşku duymak arasında çelişkiler uyandırılırken gerçeklik şüphesi, anlatıcı bir insan faktörüyle oluşturulur. Klasik Türk edebiyatında mesnevi türü, fantastik öğeleri kahramanlar nazarında oluşturarak Türk edebiyatında fantastik roman türünün doğuşunda etkilidir. 18. yüzyılda Şeyh Galib, 2041 beyitten oluşan mesnevi türünden Hüsn ü Aşk eserinde “Hüsn” ve “Aşk” isimli karakterlerle bir seyrüsülük anlatırken fantastik kurgunun imkânsızlık özelliğine yer verir. Karakterin aşılmaz yollara düşüp cezbe ateşiyle şehri yakması, nefis vadilerinin kuyularına hapsolüp gulyabanilerle savaşması, ateş denizinde mumdan gemilere binmesi, hayvan ve insan şekline bürünen Sühan karakterinin kendisine dostluk etmesi, devler ve cinler gibi olağanüstü varlıklarla karşılaşması gibi fantastik unsurlara alegoriyle yer verildiğini göstermektedir. Fantastik alıntıların geleneksel alıntılarla bağı kuvvetlidir. Görünen anlamın dışında, görünmeyen bir tasavvufi anlatımı olan bu eser; akıldışı, olağanüstü ve yaşanması mümkün olmayan maceralarla fantastik kurgunun güzel bir temsilidir. Fakat bu tür uzunca bir süre farklı bir tür olarak edebiyatın içine dâhil edilmemiştir. 19. yüzyılın Türk edebiyatında romanın yeni bir tür olarak yer almasıyla beraber 20. yüzyılda fantastik roman türünde gelişim gösterilse de yeterli değildir. İhsan Oktay Anar’ın 1995’de yayımlanan fantastik öğeler içeren “Puslu Kıtalar Atlası” isimli romanı, türün öncülerinden sayılmaktadır. Romanın kahramanı Uzun İhsan Efendi, düşlerinde gerçekliği arayan; dünyayı gezen ve oğlunun daha sonra başından geçecek olayları, düş dünyasındaki gerçekliğini Puslu Kıtalar Atlası ismini verdiği kitapta kaleme alır. Evinin kapısından dışarıya adım atmadan düş dünyasına dalarak dünya haritası çizen karakterle imkânsızlık, olağanüstülük gibi fantastik özellikler oluşturulmaktadır. Lokman Hekim’in reçeteleri ve Hazreti Süleyman’ın mührü gibi görülmesi mümkün olmayan eşyaları görebilmektedir. Bu çalışmada, Türk edebiyatındaki fantastik kurgunun seyrinde “Hüsn ü Aşk” mesnevisi ve 20. yüzyılın sonunda yayımlanan “Puslu Kıtalar Atlası”ndaki fantastik öğeler irdelenerek; edebiyatımızda gelişimi oldukça yakın zamana dayandığı söylenen fantastik kurgu roman türünün düşünüldüğü gibi yeni olmadığı ve aslında edebiyatımızın içinde uzun süredir var olduğu hususuna dikkat çekilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mesnevi, Fantastik Roman, Hüsn ü Aşk, Puslu Kıtalar Atlası.

THE DEVELOPMENT OF FANTASY NOVEL GENRE IN TURKISH LITERATURE: 'HÜSN Ü AŞK' AND 'PUSLU KİTALAR ATLASI'

Sena AKÇABA

Yıldız Technical University, Faculty of Education, Department of Turkish Education, Graduate Student

sena.akcaba@std.yildiz.edu.tr

Assoc. Prof. Dr. Neslihan KARAKUŞ

Yıldız Technical University, Faculty of Education, Department of Turkish Education, nkarakus@yildiz.edu.tr

ABSTRACT

In world and Turkish literature, the fantastic items found within the genres of legend, epic, myth, fairy tale and folk tales contribute to the emergence of the fantasy genre by fueling it with imagination. The dynamic nature of these fantastic items allows for their development and renewal in each new narrative perspective within the genre. As the fantastic elements are determined by examining the internal dynamics of the text, they present the reader with thought-provoking questions and dilemmas. Through metaphorical expressions, the implicit structure of the text challenges mediocrity and brings the described elements to their own reality. The narrative evokes contradictions between belief and doubt, and the doubt of reality is established through a human narrator. The mesnevi genre in classical Turkish literature has played a significant role in the birth of the fantasy novel genre in Turkish literature by incorporating fantastic elements through the protagonists. In the 18th century, Şeyh Gâlib's work "Hüsn ü Aşk," a masnavi consisting of 2041 couplets, portrays a journey through the characters named "Hüsn" and "Aşk" and incorporates the inherent impossibility of fantastic fiction. It demonstrates the inclusion of fantastic items through allegory, such as the character's encounter with insurmountable paths and setting the city ablaze with the fire of temptation, being trapped in the depths of the nafs and engaging in battles with ghouls, sailing on candle ships in a sea of fire, and forming a friendship with the character Suhan, who transforms between animal and human forms, as well as encounters with extraordinary beings like giants and jinns. Fantastic quotations exhibit a strong connection with traditional quotations. This work, with its underlying mystical narrative beyond the apparent meaning, serves as a beautiful representation of fantastic fiction, characterized by its irrationality, extraordinariness and unattainable adventures. However, for a long time, this genre was not recognized as a distinct form within literature. In the 19th century, with the introduction of the novel as a new genre in Turkish literature, the development of the fantastic novel genre in the 20th century was insufficient. İhsan Oktay Anar's novel "Puslu Kıtalar Atlası" published in 1995 and containing fantastic elements, is considered one of the genre's pioneers. The protagonist of the novel, Uzun İhsan Efendi, who seeks reality in his dreams, travels the world and writes about the events that his son will experience later on, as well as the reality within his dream world, in a book called "Puslu Kıtalar Atlası" The character's ability to draw a map of the world without leaving his house, solely through immersing himself in the dream world, creates fantastic elements such as impossibility and extraordinariness. He is able to perceive objects that are normally invisible, such as Lokman Hekim's prescriptions and the seal of Prophet Solomon. This study aims to examine the fantastic elements within the "Hüsn ü Aşk" masnavi and the "Puslu Kıtalar Atlası" published at the end of the 20th century, in order to highlight that the genre of fantastic fiction, which is often believed to have emerged only recently in Turkish literature, is not as new as commonly thought and has actually existed within our literature for a significant period of time.

Keywords: Masnavi, Fantasy Novel, Hüsn ü Aşk, Puslu Kıtalar Atlası

Giriş

Bu çalışmadaki amacımız Türk edebiyatında fantastik roman türünün varlığında *Hüsn ü Aşk* eserinin önemli bir yerde olduğunu, muhtevasında fantastik öğelerin bulunduğu ve bağlamında türe kaynaklık eden eserlerden sayılabileceğini vurgulamak, devamında 20. yüzyılda kaleme alınan *Puslu Kitalar Atlası*'nın da içerdiği fantastik öğelerle türün gelişiminde öncü bir eser olduğuna değinmektir.

Evvêlâ Fantastik tür üzerine değinmek gerekirse her edebî türde olduğu gibi Fantastik roman türü de ortaya çıktığı kültürel, sosyal ve siyasal dönem içinde, zamanın şartlarına ve fikir yapısına göre şekillenir. Bu minvalde de dâimî olarak kendini yenileyen bir devinim içinde olup durağanlıktan berî şekilde varlığını sürdürür. Fanteziyi başlı başına bir tür olarak tanımlamak için durağanlığa hapsedmeden türe ait metinsel özelliklere ve içeriğin niteliğine bakmak da elzemdir. Durağan, sınırlayıcı ve genelleyici bir tür algısının eksik olduğu kabullenilir. Fantastik roman türü, sürekli bir değişim halinde olan dinamikliğini sürdüren bir sistemin içinde yer almaktadır.

Ursula K. Le Guin, fantastik edebiyatı; halk hikâyesi, peri masalı ve efsanenin modern uygulaması olarak ifade eder. (Guin, 2006) Beraberinde kuramcının belirttiği gibi fantastik, edebiyat eleştirisi içinde kendine uzun süre yer bulamamış; eleştiriden dahi dışlanmıştı. Genelde çocuk edebiyatına dâhil edilmeye çalışılan bir görüş birliğine de zorlanılmıştır. Bu türe ilgi gösteren okur ve eleştirmenler, türün genel özellikleri konusunda tam bir görüş birliği sağlayamamışlardır. Son yıllarda artan ilgiyle beraber edebiyat eleştirisinde yer edinmeye başlamıştır. Çalışmaların çoğunda tanımlamaların yetersiz olduğu görülürken, bu tür kaynağını sadece bilimsel gelişmelerden alan olayları ya da sadece doğüstü unsurları ve sihri kullanan bir çerçevede değerlendirilmiş. Fakat kimi eleştirmenlerin de tanıdık olanın ötesindeki gerçekliği içeren bir anlatıyı fantastik olarak kabul ettiğini görürüz. Bu bakış açısının da genelleyici olduğu ifade edilebilir. Steinmetz'in bakış açısına göre fantastik, mantığın karşılığında yer alıp hayal, yanılsama hatta delilik olarak ifade edilebilir. (Steinmetz, 2006) Bu tanımlamalar fantastiği belirlemede önemli rol oynamaktadır. Velhasıl fantastiğin kendi tarihi içinde karanlık, kilitli ve gizli, utanç verici gibi sıfatlarla anılması olumsuz algılanışı uzun süre devam ettirir. (Aslan, 2010) Gerçekçi edebiyatın karşısında, mantıksızlıkla özdeşleştirilmesi de içinde bulunduğu diğer hâldir.

Fantastik Roman Türü

İnsanın bilinmezlik karşısındaki korkusunu psikolojik perdeden ifade eden, âdeta insan sınırlarını aşan; gözlemlenebilen gerçekliğin ötesinde, kişiyi kararsızlığa iterek kuşku içinde bırakan bir edebiyat anlayışı neredeyse hiç hoş karşılanmamıştır. Böylece fantastik roman türünde kaleme alınan eserlerin henüz edebiyat kanonlarında yer almadığı görülmektedir.

Fantastik türde, okurun alıştığı düzen desteklenmez yahut bu düzenin dışına çıkılır; bundan dolayı da aşına olanın karşısına bir tehdit unsuru olarak kalır. Karşımıza alışılmışın ötesinde bir hikâye çıkar. Bastırılmış ötekiler, fantastik romanda görünür kılınır. Son yıllarda türe karşı artan ilgi neticesi, edebiyat eleştirisinde önemli bir yer edinmekle beraber konuyla ilgili çalışmalar artmıştır. Bu türde metni tanımlamak, metnin yazılma, okunma ve yorumlanma özelliklerini belirlemek nihayet bu türe dâhil edeceğimiz çerçeveyi sağlamak için fantastiği Rosemary Jackson'ın ifade ettiği dört kavramla (Jackson, 1981) ilişkilendirebiliriz:

1. Görünmezlik
2. İmkânsızlık
3. Dönüşme
4. Hayal ve İllüzyon

Fantastik edebiyatta karşımıza hayata dair metafizik bilmecelelerin ve sosyal kuralların biçimsiz şekilde çözülmeye çalışılması çıkar. Bu nedenle bu türdeki karakterler genelevden, mezarlıktan, diğer dünyadan, hapishaneden olabilir. (Jackson, 1981) Fantastik türün ölüm, delilik, erotizm ve suç korkusundan berî oluşu da elzemdir. Bu hususlar etrafında sürekli bir değişim ve gelişim hâlinde olan, dinamikliğini sürdüren bir sistem görürüz. Roman da gerçekliğin mekân, zaman, karakter kavramlarını

beraberinde canlı cansız ayrımını tanımayan ve bildik dünyamızın ötesinde alternatif bir dünyayı işin içine katan bir anlatı olarak karşımıza çıkmaktadır. (Moran, 2015)

Yaklaşık on yıldır pek çok roman, fantastik nitelemesi ile yazılmış veya satışa sunulmuş fakat fantastik romanın ne olduğu, dünya ve Türk edebiyatında nasıl tanımlandığı, hangi özelliklere sahip olması gerektiği konusunda yeterli ya da kuşatıcı bir çalışmanın yapılmadığını da görmekteyiz. Bu sebeple tarihî, polisiye, aşk, bilim kurgu, gotik, ütöpik gibi türler esas alınarak yazılan birçok roman, taşıdığı fantastik unsurlar sebebiyle söz konusu türe dâhil edilmiş; bu durum bir tür kargaşasının oluşmasına neden olmuştur. Fantastik romanın niteliklerini belirleyecek Türk edebiyatında telif ve tercüme eserlerin sayısı oldukça kısıtlıdır.

Türk Edebiyatında Fantastik Roman Türünün Seyri

Türk edebiyatına 19. yüzyılın ikinci yarısı içinde dâhil olan roman türü, gerçeklik üzerinden ya da yaşanması mümkün olan olay örgüsüyle mekân, zaman, şahıs kadrosu gibi konuların okuyucuyu eğlendirmenin yanı sıra bilgi verici, öğretici, eğitici özellik taşıması sebebiyle Tanzimat sonrası dönemde 2000’li yıllara kadar olağanüstü olayları bünyesinde barındıran romanlar övgüye ve dikkate dâhil olmamıştır. Başlı başına roman türünün toplumca kabul görmesi, yeni ve tanınmayana duyulan önyargıdan ötürü güç gerçekleşmiştir. Fantastik roman türü, edebi nitelikten ziyâde ‘popüler’ özellik ön planda düşünülerek bu minvalde eleştirilere mâruz kalır. Bu hususta dönemin edebiyat algısı, türün cılızlığında etkilidir. Fantastik roman türene olan ilgi 1990’lı yıllarda giderek artmaya başlamış, bugünün edebiyat piyasasında özellikle de Batı edebiyatından çevirilerle kendine özgü bir yer edinmeye başlamıştır. (Aslan, 2010)

Dünya edebiyatında *Yüzüklerin Efendisi* ve *Harry Potter* gibi fantastik roman serilerinin sinema perdesine aktarılmasıyla Türk edebiyatında hem yazılma hem de okunma bakımından ciddi bir ivme kazanır.

Türk edebiyatında araştırmacılar tarafından fantastik romanın pîri olarak kabul edilen eser 18. yüzyıl sonunda Giritli Ali Aziz Efendi tarafından yazılmış *Muhayyelât-Aziz Efendi*’dir. (Aslan, 2010) Bu eser 1797’de 18. yüzyılın sonunda yazılmış, kendi döneminde eleştirilmiş hatta küçümsenmiştir. 19. yüzyıl sonu yazarları tarafından modern roman karşıtı olarak konumlandırılır. İlk kez modern anlamda fanteziyi örnekleyense sonraki dönemde karşımıza çıkan Ahmet Hamdi Tanpınar’ın *Abdullah Efendi ve Rüyalari* eseri kabul edilir. (Aslan, 2010) Bu eser roman türüyle kaleme alınmış olmasa da fantastik roman türünün kaynağında önemli bir noktada olduğu için zikredilmiştir.

Hüsn ü Aşk Ekseninde Fantastik Unsurlar

Türk edebiyatında efsâne, destan, menkıbe, masallar, mitler, cönkler ve halk hikâyeleri türlerinin içeriğinde fantastik öğeler barınır. Bu türlerin ekseninde kaleme alınan eserlerin içeriğinde var edilen fantastik unsurlar, hayal gücüyle beslenip fantastik türün doğuşunu sağlar. Klâsik Türk edebiyatında mesnevî türü, söyleyiş yönetimi ve içerdiği alegorik yapıyla donanmış, anlatı perspektifinden ustalık gerektiren eserleri var eder. Bu varoluşu edebiyat araştırmacıları, muhtevâsında bulunan hayalî unsurlar ve olağanüstü kahramanlar beraberinde birtakım eleştirilere maruz bırakırlar. Gerçeklik noktası ve sosyal hayatı içeren unsurları da bünyesinde bulunduran mesnevîlerden biri *Hüsn ü Aşk*’tır. Eseri, mahallî mekân isimleri yanı sıra olağanüstü kişi, olay ve mekânlar kuşatır.

Şeyh Gâlib, 26 yaşında iken klâsik Türk edebiyatında Beşir Ayvazoğlu’nun “Bülbülün Son Şarkısı” ifadesiyle anılan; 2041 beyitle izleğini tasavvuf ehlinin insan-ı kâmil olma yolundaki zorluklarından alan, anlatma esasına bağlı *Hüsn ü Aşk* eserini kaleme alır. Yazılışı 18. yüzyılı gösteren eserde “Hüsn” ve “Aşk” isimli karakterlerle bir seyrüsülük kurgulanırken fantastik kurgunun imkânsızlık, dönüşme ve olağanüstülük özelliklerine oldukça yer vermektedir.

Türk edebiyatında fantastik roman türünün seyrine *Hüsn ü Aşk* (Galib, 2017) ekseninde, fantastik unsurlara muhtevâ ve olay örgüsü eşliğinde bakmakta fayda var.

Sevgiogulları (Benî Mahabbet) adında bir Arap kabilesi bulunur. Bir gece bu kabiledede Hüsn adı verilen bir kız ve Aşk'la isimlendirilen bir erkek doğar. Doğdukları gece, görülmemiş hâller olur; gökler birbirine girer, meleklerin kimisi ağlarken kimisi güler, zevk ve korku çevreyi sarar:

Birbîrine girdiler felekler

Ağlar kimisi güler melekler (290)

Bin şevk u tarab hezâr korku

Nâkus u nakaare bang-i yâ Hû (291)

Gerçeklik algısının uzağında yeryüzünde depremin, gökyüzünde gürültünün koptuğu olağanüstü bir hâl resmedilir:

Bir velvele sakf-ı âsmanda

Bir zelzele sath-ı hâk-dana (292)

Gerçekliğin yanılsandığı mekân ve zaman kavramına canlı-cansız ayrımı yapılmadan bilinen dünyanın ötesinde alıntılar muhtevaya katılır. Yapraklar ve ağaçlar secdeye varır, nehirler hayretle eriyip akar:

Hep secdeye vardı berk ü eşcâr

Hayretle erîdi akdı enhâr (294)

Olay örgüsünde sahnelenen bu tasvirde; olağanüstü haller ve fantastik unsurlar olarak hayal ürünü varlıklar, gerçekleşmesi mümkün olmayan fiillerle resmedilir.

Hüsn ve Aşk kahramanlarının okuma zamanı gelince ikisi de edep mektebine giderler, bu mektepte Mollâ-yı Cünûn adında ulu bir hoca vardır. Bu sırada Hüsn, Aşk'a âşık olur. İkili zaman zaman anlam mesiresine gidip dolaşırlar ve sohbet ederler. Bu mesire yerinde her şeyi bilen büyük bir zât olan Suhan isminde bir mihmandar vardır. Kahramanın daha sonra başlayacağı olağanüstü yolculuğuna eşlik eden bir dosttur. Hayvan ve insan gibi istediği şekle bürünür. İsteddiği zaman kaybolabilir ya da belirebilir. Kahramanlar arasında devler, cinler ve cin padişahı gibi olağanüstü varlıklarla karşılaşması fantastik unsurlara alegoriyle yer verildiğini göstermektedir. Suhan, Hüsn'e tabi olup Aşk'la aralarındaki iletişimi sağlar. Suhan olağanüstü özelliklerle donanmış; Aşk ve Gayret'i cinlerin ve devlerin bulunduğu düşükleri kuyudan sihir yaparak selâmete erişmelerine yardım eder:

Efsûn ile söyledim bunu ben

Cinnîler içinde söyleme sen (1391)

Aşk çıktığı yolculukta, kapısının silinmesiyle hapsoldüğü kaleden imdâdına Suhan'ın yetişmesiyle kurtulacaktır. Ömrü felekten fazla olan Suhan, bu yolculuğun en elzem fantastik kahramanıdır. Tüm kilit noktalarda şekil değiştirerek kimi zaman peri ya da dev olurken kimi zaman da denizde yürümektedir:

Geh dîv olur îdi gâh perrî

Geh bahri olurdu gâh berrî (723)

Sihirler yaparak Aşk'ın refâha ermesini ve tuzaklardan kurtulmasını sağlar. Zaman zaman Hüsn'ü, Aşk ve Gayret'in yolculuğundan haberdar etmek için kuş olup uçmaktadır:

Bakmâdı Suhan bu âh u zâre
Bir murg olub uçdı bâg-ı yâre (1404)

Kabile içinde Hayret adında güçlü bir kişi, Hüsn ve Aşk'ın buluşmasına engel olur. Bir süre Suhan üzerinden mektuplaştılar. Aşk'ın Gayret adında bir lalası vardır. Bu lala da şüphesiz olağanüstü güçlerle donanmıştır. Peri kanatlarının gücüyle uçan Gayret'e bu gücü, Aşk'a eşlik etmesi için Hüsn vermiştir:

Gayret dahı açtı perr ü bâlin
Yâd etdiler ol şehin visâlin (1613)

Olay örgüsünün devamında Aşk'ın gidip kabile büyüklerinden Hüsn'e visâl için konuşmak üzere anlaşırlar. Kabilenin ileri gelenleri Aşk'ın bu isteğini pek ciddiye almaz ve Hüsn'le bir araya gelmek istiyorsa Kalp isminde bir yurda gidip Kimya'yı almasını söylerler. Buradan itibaren imkânsızlıklar ve belâlarla dolu Kimya yolculuğu başlamaktadır:

Ol şehrde kîmyâ olurmuş
Yolda beli çok belâ olurmuş (1329)

Aşk karakteri, aşılmaz yollara düşüp cezbe ateşiyle koca şehri yakar. Kimyayı elde etmek için çıktığı yolculukta nefis vadilerinin içinde devlerin ve cinlerin olduğu kuyulara hapsolür, karşılına bedeni nakışlarla bezenmiş bin başlı ejderhâ çıkarken ateşten olan bir denizden geçmek ister, burada da yine devlerin ve cinlerin koruduğu mumdan gemilere rastlar. Hem olağanüstü hem de imkânsızlık karşımıza beraber çıkmaktadır:

Bin bâşlı ejder-i münakkaş
Mumdan gemi altı bahr-i âteş (1330)

Gam harâbesi, Mâtem sarayı, her tüyü yılan olan cadı, çeşitli canavarlarla dolu çöl, cadı kılığında ejderhâlar ve illüzyonlar yolculuğun diğer parçalarıdır. Tüm bu yaratıklar ve oluşumlar etrafında aşikâr olunan düzenin yıkıldığını, kabul edilemeyecek ve gerçekleşmesi mümkün olmayan olayların gerçekliğin içine yerleştirildiğini görmekteyiz.

Fantastik alıntılarının geleneksel alıntılarla bu bakıştan bağı kuvvetlidir. Eserde şekilden şekle girebilen ve sihir yapan oldukça çirkin bir cadı da vardır:

Bir pîrezen etmiş anda me'vâ
Câdū-yı mahūf-ı dîv-sîmâ (1468)

Sihreyleyüp etdi Aşk'ı da'vet
Arzyledi âna zîb ü zînet (1485)

Aşk'ın ateş denizini aşması ise Aşkar isimli atın imdâda yetişmesiyle gerçekleşir. Suhan'ın getirdiği, fantastik güçleri olan bu ata binerek aşılmaz denizleri aşar:

Aşkar süzilüb misâl-i ankaa
Ol âteşe girdi bî muhâbâ (1685)

Tüfân-ı şîrâre mevc ber mevc

Pervâzda aşkar evc ber evc (1696)

Nihâyet kurgunun sonunda ulaştığı Kalp Kalesi'nde Hüsn'e tabii olan melekler ve periler vardır. Görünen anlamın dışında, görünmeyen bir tasavvufi anlatımı olan bu eser; akıldışı, olağanüstü ve yaşanması mümkün olmayan imkânsız maceralarla fantastik kurgunun güzel bir temsilidir. Mchale, postmodern kurgunun başlığı altında; fantastiğin dünyasında gerçekliğin ötesinde oluşturulan, doğal yasalardan farklı yasaları olan bir dünyanın varlığından söz edip fantastik edebiyatta genellikle iki dünyadan birinin kahramanlarının ötekini işgal ettiğini belirtir. (Langford, 2002) *Hüsn ü Aşk*'ta tam da bu tanımlamaya uygun; gerçekliğin ötesinde oluşturulmuş dünyada ve doğal yasaların uzağında kendi yasalarını inşa etmiş fantastik bir kurgu görmekteyiz. Oluşturulan bu fantastik dünyada, kahramanın istediklerine erişmesi için içinde bulunduğu dünyanın yasalarıyla ilerlemesi gerekmektedir. Böylece gerektiğinde olağanüstü şekillere bürünen kahramanlar ortaya çıkar. Geleneksel anlatı unsurlarından ve özelliklerinden farklı şekillenmiş muhtevâsı *Hüsn ü Aşk*'i türünün örneklerinden farklı kılmaktadır.

Puslu Kıtalar Atlası Ekseninde Fantastik Unsurlar

19. yüzyılın Türk edebiyatında romanın yeni bir tür olarak yer almasıyla beraber 20. yüzyılda fantastik roman türünde gelişim gösterilse de yeterli değildir. İhsan Oktay Anar'ın 1995'de yayımlanan fantastik ögeler içeren *Puslu Kıtalar Atlası* (Anar, 2021) isimli romanı, içerdiği fantastik kurgu ve unsurlarla fantastik roman türünün öncülerinden sayılmaktadır. Roman yedi bölümden oluşmaktadır: Konstantiniye'de Birkaç Kişi, Gün Batımı, Yeraltı, Yılanın Renkleri, Büyük Efendi, Ölüler ve Kahramanlar, Karanlık.

Romanda fantastik ögeler, kahramanlar ve eşyalar etrafında sağılanır. 17. yüzyılda Konstantiniye'de yaşayan Uzun İhsan Efendi, düşlerinde gerçekliği aramaktadır; dünyayı gezip oğlunun daha sonra başından geçecek olayları, düş dünyasındaki gerçekliğini Puslu Kıtalar Atlası ismini verdiği kitapta kaleme alır. Evinin kapısından dışarıya adım atmadan yeşil uyku şurubundan yedi damla içerek düş dünyasına dalıp dünya haritası çizen karakterle imkânsızlık, olağanüstülük gibi fantastik özellikler oluşturulmaktadır. Düşlerinde çizdiği haritanın daha sonra gerçekleştiğini yahut gerçekliği çizdiğini; gerçek ve hayalin birbirine karıştığını görürüz. Uzun İhsan Efendi, yazdığı atlası tamamlayıp oğluna verir; girdiği maceralarda yolunu kaybedecek olursa atlastan yararlanmasını gizemli bir ifadeyle söyler.

Uzun İhsan Efendi'nin içtiği bir uyku şurubu aracılığıyla düş dünyasına dalarak aslında yerinden hiç kıpırdamadan dünyayı dolaşması, oğlu Bünyamin'e sürekli uyuyan babasının evi nasıl geçindirdiği ve nasıl her zaman yanında para bulundurabildiğini sorgular. Romanın sonunda da babasının yazdığı Puslu Kıtalar Atlası kitabında babasının kendisine yazdığı mektubu okuduğunda gerçeklik algısı tamamen sarsılır ve kendi yaşamından da şüphe eder. Bahsi geçen kitapta babası, aslında içinde yaşadıkları her şeyin; gerçek bir şehir olan Konstantiniye'de gördüklerinin, kendisinin kim olduğu ve evi nasıl geçindirdiğinin beraberinde görüp işittiği her şeyin ona ait düşlerden ibaret olduğunu ifade eder. Sahip olmak istediği paraya, cebinde olduğunu hayal ederek ulaştığını örnek gösterir. Bünyamin'le birlikte okurun da gerçeklik algısı yıkılır, hayal ve gerçek arasındaki ayrımın yapılması güçleşir. Fantastik anlatıların temelinde yer alan şüphe sürdürülmektedir.

Romanda sık sık bir rüyanın içinde bulunduğu vurgulanarak rüya metaforunun da üzerinde durulması iç dinamiklerinde okuru ikilemede bırakan sorularla yüzleştirir. Bu yüzleşme ve gerçeklik şüphesi roman sonuna kadar devam eder. Anlatı boyunca devam eden örtük yapı sıradanlığı karşısına alarak betimlenen unsurlar, mecazlı söyleyişlerle gerçeküstü anlatımı destekler. Rahat uyumak adına babası Uzun İhsan Efendi'nin uyku ilacından fazlaca içtikten sonra ruhu gökyüzünde gezen Bünyamin'in, ölümle yaşam arasında bulunduğu noktalarda; inanmakla kuşku duymak arasında çelişkiler uyandırılırken gerçeklik şüphesi, anlatıcı bir insan faktörüyle oluşturulur. Babası Bünyamin'in ağzında kan sızarken bulunduğu Bünyamin tüm olanları uçar haldeyken seyredir; defin işleminden sonra su satmaya çalışan sakaya mezara su dökmesini fısıldayarak kendisini uykudan uyandırır. Gerçekliğin ve hayalin bu sahnede de birbirine karıştığını görmekteyiz.

Fantastik oluşumun sağlandığı diğer kahraman Dertli isminde saçı, kirpiği ve kaşları olmayan miskin bir adamdır. Kendisine devamlı olarak yıldırım çarpar fakat yaşamına devam eder. Daha sonra bu özelliğini, daha evvel kendisini döven, hırpalayan dilenciler loncasının kethüdası Hınzıryedi'den intikam almak için kullanır. Yıldırım sayesinde bulunduğu binayı yakar. Bu örnek gerçeklik ile

olağanüstülük arasında güzel bir geçiştir. Okur yine gerçeklikten alınan kavramların temelinde kurulmuş bu imkânsızlık karşısında şüpheyne düşer. Kahramanın olağanüstü güçleri var olup kurguya katılan gizemin devamlılığı sağlanmıştır.

Ebrehe'nin hayatını değiştiren 'Kehanet Aynası' romanının diğer olağanüstü unsurudur. Görünüş itibariyle dört ayaküstünde tencere gibi duran fakat üzeri aynayla kaplı bu eşya, yüzeyine yapışmış kum tanelerinin dışarıdan müdahale olmaksızın hareket etmesiyle yazılar oluşmaktadır. Kıyametten yedi yıl önce insanlara akıbetleri hakkında bilgi veren bu obje oldukça gizemlidir. Ebrehe bu eşya etrafında hayatını şekillendirir. Kahramanların olağanüstü eşyalara olan bağlılığı okurun gerçeklik algısını sorgular. Gerçek dünyanın içinde fakat gerçeğin ötesinde olağanüstü unsurlarla okuyucuyu, olayların algılanmasında tereddüt içinde bırakmaktadır. Bu bağlamda romanda fantastik unsurlar, eşyalar üzerinden başarılı bir şekilde sağlanmaktadır. Lokman Hekim'in reçeteleri ve Hazreti Süleyman'ın mührü gibi görülmesi mümkün olmayan eşyaların da zikredildiğini görmekteyiz.

Dilenciler Loncası isminde büyük bir dilenci kuruluşunun olması ve burada organize yapılan faaliyetler okurda kararsızlık oluşturur. Lonca, resmi bir kurum gibi kayıt almakta olup düzenli giriş çıkış ve yemek saatlerine de sahiptir. Gerçekliğin içine olabildiğince sindirilmiş olan bu metaforik ve hayalî kuruluş; iç karartıcı bir mekân içinde, alışılmışın dışında ve ötekileştirilmiş üyelere sahiptir.

Sonuç

Türk edebiyatında fantastik roman türünün seyri, modern roman türünün seyriyle kesişmiştir. Bu bağlamda fantastik roman türünün modern örnekleriyle edebiyatımızda çok sonraları rastlarız. Akılcılığa ve gerçekliğe dayanan modern romanın ilk üretiminde fantastik roman kendine yer edinemez. Klâsik Türk edebiyatı anlatılarında var olan mûcizevî olaylar, olağanüstü özelliklerle bezenmiş kahramanlar, hurâfeler, din temelli kurgular ve gerçekleşmesi mümkün olmayan olgular bu roman türüne –her ne kadar batı merkezli bir anlatı gelişimi hedeflense de- kaynaklık eder. *Hüsn ü Aşk*, fantastik öğeler ve kurgusuyla türünde iltimaslı bir konumda yer almakta; muhtevâsı geleneksel anlatı unsurlarından ve özelliklerinden farklı şekilde seyretmektedir. Bu mesnevîye fantastik roman perspektifinden bakmak yerine kendine has özellikleri etrafında içerdiği fantastik unsurlarla, Türk edebiyatında çok sonraları ortaya çıkmış fantastik roman türüne farklı bir kanaldan öncülük ettiği fikriyle bakmanın doğru olacağını ifade ederiz. Okuyucuya gerçek olanın aynı zamanda bilinen dışında yeni coğrafyalar ve doğa sunan *Hüsn ü Aşk*; Türk edebiyatında, fantastik roman türünün tarihinde elzem bir yerde olduğu görülmektedir.

Tarihi nitelikleri ağır basan *Puslu Kıtalar Atlası*, bir noktasında yahut temelinde akılcı bir tutumla oluşturulmuş mekân, kahraman ve tutarlılık içinde şüpheyne düşüren kurgusu; kendinden sonraki fantastik eserlere öncü konumunda yer almaktadır. Olağanüstü akılcı düşünme biçimiyle oluşturulduğu söylenemeyeceği gibi fantastik roman türünde kaleme alınan eserlerin bu minvalde bir amacı olduğu da ifade edilemez. Romanın özünde yer alan neden-sonuç ilişkisi, modernleşmeye paralel bir gidişatın izleridir.

Bu çalışmada, Türk edebiyatındaki fantastik kurgunun seyrinde *Hüsn ü Aşk* mesnevisi ve 20. yüzyılın sonunda yayımlanan *Puslu Kıtalar Atlası*'ndaki fantastik öğeler irdelenerek; edebiyatımızda gelişimi oldukça yakın zamana dayandığı söylenen fantastik kurgu roman türünün düşünüldüğü gibi yeni temellerle oluşmadığı; ortaya çıkan eserlere öncü ve kaynak sağlayacak konumda uzun süredir var olduğu hususuna dikkat çekmeye çalıştık.

Kaynakça

Anar, İ. O. (2021). *Puslu Kıtalar Atlası*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Aslan, P. (2010). *Fantastic Novel: a Genre of Dubious Existence in the Shadow of Ottoman/Turkish Modernization (1875-1960)*. İstanbul: Boğaziçi University.

Galib, Ş. (2017). *Hüsn ü Aşk*. (A. Gölpınarlı, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Guin, U. K. (2006). *Kadınlar Rüyalar Ejderhalar*. (D. Erksan, B. Somay, & M. G. Sökmen, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

- Jackson, R. (1981). *Fantasy: The Literature of Subversion*. London and New York: Routledge.
- Langford, J. (2002). *Science Fiction, Canonization, Marginalization and the Academy*. London: Greenwood.
- Moran, B. (2015). *Türk Romanına Eleştirel Bakış 3*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özlük, N. (2011). *Türk Edebiyatında Fantastik Roman (1 b.)*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Steinmetz, J.-L. (2006). *Fantastik Edebiyat*. (H. F. Nemli, Çev.) Ankara: Dost Kitapevi Yayınları.

KÜTAHYA TAVŞANLI YÖRÜK AĞIZLARINDA YEMEK ADLARI

Ayşenur KAYA

Özet

Toplumun sosyo-kültürel yapısını etkileyen ve yansıtan yeme-içme kültürü, Türkler için tarihin her safhasında önemli bir yere sahip olmuştur. İçeriği zengin Türk mutfacı, etnik grupların taşıdığı çok çeşitlilikle gelecek kuşaklara miras olarak aktarılmıştır. Bu mirasın derin izlerini Anadolu coğrafyasında ziyadesiyle görmek mümkündür. Bunlar, Türkçenin söz dağarcığında kendilerine özgü adlarla yaşamaktadır. Özellikle Anadolu Yörüklerinin ağızlarında bu adların varlığı oldukça dikkat çekicidir.

Çalışmanın konusunu, Kütahya Tavşanlı Yörük ağızlarında kullanılan yiyecek ve içecek adları oluşturmaktadır. Amaç, yöre halkının sosyo-kültürel yapısından önemli izler taşıyan sözcükleri tespit ederek Batı Grubu Ağızları söz varlığına katkı sağlamaktır. Çalışmada, Karakeçili ve Kızılkeçili Yörüklerinin yaşadığı Tavşanlı'ya bağlı on beş köy belirlendi. Derleme için muhtelif aralıklarla bu köyler ziyaret edildi. Burada yaşayan Yörüklere, yöre insanının, nişanlarda, düğünlerde, törenlerde ve kutlamalarda ne tür yemekler pişirdikleri, bunların nasıl yapıldığı, çadır hayatından izler taşıyıp taşımadığı gibi sorular yöneltildi; verilen cevaplar kayıt altına alındı. Derlenen metinlerden hareketle geleneksel yemek kültürünü yansıtan ve ağız özelliği taşıyan elli bir ad tespit edildi sonra da yapılışına göre tasnif edilerek incelendi.

Anahtar Kelimeler: Tavşanlı Yörük ağızları, yemek kültürü, söz varlığı, ad bilimi, yemek adları.

Abstract

Eating and drinking culture, which affects and reflects the socio-cultural structure of the society, has had an important place for Turks at every stage of history. Turkish cuisine, rich in content, has been handed down to future generations with the diversity of ethnic groups. It is possible to see the deep traces of this heritage in Anatolian geography. They live with their own unique names in the vocabulary of Turkish. The existence of these names, especially in the dialects of Anatolian Yörüks, is quite remarkable.

The subject of the study is the food and beverage names used in Kütahya Tavşanlı Yörük dialects. The aim is to contribute to the vocabulary of the Western Group Dialects by identifying the words that carry important traces from the socio-cultural structure of the local people. In the study, fifteen villages of Tavşanlı, where Karakeçi and Kızılkeçili Yörüks live, were determined. These villages were visited at various intervals for the compilation. Nomads living here were asked questions such as what kind of dishes the local people cooked at engagements, weddings, ceremonies and celebrations, how they were prepared, whether they had traces of tent life, and their answers were recorded. Based on the compiled texts, fifty-one names that reflect the traditional food culture and have dialect characteristics were determined and then classified and examined according to the way they were made.

Keywords: Tavşanlı Yörük dialects, food culture, vocabulary, onomastics, food names.

Giriş

İnsan yaşadığı coğrafya ve içinde bulunduğu kültüre göre nesnelere, varlıkları ya da kavramları adlandırır. Dolayısıyla adlar, toplumun yaşam biçiminden, hayat felsefesinden, inancından derin izler taşır. Türklerin Anadolu coğrafyasındaki serüvenini aktarmak için de adlar önemli bir araç olmuştur. Orta Asya'dan velut bu topraklara kadar uzanan köklü kültürün taşıyıcısı hâline gelmiştir. Türklerin yeme-içme kültürünü de bu noktada zikretmek gerekir. Zira Türk mutfacının zenginliği herkesçe bilinir.

Derin bir maziye sahip ata mirası olan yemek kültürü, bir taraftan Orta Asya'daki gelenekselliğini devam ettirirken bir taraftan da Anadolu insanının duygularıyla beslenmiş, düşünceleriyle şekil almış sonunda da çeşitli lezzetler ortaya çıkmıştır. Tandırından güvecine,

gözlemesinden böreğine, saray tatlısından helvasına kadar çeşit çeşit yemekler sofraları süslemiştir. Kederlere bürünüp ağıtlar yaktıklarında, sevinçlerle kucaklaşıp mutlu olduklarında kısacası hayatın her anında hislerini yansıtacak yiyecekleri ve içecekleri tüketmişlerdir. Kimi zaman bakır tencerelerde kimi zaman kazanlarda yemeklerini pişirmiş, kırlardan topladıkları gelincikleri, bahçelerden derledikleri gülleri şurup yapmışlardır.

Yemek kültürü, sadece zamana göre değil, toplumun sosyo-kültürel yapısına bağlı olarak da değişir. Bu değişim doğru orantılı olarak görülen bir değişimdir. Türkmen boyları üzerinde yaşadığı coğrafyada yaşayan insanların kültüründen de etkilenmiştir. Ancak bu etkileşim, Anadolu kültürü ve göçebe yaşamın birbiriyle iç içe geçmesiyle geleneksel kültürün içinde zamanla bir potada birleşmiştir. Dolayısıyla Anadolu Yörüklerinin yeme-içme kültürünün köklerini, eskiden beri süregelen alışkanlıklarında aramak gerekir. Bu noktada Kütahya'nın Tavşanlı ilçesi sınırları içinde yaşayan Karakeçili ve Kızılkeçili Yörükleri zikredilebilir.

Tavşanlı Yörüklerinin yeme-içme alışkanlıkları, gündelik yaşamda tükettikleri besinler, törenlerde, kutlamalarda pişirdikleri yemekler, konuklarına ikramda buldukları yiyecekler vb. Türk geleneğinin önemli bir parçasını oluşturur. Onların yaylada geçirdikleri günlük hayatın izleri, tükettikleri besinlerde, kullandıkları kekikte saklıdır. Tarih boyunca kültürlerine sahip çıkan Yörükler, sanayileşme ve teknolojinin yozlaşmasına karşın kimliklerini sınımsız muhafaza edebilmişlerdir.

Geçimlerini genelde hayvancılıkla sağlayan bu topluluğun ana besinleri de hayvansal gıdalardan oluşmuştur. Başta et, süt, yumurta ve bunlardan yapılan mamuller oluşturmuştur. Yöre kadınları, doğum, düğün, cenaze, bayram gibi özel günlerin yanında günlük yaşantılarında erişte, yufka ekmeği, börek, katmer, gözleme gibi hamur işlerini yapmışlardır. Dini inancını yaptığı aşuredede, bastığı helvada gösterirken yardımlaşmanın önemini bunları komşusuna, akrabasına dağıtarak dile getirmiştir. Bunlara ait adları, bu çalışmada yer vermeye çalıştık. Adlarla ilgili tasnifte, kavram alanını ön plana aldık.

1. Yiyecek Adları

1.1. Hayvansal Besinlerle Yapılan Yiyecek Adları

1.1.1. Et ve Etle Yapılan Yiyecek Adları

ēT (<et <et): Eski Türkçeden beri kullanılan *et* kelimesi için Eren (2020, s. 172) “İnsanlarda, hayvanlarda deri ile kemik arasındaki kas ve yağdan oluşan tabaka” tanımını yapar. Güncel Türkçe Sözlük'te *et* “Kasaplık hayvanlardan sağlanan kaslardan oluşmuş besin maddesi” (<https://sozluk.gov.tr/>) şeklinde tanımlanmıştır. DS'de *et* “Et” (Diy.) (<https://sozluk.gov.tr/>) olarak kayıtlı olan kelimenin *ēT* şekli Tavşanlı yöresi Yörük ağzında bulunmamaktadır.

u_zamanķı ēTlerin dadı şindi yok (2/48).

ğavurma (<kavurma < kağur + {-mA}): Kendi yağıyla tavada pişirilen ve dondurucuda saklanabilen bir et yemeği adıdır. Yöre halkının düğünlerde en çok yemeklerden biridir. Eski Türkçe *kağur* kelimesinden evrilen “kavurmak” fiili {-mA} fiilden isim yapım eki alarak adlaşmıştır. Kelime başı /k/ > /g/ sesleri arasında tonlulaşma meydana gelmiştir.

pilav, ğavurma, tadlı, ayran (21/15).

kıyma (<kıyma < kıy + {-mA}): “Çekilmiş et” (<https://sozluk.gov.tr/>) anlamını taşıyan kelime DS'de kıyma (III) “1. Küçük kuşbaşı etlerden kavru olarak yapılmış kışık kavurma. (*Eğridir ve köyleri – Isp.)” (1975, s. 2857) şeklinde tanımlanmıştır.

ikincisī kıymayla yapılan şē var_ya hamurdan (21/8).

1.1.2. Sütle Yapılan Yiyecek Adları

āyran (<ayran < ayrān): “Yağı alınmış süt; sulandırılmış yoğurt” (Tietze, 2002, s. 242) anlamına gelmektedir.

ya bi_tas_āyran, ğırısı hoşaf_olur (2/117).

ğaymağ (<*kaymak* < *kanak* < **kañ*): “Sütün veya yoğurdun yüzünde zar durumunda toplanan, açık sarı renkli, koyu yağlı katman” (Eren, 2020, s. 276) şeklinde tanımlanmıştır.

ğaymağ_olür, her_şē olur, yörüg dedin_mi (23/5).

keçi süTü (<*keçi sütü* < *eçki* + *sū* + {+t} + {+U}): “Eti, sütü, derisi ve kılı için yetiştirilen evcil hayvan” (Eren, 2020, s. 279) keçiden elde edilen besin değeri yüksek gıdanın adıdır. Yöre halkının hayvancılık ile olan uğraşısı sonucu tükettikleri gıdalar daha çok süt ve süt ürünleri olmuştur.

ondan sōn dedilē_ki, keçi süTü deerli (13/41).

pēni (<*peynir* < *Far. panīr*): “Sütten yapılan ve birçok türü olan ürün” (Eren, 2020, s. 419) olan yiyecek hayvansal gıdaları fazla tüketmelerinden ve genelde hayvancılık ile uğraşmalarından dolayı Yörükler tarafından fazlaca tüketilmektedir.

pēniñi āriz_o_zaman, bosTan ğavun domates (6/84).

süd (<*süt* < *sū* + {+t}): Yöre halkı daha çok hayvancılık ve tarım ile uğraştıkları için tükettikleri besinler daha çok süt ve türevleri olmuştur.

çocuğ va gıs çocuumuz şōle, unna bâbası dedesi ile_de goTdeliyâla südlēni (4/36).

tereyai (<*tereyağı* < *Far. tere* + *yāğ* + {I}): “Sütten çıkarılan taze yağ” şeklinde tanımlanan tereyağı Farsça “tere” ile yağ kelimesinin birleşiminden oluşmuştur (Eren, 2020, s.508). DS’de tere “Tereyağ. (*Antakya – Hat.)” (1978, s. 3889) şeklinde tanımlanmıştır.

tereyai süreris, ayarı ğaçıķ (16/85).

tereyağlı petsel (<*tereyağlı pestil* < *Far. tere* + *yāğ* + {+II} + *İt. pastillo*): Yöre halkının atıştırılabilir olarak yaptıkları pestilin tereyağlı olanıdır.

tereyağlı petselle, erig_aTarlarmış bulğurun_içine ekşiTmesi için (7/137).

yourt (<*yoğurt* < *yuğur* + {-(U)t}): “Maya katılarak koyulaştırılmış süt” (Eren, 2020, s. 576) anlamını taşımaktadır.

pazar yüke eKmēni her_şeylerini kendileri yâPardı, sütden yourtdan (5/55).

1.2. Unla Yapılan Yiyecek Adları

ağır bōreg (<*ağır bōrek* < *ağ* + {-Ir} + *bür* + {-Ek}): Tavşanlı Yörükleri arasında genelde düğünlerde yapılan bol malzemeli olduğu için “ağır” sıfatı alan bir bōrek çeşidinin adıdır.

değışig_ağır bōreglē yapılır (7/111).

ballı bōreg (<*ballı bōrek* < *bal* + {+II} + *bür* + {-Ek}): Tavşanlı Yörüklerinde yapılan bir çeşit tatlıdır. Yöre kadınları kızarttıkları hamura bal döktüklerini ifade etmiştir. DS’de ballı (III) “şerbetle yapılan bir çeşit bōrek” (Çan * Çarşamba – Sm.) (1993, s. 509) şeklinde tanımlanmıştır.

yörüg dediñ, duyüyon_mu ballı bōregle pēnir_olür (23/4).

bide (<*pide* < *Yun. pita*): “Mayalı hamurdan yapılan yassı ekmek” (Eren, 2020, s. 421) olarak tanımlanmıştır.

bidedir şeer yerinin_de ādeti (18/12).

bōreg (<*bōrek* < *bür* + {-Ek}): “Açılmış hamurun veya yufkanın arasına, peynir, kıyma, ıspanak vb. konularak çeşitli biçimlerde pişirilen hamur işi” (Eren, 2020, s. 76) şeklinde tanımlanan hamur işidir.

biz bōreg_isdeos, nasıl bōreg, gebe bōreg bölē bi_tebisi (3/36).

çökeleg (<*çökelek* < *çök* + {-EIEk}): Yöre insanının, ekmek, yufka gibi yiyeceklerin yanında katık olarak tükettiği süt ürününün adıdır. Yağı alınmış süt veya yoğurdun kaynatılmasıyla elde edilen bir peynir türü olup diğer isimleri “kesik, ekşimik, toraktır” (<https://sozluk.gov.tr/>). DS’de çögelek pışlak “Lor, çökelek. (Karaçay aşireti, Başhöyük *Kadınhanı – Kn.)” (1993, s. 1278) şeklinde tanımlanmıştır.

şē çökeleg, dēriz biz katıg dēriz (2/113).

çöreg (<çörek < çörek): “Yuvarlak ekmek” (Tietze, 2002, s. 536); “Değirmi ekmek” (TS, 1995, s. 955) şeklinde tanımlanan yiyecek, yöre halkının şekerli ya da şekersiz olarak tükettikleri yanında çökelek gibi katık besinlerin bulunduğu hamur işidir. DS’de çöreh [çöreyh, çüreyh] “Çörek (Koyundere *Ahıska – Kr.)” (1993, s. 1292) şeklinde tanımlanmıştır.

bōrek ler çöregler, keşkeK kaynatılmış üç gūn (17/48).

erişde (<erişte < Far. rišta): Yöre halkınca sıklıkla yapılan ve diğer yemek çeşitlerinde de kullanılan hamur işi yemeğidir. DS’de eriste “Makarna gibi kesilip, fırında kavrulmuş hamur. (Hacılyas *Koyulhisar – Sv.)” (1993, s. 1771) ; eriş (V) “Evlerde hamurdan yapılan ince makarna. (Bulkaz *Çivril – Dz.)” (1993, s. 1772) şekillerinde tanımlanmıştır.

yūka yapariz, erişde gıyariz (16/76).

e’ mēk (<ekmek < etmek): “Tahıl unundan yapılmış hamurun fırında, sacda veya tandırda pişirilmesiyle yapılan yiyecek” (<https://sozluk.gov.tr/>) şeklinde tanımlanmıştır.

halı heybeyē geline bōlē yimesi için ağşam tavuğ gızardırlādı, yanna hēlvā e’ mēk (2/92).

ğabardlama (<kabartlama < *kāp + {-Ar} + {-t} + {-IA} + {-mA}): Yöre halkınca yağda ya da sacda kızartılarak yapılan ve lokmaya benzeyen mayalı hamur tatlısının adıdır. DS’de kabartlama (I) [kabartma] “Bazlama, saçta ya da tavada kızartılan mayalı pide, çörek. (-Kü.; *Ayaş, çalış *Haymana – Ank.; -Kn.)” (1975, s. 2582) şeklinde tanımlanmıştır.

ğabardlama yabādıg, ğabardlama, yazın gızım yazın, ğabardlama (16/81).

ğadmer (<katmer < kat + {-mAr}): “Arasına yağ, haşhaş, susam ezmesi veya kaymak sürülerek katlanmış yufka” (Gülensoy, 2007, s. 477) şeklinde tanımi mevcuttur. Yörede de fazlaca tüketilen hamur işi yiyeceğidir. DS’de katmer (I) [katmar] “Arasına kaymak ya da yağ sürülerek katlanmış yufka ekmeği. (*Bolvadin, *Dinar – Af.; Tavşanlı *Hafik)” (1975, s.2685) şeklinde tanımi mevcuttur.

ğadmer yaPādık, pated ğaynadırdıg (2/110).

gebe bōreg (<gebe börek < kebe + bür + {-Ek}): Yöre halkının düğülerde kız istemeye giderken yaptığı böreğin adıdır. Malzemesi bol ve şişkin olduğu için böreğe bu isim verilmiştir.

gebe bōreg bōlē bi_tebisi, yanında bī tabak (3/38).

ğıvrım (<kıvrım < kıv + {-Ir} + {-Im}): Tavşanlı Yörük halkının düğün gibi özel günlerde ya da günlük hayatlarında yapıp tükettikleri, içine patates, haşhaş gibi besinleri ilave edip kıvrarak şekil verdikleri hamur işinin adıdır. DS’de ise kıvrırma (I) [kıvrırma (II), kıvrım] “Saraylı da denilen bir çeşit tatlı. (*Demirci – Mn.; Kandıra – Kc.)” (1975, s. 2850) şeklinde tanımlanmıştır.

ğıvrım deriz biz çī hamırdan ğırālī, haşşeli, pātetizli bişirisin sinide (8/130).

ğulaK (aşı) (<kulak aşısı < kulğak + āş + {-I}): Yörenin meşhur yemeklerinden birinin adıdır. Kıymasız yapılan isteğe bağlı içine peynir veya patates koyularak pişirilen hamur işidir. Sarımsaklı yoğurt dökülüp yenilmektedir. DS’de kulak aşısı [kulak (II), kulak çorbası, kulaklı çorba, kulaklı hamur] “Sarımsaklı yoğurt dökülerek yenilen bir hamur yemeği, mantı. (*Alayunt – Kü.; - Ant.)” (1975, s. 2994) şeklinde tanımlanmıştır.

eñ çoğ yabdımız yimeg, ğulaK, hamur (16/73).

hēlvā (<helva < Ar. halvā): “Şeker, yağ, un veya irmikle yapılan tatlı” (<https://sozluk.gov.tr/>) şeklinde tanımi yapılan yiyecek adı yöre halkınca mevlitlerde ve cenazelerde yapılarak hayır amaçlı tüketilmektedir.

yanna hēlvā e’ mēk, ğārma hēlvā, cerez ğuyarlādı (2/92).

ılavāş (<lavaş < Far. lavāş): “İnce pide” (Eren, 2020, s. 350) olan hamur işi yöre kadınlarının hemen hemen her gün yaptıkları yiyecektir.

biz_ölē şey_etTik dālarda, ilavaş (5/39).

lokum (<lokum < Far. *luqūm*): Yöre kadınlarının genelde içine haşhaş ya da susam koyarak fırında pişirdikleri çöreğe benzer hamurun adıdır. Mevlüt ya da düğün gibi özel günlerde yapılmaktadır. DS’de lokum [lokul -4, lokur] “1. Sarığburma tatlısı. (Kumdanlı *Yalvaç –Isp.)” ; 2. Dilim dilim tepsiye yerleştirilip zeytinyağla yağlandıktan sonra fırında pişirilen buğday ekmeği (*Bodrum – Mğ.)” ; 3. Lokma tatlısı (Karaçay göçmenleri, Yazılıköy *Emirdağ –Af.)” (1977, s. 3084) şekilleri ile tanımlanmıştır.

lokum yâPTım yolladım, yağ yolladım ter yıl, he (4/280).

tārḥâna çōrbası (<tarhana çorbası < Far. *tarxāna* + Far. *şōrbā* + {+sI}): “İçine tarhana katılarak hazırlanan çorba, tarhana” (<https://sozluk.gov.tr/>) şeklinde tanımlanmıştır.

tārḥâna çōrbası emme u_zamanıñ yemeğlēnin dadı şindi yoK (2/47).

tarna (<tarhana < Far. *tarxāna*): “Çorba yapmaya yarayan mayalanmış yoğurtlu hamurun ufalanmış” (Eren, 2020, s. 497) ; “İçine domates, biber, soğan, kokulu otlar, süt veya yoğurt katılan, bulgur, mayalanmış ve kurutulularak ufalanmış hamur vb.nden yapılan çorba malzemesi” (<https://sozluk.gov.tr/>) şekillerinde tanımlanmıştır.

bulğur, tarna, gözleme edēsın (8/129).

yūḡa (<yufka < *yuwka*): “Oklava ile açılan ince, yuvarlak hamur yapırağı” (GTS) şeklinde tanımı bulunan ve yöre kadınları tarafından sıklıkla yapılan yöresel bir yiyecektir. DS’de yufka (I) [yufga, yufḡa -1, yuga (I), yuha, yuḡa (II), yuka (II) -2] “1. İnce açılmış hamurdan yapılan sac ekmeği. (*Dinar –Af.; *Gelendost –Isp.)” (1979, s. 4311) şeklinde tanımlanmıştır.

düün yaPceğleri zaman bōle yūḡa yapardık (2/30).

yūḡa börei (<yufka böreği < *yuwka* + < *bür* + {-Ek} + {I}): Tavşanlı Yörüklerinin kat kat yufkadan yaptığı börek çeşidinin adıdır. Yaptıkları böreği genelde çökelek gibi katık malzemelerle tüketmektedirler.

yūḡa börei yapardık, şē çökeleg, dēriz biz katıḡ dēriz (2/112).

1.3. Tahıllar (Hububat) İle Yapılan Yiyecek Adları

bulğur bilavı (<bulgur pilavı < *burğul* + Far. *palāv* + {+I}): “Bulgurla pişirilen pilav” (<https://sozluk.gov.tr/>) yöre halkının özel günlerde ve akşam yemeklerinde tükettikleri yemeğin adıdır.

bulğur bilavı bişircēn (16/127).

bulğur çorbası (<bulgur çorbası < *burğul* + Far. *şōrbā* + {+sI}): Yöre halkının genelde düğünlerde pişirdiği ve içinde bulgurunda olduğu bir çorba türüdür.

tiridle olur, şey çorbası yapāla bizim_ōlan_evinde, güzel çorba yapāla, gız_evinde bulğur çorbası, ekşili bulğur çorbası (7/50).

ekşili bulğur çorbası (<ekşili bulgur çorbası < *ekşili* (<ekşi +li) + *burğul* + Far. *şōrbā* + {+sI}): Yöre halkının genelde düğünlerde pişirdiği ve içinde bulgurunda olduğu bir çorba türüdür.

tiridle olur, şey çorbası yapāla bizim_ōlan_evinde, güzel çorba yapāla, gız_evinde bulğur çorbası, ekşili bulğur çorbası (7/50).

keşgeK (<keşkek < Far. *kaşkak* < *kaşk* + {-Ak}): Yöre halkının düğünlerde pişirdiği bir yemek olup “iyice dövülmüş buğdayın etle birlikte uzun süre kaynatılmasıyla yapılan bir yemek” (<https://sozluk.gov.tr/>) şeklinde tanımlaması yapılmıştır. DS’de ise keşkek [keşkeş (I), keşlek] “Dövülmüş buğday ve etle pişirilen bir çeşit yemek, lâpa. (İshaklı *Bolvadin – Af.; Bağlıca.)” (1975, s. 2772) şeklinde tanımlanmıştır.

ğoca_ğoca ğazannara yemeg bişirirlē, keşgeK bişirilēdi, noḡod bişirilēdi (2/29).

mısır_aşı (<mısır aşısı < Ar. *mişr* + *āş* + {+I}): Yörede sıklıkla yapılan ve ana malzemesi mısır olan yemeğin adıdır.

dālarda ne yedik: mısır aşısı, mısır meşurudu, bulgur, hamur, ayran döverdik (5/40).

pirinç çörbası (<*pirinç çorbası* < *Far. birinc* + *Far. şörbā* + {+sI}): Yöre kadınlarının düğünlerde pirinçle pişirdikleri çorbanın adıdır.

çörba pirinç çörbası mercimeg çörbası, başğa bişey yoğ düünnēde tamam (8/148).

pirinç pilav (<*pirinç pilavı* < *Far. birinc* + *Far. palāv*): Yörenin düğün yemeklerinden biri olan pilav çeşidi sözlükte “pirinç ile yapılan pilav” (<https://sozluk.gov.tr/>) şeklinde geçer.

şindi hēr bişey hazır pirinç pilav (8/147).

1.4. Baklagillerle Yapılan Yiyecek Adları

baqlā (<*baklava* < *baqlāgu* < **baḡ* + *{-IAvA}): Kelime güncel Türkçede “Çok ince yufkadan yapılarak arasına kaymak, fıstık, ceviz, badem vb. konulup pişirilen ve üzerine şeker şerbeti dökülen bir tatlı türü” (<https://sozluk.gov.tr/>) anlamını kazanmıştır. DS’de ise baklağı [baklavı, baklavu] “1. Baklava. (Dişli *Bolvadin – Af.; Doğanbey *Beyşehir – Kn.)” ; “ 2. Ekmek, susam, ceviz ve pekmezden yapılan bir tatlı. (Bekeilli *Çal –Dz.)” (1993, s. 495) şeklinde tanımlanmıştır.

ardından gelinē baqlā götürüdü (20/8).

mercimeg çörbası (<*mercimek çorbası* < *Far. marcumak* + *Far. şörbā* + {+sI}): “Ana malzemesi kırmızı, yeşil veya sarı mercimekten oluşan, soğan, un, tereyağı, et suyu, tuz, kırmızı veya karabiber ile hazırlanan çorba” (<https://sozluk.gov.tr/>) şeklinde tanımlanmıştır.

çörba pirinç çörbası mercimeg çörbası, başğa bişey yoğ düünnēde tamam (8/148).

noud aşısı (<*nohut aşısı* < *Far. nohūd* + *āş* + {+I}): Yöre halkının günlük hayatlarında sıklıkla tükettiği ana malzemesi nohut olan yemeğin adıdır.

ya pasilcen ya noud aşısı olur (8/160).

1.5. Kuru Yemişlerle Yapılan Yiyecek Adları

cerrez (<*çerez* < *Far. çarāş*): “Yemek dışında yenilen kuruyemiş gibi şeyler” (Tietze, 2002, s. 498) ; “Asıl yemekten sayılmayan, peynir, zeytin vb. yiyecekler” (<https://sozluk.gov.tr/>) şeklinde tanımlanmıştır.

ğārma hēlva, cerrez ğuyarlādı (2/93).

petsel (<*pestil* < *İt. pastillo*): “İnce yufka biçiminde kurutulmuş yemiş ezmesi” (Eren, 2020, s.417) şeklinde tanımlanan yiyecek yöre halkının çayın yanında tükettiği atıştırma içecektir. DS’de pestel [pesgel, peksel, pestil (I)] “Sakızkabağı, armut, ayva, karpuz kabuğu vb. meyveleri pekmeze pişirerek yapılan bir çeşit tatlı. (Bağıllı * Eğridir, İğdecik – İsp.)” (1977, s. 3434) şeklinde tanımlanmıştır.

egşi petselle olur, tereyağlı petselle, erig aTarlarmış bulğurun içine ekşiTmesi için (7/136).

1.6. Diğerleri

1.6.1. Un ve Etle Yapılan Yiyecek Adları

tirid (<*tirit* < *Far. tarīd*): Yöre halkının genelde akşam yemeklerinde ya da düğünlerde yaptıkları ekmek ya da yufkanın et suyuyla ıslatılarak tüketildiği hâlidir. “Et suyuna kızartılmış veya bayat ekmek konularak yapılan yemek” (<https://sozluk.gov.tr/>) şeklinde sözlük anlamı bulunmaktadır.

tiridle olur, şey çorbası yapāla bizim olan evinde, güzel çorba yapāla, (7/50).

1.6.2. Tahıl, Baklagiller ve Şekerle Yapılan Yiyecek Adları

aşüre (<*aşure* < *Ar. ‘aşūrā*): Kelime Arapça kökenli olup “Muharrem ayının 10. günü” (Tietze, 2002, s.219) anlamına gelmektedir. “Buğday, nohut vb. tanelerle kuru yemişlerin bir arada şekerle kaynatılmasıyla yapılan bir tatlı türü, alaca aş” (<https://sozluk.gov.tr/>) şeklinde tanımlanmıştır. Ad DS’de aşır [aşıra (I), aşır aşısı, aşır aşısı, aşır çorbası, aşır, aşire çorbası, aşur (II) -1, aşur aşısı] “Aşure. (Uluköy, Dikici * Dinar –Af.; *Eğridir köyleri.)” (1993, s. 355) şekliyle geçmiştir.

şindi aşüre bişiriliyo ya, ÷le aşure bişirirdi (2/33).

1.6.3. Kullanım Maddesi Bilinmeyen Yiyecek Adları

corba (<çorba < Far. *şōrbā* < Far. *şōr* + Far. *bā*): “Sulu yemek” (Tietze, 2002, s. 530) olarak tanımlanan yiyecek, genelde yöre halkının düğün, mevlit gibi özel günlerde ana yemeklerden önce servis ettiği yemektir. Eren çalışmasında kelimenin “tuzlu, acı” anlamına gelen “şōr” ile “bir tür yulaf ezmesi veya başka bir tür kaşık et” anlamında “bā” ile kurulmuş Farsça bir alıntı olduğunu belirtir (Eren, 2020, s. 121). DS’de çora (I) “1.Çorba. (Celâliye *Silivri – İst.) 2. Her türlü yemek. (*Kaş – Ant.)” (1993, s. 1270) şeklinde tanımlanmıştır.

gözleme yapālā, mantı ğıyālā, corba yapālā cenazede (8/5).

katıĝ (<katık < *kat* + {-*Ik*}): Yöre halkı ekmeĝin, çöreĝin ya da yemeĝin yanında katık dedikleri yiyeceĝi tüketmişlerdir. Kelime “1. Ekmekle karın doyurmak gerektiğinde ekmeĝe katılan peynir, zeytin, helva gibi yiyecek” ; 2. “yaĝı alınmış yoĝurt, ayran” (Eren, 2020, s. 269) şeklinde tanımı mevcuttur. DS’de katık [katıĝ] “Yaĝı alınmış yoĝurt, ayran. (*Zile – To.; - Gaz.; - Y z.)” (1975, s. 2682) şeklinde tanımlanmıştır.

şē çökeleg, dēriz biz katıĝ dēriz (2/113).

2. İçecek Adları

issi (< *ıssi*): Eski Türkçe’de “sıcaklık, hararet” (TS, 1995, s. 1979) anlamında kullanılan ve yöre halkında da yaygın bir kullanımda olan kelime Karakaya köyünde çay kelimesine de karşılık gelmiştir. DS’de isdi (I) [isdıcak, isti (I) -1, iti (V)] “Sıcak, kaynar. (*İğdır – Kr.)” ; isdi (II) “Çorba, aş. (Selim *Sarıkamış – Kr.)” (1974, s. 2554) şekillerinde tanımlanmıştır.

issi derlēdi, sıcaĝ demezlerdi, issi derlēdi çaya (3/102).

hoşaf (<hoşaf < Far. *hōşāb* < Far. *hōş* + Far. *āb*): “Kurutulmuş meyvalı kaynatılarak yapılan komposto” (Tietze, 2008, s. 328) ; “Bütün veya dilimler hâlindeki kuru meyvenin şekerli suyla kaynatılmasıyla yapılan bir tatlı türü” (<https://sozluk.gov.tr/>) şekillerinde tanımlamaları bulunan içeceği yöre halkı düğünlerde yemeĝin yanında ikram etmektedir.

ĝurusu hoşaf olur, yaşı da komposT olur onun (2/116).

komposT (<komposto < İt. *composto*): “Bütün veya dilimler hâlindeki yaş meyvenin şekerli suyla kaynatılmasıyla yapılan bir tatlı türü” (<https://sozluk.gov.tr/>) olan kelime yöre halkının yemeklerin yanında içtikleri bir içecektir..

ĝurusu hoşaf olur, yaşı da komposT olur onun (2/116).

üzüm hoşafı (<üzüm hoşafı < *üzüm* + Far. *hōşāb* + {-*I*}): “Kurutulmuş üzüm, şeker ve suyun kaynatılması ile yapılan hoşaf” (<https://sozluk.gov.tr/>) şeklinde tanımı bulunan içeceği yöre halkı yemeklerin yanında içecek olarak tüketmektedir.

u zaman hanē aĝam şai, üzüm hoşafı hē (6/64).

Sonuç

Derleme çalışmasında incelenen verilere göre 51 yiyecek – içecek adı tespit edilmiş, yiyecek ve içecek olarak 2 gruba ayrılmıştır.

1.Gruplara ayrılan yiyecek adları kendi aralarında şu şekildedir:

Hayvansal besinlerle yapılan yiyecek adları, un ile yapılan yiyecek adları, tahıllar ile yapılan yiyecek adları, baklagiller ile yapılan yiyecek adları, kuru yemişlerle yapılan yiyecek adları ve diğerleri olmak üzere 6 gruba ayrılmıştır.

Yiyecek adları içerisinde kullanım sıklığı en fazla olan grup un ile yapılan yiyecek adları; en az ise kuru yemişlerle yapılan yiyecek adları olmuştur.

2. Yiyecek haricinde 4 tane içecek adı da tespit edilip incelenmiştir.

Tüm verilerin sayısal değerleri tabloda gösterilmiştir.

Adlar	Kullanım Sıklığı
Hayvansal Besinlerle Yapılan	11
Unla Yapılan	20
Tahıllarla Yapılan	7
Baklagillerle Yapılan	3
Kuru Yemişlerle Yapılan	2
Diğerleri	4
İçecek Adları	4

Kaynakça

- Aksan, D. (2017). *Anlam bilim* (2. Basım). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Eren, H. (2020). *Eren Türk dilinin etimolojik sözlüğü* (1. Basım). (Haz. Şükrü Halûk Akalın). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülensoy, T. (1988). *Kütahya ve yöresi ağızları* (1. Basım). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe sözlüklerin köken bilgisi sözlüğü*. (1. Basım). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Güncel Türkçe Sözlük. (2023, 1 Şubat). Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr>.
- TDK. (1974). *Derleme sözlüğü* (7. cilt). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- TDK. (1975). *Derleme sözlüğü* (8.cilt). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- TDK. (1977). *Derleme sözlüğü* (9. cilt). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- TDK. (1978). *Derleme sözlüğü* (10. cilt). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- TDK. (1979). *Derleme sözlüğü* (11. cilt). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- TDK. (1993). *Derleme sözlüğü* (1-6. cilt). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- TDK. (1995). *Tarama sözlüğü* (2. cilt). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Tietze, A. (2002). *Tarihi ve etimolojik Türkiye Türkçesi lugatı* (1. Basım). İstanbul: Simurg Kitapçılık.
- Tietze, A.(2008). *Tarihi ve etimolojik Türkiye Türkçesi lugatı*. (1. Basım) Almanya: OAW.

ÖĞRETMEN OLMANIN ANLAMINA İLİŞKİN FENOMENOLOJİK BİR ÇALIŞMA

Merve Atik

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

merve.atik.97@hotmail.com

Özet

Eğitim yönetimi alanının üzerinde durduğu en önemli konulardan biri de öğretmenlerdir. Bu araştırmanın konusu da öğretmenlerin gözünden öğretmen olmanın doğası ve anlamının ortaya konulmasıdır. Öğretmen olmanın anlamının ortaya konulması eğitimde kalite ve verimliliğe katkı sağlaması açısından; öğretmenlerin deneyimleri bağlamında, iç dünyalarına ışık tutularak, karşılaştıkları problemlerin ortaya konulması ve çözüm üretilmesi açısından önemlidir. Bu amaçla ilk olarak öğretmenlik kavramı tanımlanmış ve yorumlayıcı paradigma kullanılarak araştırmanın kavramsal ve kuramsal temelleri atılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme türlerinden kriter ve kolay ulaşılabilir örnekleme kullanılan bu çalışmada; çalışma grubunu, Ankara ilinde görev yapmakta olan ve 2022-2023 güz öğretim yılında Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü- Eğitim Yönetimi alanında yüksek lisans yapan dört öğretmen oluşturmaktadır. Bu çalışmaya katılmadaki ölçüt öğretmenlerin en az 10 yıl öğretmenlik yapmış olmalarıdır. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunda araştırmacının amacına uygun öğretmen olmanın anlamı ve öğretmen olma deneyiminin yapısı ve özüne yönelik bir ana soru ve çeşitli sonda soruları bulunmaktadır. Veri toplama sürecinde hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak dört öğretmen ile görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılara araştırmacının amacı açık bir şekilde belirtilmiş aydınlatılmış onam gözetilerek istenildiğinde araştırmaya katılımdan çekilerek görüşmeyi bırakabilecekleri söylenmiştir. Görüşmeler, belirlenen gün ve saat içerisinde, sesiz ve sakin bir ortamda odak grup görüşmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir ve odak grup sürecinde veri kaybına uğramamak adına katılımcılardan izin alınarak ses kaydı alınmıştır. Toplanan veriler, el yazısı ile aktarılarak görüşme metinleri elde edilmiş ve transkripte edilerek kodlamalar yapılmıştır. Elde edilen kodlardan kategorilere ve en sonda da ana temaya gidilmiştir. Verilerin analizinde aynı zamanda geçerlilik güvenilirlik açısından doğrudan alıntılara yer verilmiştir ve katılımcılar; Katılımcı 1, Katılımcı 2... olarak ifade edilmiştir. Bunun yanında geçerlilik güvenilirlik sağlamak amacıyla uzman görüşüne baş vurulmuş ve katılımcı teyidi alınmaya çalışılmıştır. Daha sonrasında ise elde edilen bulgular üzerinde durulmuştur. Katılımcılar öğretmen olmanın anlamını öğrencilerin hayatlarında anlamlı ve kalıcı izler bırakabilme, iletişim kurabilme, kendini yenileyebilme, öğrencileri doğru yönlendirebilme, hayallerine kavuşmalarını sağlayabilme ve çeşitli zorluklarla mücadele edebilme olarak tanımlamışlardır. Sonuç olarak, öğretmenlerin kendi öğretmenlik deneyimine yükledikleri anlamları onların bakış açısıyla ortaya koymak önem taşımaktadır. Bu doğrultuda bu araştırma ile elde edilecek bulgularla alan yazındaki bu boşluğa katkıda bulunmak hedeflenmektedir. Öğretmen olmaya yüklenen anlamın incelenmesi üzerine yapılan bu çalışmada öğretmen olmanın anlamı nedir ve öğretmen olma deneyiminin yapısı ve özü nedir soruları yanıtlanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Öğretmenlik deneyimi, İz Bırakma, Eğitim

A Phenomenological Study on the Meaning of Being a Teacher

Abstract

This research aims to reveal the nature and meaning of being a teacher from the perspective of teachers, as they are one of the most critical topics in educational administration. In contributing to quality and efficiency in education, revealing the meaning of being a teacher is essential in shedding light on teachers' experiences, identifying their problems, and generating solutions to these problems. For this purpose, the concept of teaching was defined first, and the conceptual and theoretical

foundations of the research were established using the interpretive paradigm. Then, as a qualitative research method, a phenomenology design was performed. Criterion and convenience sampling were utilized in this work; the study group consisted of four teachers working in Ankara and pursuing a master's degree in Educational Management at Gazi University's Graduate School during the fall semester of 2022-2023. The criterion for participating in this study was that the teachers had to have been teaching for at least ten years. A semi-structured interview form developed by was used as the data collection tool. The interview form included a central question and various follow-up questions regarding the meaning of being a teacher and the structure and nature of the experience of being a teacher. Participants were informed about the purpose of the study, and informed consent was obtained, allowing them to withdraw from the study if they wished. The interviews were conducted in a quiet, calm environment on a pre-determined day and time through focus group discussions. With the consent of the participants, audio recordings were taken to avoid data loss during the focus group process. The collected data was transferred by hand, the interview texts were obtained and transcribed, and coding was performed. From the received codes, categories were formed, and, in the end, the main theme was identified. In the data analysis, direct quotations were also used for validity and reliability, and the participants were referred to as Participant 1, Participant 2,... Finally, the participants defined the meaning of being a teacher as being able to leave meaningful and impressions in their students' lives, communicate, renew oneself, guide their students toward success, help them achieve their dreams, and overcome challenges. In conclusion, it is significant to reveal the meanings that teachers attach to their teaching experiences. In this respect, this research aims to fill the gap in the literature with the findings obtained. This study examines the meaning attached to becoming a teacher from the perspective of educators and reveals the essence of being a teacher and the experiences of teachers.

Key words: Teaching experience, Leave no trace, Education

Giriş

Eğitim yönetimi alanın üzerinde durduğu en önemli çalışma konularından biri de öğretmenlerdir. Bu araştırmanın konusu ise öğretmenlere göre öğretmen olmanın doğası ve anlamının ortaya konulmasıdır.

Öğretmen olmanın anlamının ortaya konulması eğitimde kalite ve verimliliğe katkı sağlaması açısından; öğretmenlerin deneyimleri bağlamında, iç dünyalarına ışık tutularak, karşılaştıkları problemlerin ortaya konması ve çözüm üretilmesi önemlidir. Bu fenomenoloji çalışmasının temel amacı ise konusundan da anlaşıldığı gibi, Gazi Üniversitesinde eğitim yönetimi alanında yüksek lisans eğitimi gören öğretmenlerin gözünden, öğretmen olmanın anlamını ortaya çıkarmak ve öğretmenlik tanımı oluşturmaktır. Bu amaçla ilk olarak öğretmenlik kavramı tanımlanmış ve yorumlayıcı paradigma kullanılarak araştırmanın kavramsal ve kuramsal temelleri atılmıştır. Daha sonrasında araştırma süreci ve elde edilen bulgular üzerinde durulmuştur. Katılımcılar öğretmen olmanın anlamını öğrencilerin hayatlarında anlamlı ve kalıcı izler bırakabilme, iletişim kurabilme, kendini yenileyebilme, öğrencileri doğru yönlendirebilme, hayallerine kavuşmalarını sağlayabilme ve çeşitli zorluklarla mücadele edebilme olarak tanımlamışlardır.

Alan yazın incelendiğinde öğretim liderliği, öğretmen nitelikleri ve öğretmen olma üzerine yapılan metafor çalışmaları karşımıza çıkmaktadır (Çalık & Kılınç, 2018; Oktay, 1991; Koç, 2014; Koşar, 2019). Bunların yanında öğretmenlerin kendi öğretmenlik deneyimine yükledikleri anlamları onların bakış açısıyla ortaya koymak önemli taşımaktadır. Bu doğrultuda bu araştırma ile elde edilecek bulgularla alanyazındaki bu boşluğa katkıda bulunmak hedeflenmektedir. Öğretmen olmaya yüklenen anlamın incelenmesi üzerine yapılan bu çalışmada öğretmen olmanın anlamı nedir ve öğretmen olma deneyiminin yapısı ve özü nedir soruları yanıtlanmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Eğitim yönetimi alanın üzerinde durduğu en önemli çalışma konularından biri de öğretmenlerdir.

Yapılan çalışmalarda öğretmen olmanın anlamının üzerinde durulması eğitimde kalite ve verimliliğin katkı sağlaması açısından; öğretmenlerin deneyimleri bağlamında, iç dünyalarına ışık tutularak, karşılaştıkları problemlerin ortaya konması ve çözüm üretilmesi önemlidir. Buradan hareketle bu çalışmada, öğretmenlerin gözünde öğretmen olmanın anlamını ortaya çıkarmak ve öğretmenliği tanımlamak amaçlanmıştır.

Bu fenomenoloji çalışmasının temel amacı ise konusundan da anlaşıldığı gibi, Gazi Üniversitesinde eğitim yönetimi alanında yüksek lisans eğitimi gören öğretmenlerin gözünden, öğretmen olmanın anlamını ortaya çıkarmak ve öğretmenlik tanımı oluşturmaktır.

Ana Problem: Öğretmenlere göre öğretmen olmanın doğası ve anlamı nedir?

Bu temel amacın çözümü için aşağıdaki alt amaçlara cevap aranmıştır:

- 1) Öğretmenlere göre öğretmen olma deneyiminin anlamı nedir?
- 2) Öğretmen olma deneyiminin özü ve yapısı nedir?

Kavramsal- Kuramsal Çerçeve

Literatürde karşımıza çıkan bazı öğretmenlik tanımlarını incelediğimizde ilk olarak öğretmenlik, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda "Devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir. Öğretmenler bu görevlerini Türk Millî Eğitimi'nin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak ifa etmekle yükümlü olan, öğretmenlik için yeterli genel kültüre, özel alan bilgisine ve pedagojik formasyona sahip, en az dört yıllık yüksekokul mezunu olup, devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevini yapan kişidir" olarak tanımlanmaktadır (Resmî Gazete, 1973).

Başka bir anlamda, öğretmen, öğrenme ve öğretme süreçlerinin temel öğelerinden biri olarak görülmektedir. Öğrenciyle devamlı etkileşim halinde bulunan, eğitim programlarını uygulayan, öğretimi yöneten hem öğrencinin hem de öğretmenin değerlendirilmesini yapan kişidir. Öğretmenin nitelikleri, bu süreçlerin niteliğini de büyük ölçüde etkilemektedir (Yetim& Göktaş, 2004, s.542).

Bunun yanında öğretmenlik sevgi mesleğidir; kısaca öğretmenlik mesleği çocukları ve mesleği sevmeyi onlarla iyi iletişim kurmayı gerektirmektedir (Eskicumalı, 2004'ten Akt., Koşar, 2019, s.334).

Eğitim sisteminde öğretmenin üstlendiği roller günümüzde giderek artmakta ve nitelikli öğretmen yetiştirmenin önemi daha çok karşımıza çıkmaktadır. Öğretmen sınıfta aynı anda hem lider hem disiplin sağlayan kişi olmanın yanında sınıfı canlı tutan, öğrencilerin öğrenme isteğini artırıcı önlemleri alan, plan ve program yapan, değerlendirme yapan kişidir. Sınıf dışında ise bu rollerine, çocuk ve gençlere model olma, toplumun kalkınmasında itici güç olma, iyi bir vatandaş olma gibi birçok görev eklenmektedir (Kolesnik,1970'ten Akt., Oktay, 1991, s. 190).

Bu çalışmada öğretmenlerin deneyimleri üzerine yapılan bir olgu bilim çalışması olduğundan kuramsal arka plan nitel araştırmalarda sıklıkla karşımıza çıkan yorumlamacı paradigma üzerine oluşturulmuştur. Yorumlamacı paradigma öznel gerçekliğin bulunduğu, görüş açısının önemli olduğu, duruma özgü bulguların yorumlandığı paradigmatır (Yıldırım& Şimşek, 2021, s.25). Bu yüzden öğretmenlik deneyimi ve anlamının ortaya çıkarılması üzerine yapılan bu çalışmada da kuramsal temeli oluşturmaktadır.

Yöntem

Öğretmen olmanın anlamını ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma nitel araştırma yöntemi kullanılarak yürütülmüştür. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Fenomenoloji, kişilerin yaşadıkları deneyimlere ve onlara yükledikleri anlamlara odaklanan bir felsefi bir yaklaşım ve araştırma yöntemidir (Creswell, 2021, s.79). Fenomenoloji yaşantıları ve anlamları ortaya çıkaran ve bir olguyu daha iyi tanımamıza ve anlamamıza yardımcı olan bir desendir (Yıldırım& Şimşek, 2021, s.66). Edmund Husserl fenomenolojiyi bir araştırma metodu olarak "betimleyici fenomenolojik araştırma deseni" olarak da adlandırmaktadır (Çalık & Kılınç, 2018, s.4).

Çalışma Grubu

Amaçlı örnekleme türlerinden ve kriter ve kolay ulaşılabilir örnekleme kullanılan bu çalışmada çalışma grubunu, Ankara ilinde görev yapmakta olan ve 2022-2023 güz öğretim yılında Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi alanında yüksek lisans yapan dört öğretmenden oluşturmaktadır. Bu çalışmaya katılmadaki ölçüt öğretmenlerin en az 10 yıl öğretmenlik yapmış olmalarıdır. Katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde, 3'ünün kadın, 1'inin erkek olduğu görülmektedir. Katılımcıların 2'si İngilizce, 1'i Matematik, 1'i ise Fizik öğretmenidir. Katılımcıların hepsi kamuya bağlı okullarda görev yapmaktadır. Yaşları ise 35 -48 arasında değişmektedir. Katılımcılardan 1'i beş yıldır İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünde ARGE biriminde çalışmaktadır. Çalışmaya katılan öğretmenlerden biri sonradan yüksek lisans programından ayrılmıştır ancak katılımcının verileri alınan aydınlanmış onam kapsamında çalışmaya dahil edilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunda araştırmanın amacına uygun öğretmen olmanın anlamı ve öğretmen olma deneyiminin yapısı ve özüne yönelik bir ana soru ve çeşitli sonda soruları bulunmaktadır. Bu sorularla öğretmenlerin öğretmenliği nasıl anlamlandırdıkları ve öğretmen olarak hangi deneyimleri yaşadıkları belirlenmeye çalışılmaktadır.

Verilerin Toplanması

Veriler hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile 2022-2023 güz öğretim döneminde toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak dört öğretmen ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeye başlamadan önce katılımcılara araştırmanın amacı açık bir şekilde belirtilmiş aydınlatılmış onam gözetilerek istenildiğinde araştırmaya katılmadan çekilerek görüşmeyi bırakabilecekleri söylenmiştir. Görüşmeler, belirlenen gün ve saat içerisinde, sesiz ve sakin bir ortamda ayarlanan toplantı salonunda odak grup görüşmesi olarak gerçekleştirilmiştir ve odak grup sürecinde veri kaybına uğramamak adına katılımcılardan izin alınarak ses kaydı alınmıştır. Yapılan odak grup çalışması yaklaşık 45 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Toplanan veriler el yazısı ise aktarılarak görüşme metinleri elde edilmiştir ve transkribe edilmiştir ve kodlama yapılmıştır. Elde edilen kodlardan kategorilere ve en sonda da ana temaya gidilmiştir. Verilerin analizinde aynı zamanda geçerlilik güvenilirlik açısından katılımcıların görüşlerini yansıtabilmek amacı ile çarpıcı, açıklayıcı, farklı örnekler dikkate alınarak (Ünver& Talu-Bümen& Başbay, 2010'dan Akt., Koşar, 2019, s. 337) doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Katılımcılar; Katılımcı 1, Katılımcı 2... olarak ifade edilmiştir. Bunun yanında geçerlilik güvenilirlik sağlamak amacıyla uzman görüşüne baş vurulmuş, derin veri toplama ve analizi yapılmış ve katılımcı teyidi alınmaya çalışılmıştır.

Bulgular

Araştırmadan elde edilen verilerin analizi sonucunda, çalışmaya katılan öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda öğretmen olma fenomeninin yapısı ve özüne aşağıda yer alan tablodaki özellikler doğrultusunda ulaşılmıştır:

Tablo:1 Öğretmen Olma Fenomeninin Yapısı ve Özü

Kategoriler	Kodlar
Kalplere Dokunma	- Hayatına Dokunma
Fark Yaratma	- Değişim Yaratma - Yenilik Yaratma
Rehber Olma	- Yol Gösterme - Örnek Olma - Öğrencinin Kendini Bulması

	- Yönlendiren - Her şeyi düzgün yapan
Yeni Ufuklar Açma	- İleriye Götürme
Dinamik Olma	- Sürekli öğrenen- gelişen - İletişim kuran
Belirsizliklerle Başa Çıkma	- Aksilikler - Krizler - Yanlış Anlaşılmalara - Ergen Problemleri
Kendini Geliştirme	- Alanda uzman - Öğrenen - Başarma hissi
Empati Kurma	- Sabırlı - Anlayışlı - Şefkatli - Psikolojiden anlayan
Sosyal Olma	- Arkadaş canlısı - Güzel bağlar kurma - İletişim mesleği - Pozitif ortam
Klasik Öğretmen Mantığında Olmama	- Sadece derse gir- çık anlayışı değil - Öğrenciye önem veren

Kategori 1: Kalplere Dokunma

Araştırma verileri incelendiğinde ilk olarak öğretmenlerin öğrencilerinin hayatlarında iz bırakamaya, kalplerine dokunmaya çalıştıkları karşımıza çıkmaktadır. Bununla ilgili olarak Katılımcı 2 “Önceki milli eğitim bakanımız Ziya hocanın bir sözü var, öğretmenlik öğrencinin kalbine dokunmaktır diye. Benim içinde öğretmenlik kalplere dokunmaktır, kalplere girmektir. Ben akademik bilgiyi ikinci sıraya koyuyorum, öncelikle öğrencilerimin kalbini kazanmak isterim, onlarda bir değişiklik yaratmak isterim.” şeklinde öğretmen olmanın anlamının onun için öğrencilerin kalbine dokunmak olduğunu ifade etmiştir. Katılımcı 4 ise “... Yani burada daha çok rehberlik gibi bir olay başladı o yüzden şimdikinden daha memnunum, daha çok çocuğa dokunabiliyorsunuz, yani bölge olarak biraz farklı bir yerde çalışıyorum, sürekli bir polisin görevlendirildiği bir okulda çalışıyorum. O yüzden orada birkaç tane çocuğun bile hayatına etki etseniz sanki çok önemli bir şeyi başarmış gibi oluyorsunuz.” diyerek öğrencilerin hayatına dokunmanın önemini ifade etmiştir.

Kategori 2: Fark Yaratma

İkinci olarak öğretmenlerden edindiğimiz bilgilerden ortaya çıkan en önemli bulgulardan biri öğrencilerinin hayatına dokunmanın yanında öğrencilerde fark yaratma, değişim yaratma çabasıdır. Katılımcı 1 bununla ilgili “... öğrencilere farklı fikirler, farkındalıklar, farklı deneyimler kazandırarak

onların ilgi, beceri ve yeteneklerini görmelerine yardımcı olmaktadır.” diyerek öğrencilerde fark yaratma değişim yaratma çabasını aktarmıştır.

Kategori 3: Rehber Olma

Tıpkı fark yaratma gibi öne çıkan bulgulardan biri de rehber olma, yol gösterme ve yönlendirmedir. Katılımcı 3 “...alanında uzman olması gerektiğini düşünüyorum, öğrencileri iyi yönlendirebilmek için, onlara yardımcı olabilmek için, onları daha ileriye götürebilmek için.” şeklinde ifade etmiştir. Katılımcı 1 “Her zaman gelişmek, öğrenmek gerekiyor ki rehberlik edebilesin. Katılımcı 2 “Öğretmen topluma örnek olan kişidir diye söyleyebilirim.” rehber olanın önemini vurgulamıştır.

Kategori 4: Yeni Ufuklar Açma

Karşımıza çıkan diğer bir kategori ise öğrencileri ileriye götürme, onlarda yeni ufuklar açma ile ilgilidir. Katılımcı 1 bununla ilgili “Benim için öğretmenlik derse- girip çıkmaktan ziyade öğrencilere yeni ufuklar açmak için çalışmalar yapmaktır.” şeklinde öğretmen olmanın anlamını öğrencilerde yeni ufuklar açmak olarak ifade etmiştir.

Kategori 5: Dinamik Olma

Dinamik olmakta öğretmenlik denince ifade edilen kavramlardan biridir. Katılımcı 3 “... ve her zaman dinamik olmak, gençlere yetişebilmek için.” öğretmenlik denince akla gelen ilk kavram olarak ifade etmiştir. Katılımcı 1 “Öğretmenlik bence dinamik bir meslek. Her zaman yeni şeyler öğrenmek gerekiyor. Belli kazanımlar aynı kalıyor ama kazanımların kullanılacak yerleri çok değişiyor. Bu sebeple o dinamizmi yakalamak gerekiyor.” diyerek dinamik olmanın öğretmenliğin bir gerekliliği olduğunu belirtmiştir.

Kategori 6: Belirsizliklerle Başa Çıkma

Belirsizliklerle başa çıkma ise öğretmenliğin zorlukları sorulduğunda karşımıza çıkan bir kategoridir. Bununla ilgili, Katılımcı 3 “Öğretmenlik mesleğinde ne ile karşılaşacağını çok bilemiyorsunuz, özellikle gençlerle çalıştığımızda sınıf içerisinde bazen çok iyi niyetle söylediğimiz bir söz yanlış algılanabiliyor. Tabii ergenlik problemi de oluyor öğrencilerinizin ama çok güzel bağlarda kuruyorsun.” şeklinde ifade de bulunmuştur. Katılımcı 1 ise “Çoğu zaman bu yolculukta çok fazla aksilikler çıkıyor, bunlara çözüm bulmak, bunları yönetmek, bazen hedeflerinize ulaşamayabiliyorsunuz. Bu bağlamda kriz zamanları olabiliyor yönetmekte zorlanabiliyorsunuz.” diyerek öğretmen olmanın zorluklarına değinmiştir. Katılımcı 2’de “Ciddi sabır gerektirdiğini düşünüyorum öğretmenliğin. Çünkü dediğim gibi bazen çok zor durumlarla karşılaşabiliyorsunuz her kademedede. Ben lisede çalışıyorum kavgalar, dövüşler olabiliyor hep sakın kalmanız lazım. Eğer siz de panik olursanız ortalık birbirine girer.” öğretmenlik yaparken karşılaşılan ani durumların öneminden bahsetmiştir.

Kategori 7: Kendini Geliştirme

Kendini geliştirme kategorisinde Katılımcı 1 “Öğrencilere bazı yeni deneyimler kazandırmak için çalıştıkça, onlara eğer bir şey kazandırırıysam, kendim beş şey öğreniyorum. Onlar için bir kişi ile tanışırıysam, kendim için beş kişiyle tanışıyorum. Bu benim kendi kişisel gelişimime, kendi kişisel yolculuğuma ciddi katkı sağlıyor.” diyerek öğretmenliğin kişisel olarak katkılarından bahsetmiştir. Katılımcı 4 ise “Alanı iyi bilersen çok problem yaşamıyorsun.” diyerek alanı iyi bilmenin önemine değinmiştir.

Kategori 8: Empati Kurma

Katılımcıların yoğun olarak belirttiği kategorilerden biri olan öğrencileri anlama ve empati kurma kategorisidir. Katılımcı 3 “Bence bir öğretmenin kesinlikle insan psikolojinden anlaması gerekiyor, anlayışlı olması gerekiyor...” diyerek öğretmenlikte empati yapmanın önemini dile getirmiştir. Katılımcı 4 ise “... okula geçince biraz böyle daha çok çocukları anlama, sevme tarzında. Öğretme olayı birazcık daha geri plana düştü yani burada daha çok rehberlik gibi bir olay başladı.” diyerek çocukları anlamının sevmenin üzerinde durmuştur. Katılımcı’ de “... bazen çok kızırıyorsunuz öğrencilere, aksilikler oluyor, olamaması gereken şeyler oluyor ama onların gözünden baktığımızda, onların dünyasıyla bu konuyu yorumladığınızda yani empati kurduğunuzda, aslında onlara şefkat

duymaya başlıyorsunuz.” diyerek beklenmedik durumlarda öğrenci ile empati yapmanın bir çözüm yolu olduğunu önemini belirtmiştir.

Kategori 9: Sosyal Olma

Katılımcılar çoğunlukla öğretmenliğin bir iletişim mesleği olduğunu ve sosyal bir meslek olduğunu belirtmişlerdir. Bununla ilgili olarak Katılımcı 2 “Çok sosyal bir meslek, yani iletişim yönünüz kuvvetliyse aslında kolay, her gün kalkıp, giyinip, neşeyle gidebileceğiniz bir meslek. Mesela doktorlar hastalıklar ile uğraşiyor, polisler hep suçlularla uğraşiyor ama bizle genelde pozitif bir ortama gidiyoruz. Özellikle çocuklarla çalışıyorsanız gününüz güzel geçer.” Diyerek öğretmenliğin iletişim mesleği olduğunu belirtmiştir.

Kategori 10: Klasik Öğretmen Mantığında Olmama

Kendilerini klasik öğretmen mantığından ayrı tutan katılımcılar klasik öğretmenlik mantığının yani sadece derse gir- çık anlayışının mesleği basitleştirdiğine değinmişlerdir. Bununla ilgili Katılımcı 3 “Ben zaten dersini ver-çık anlayışında olan bir öğretmen olmadım. Her zaman öğrencilerimle duygusal bağ kurdum.” diyerek sadece derse girip çıkmanın yanında öğrencilerle bağ kurabilmenin önemini vurgulamıştır. Katılımcı 1 ise “Eğer herkesin aklında olduğu gibi klasik öğretmen modeliyle yol alırsanız; derse gir-çık, kazanımları takip et, farklı hangi soruları çözebilirler sınava hazırlansınlar odağıyla bakarsanız evet meslek bir süre sonra rutinleşebiliyor.” diye ekleyerek klasik öğretmen olma mantığının mesleği rutinleştiğini ve sıkıcı bir hale getirdiğini söylemiştir. Katılımcı 4’te “Meslek olarak baktığınızda her gün aynı şeyi yapıyorsunuz. Aslında hiç de kendini geliştirmeden, zorlamadan kolay yoldan para kazandığın bir meslek olabilir.” Diyerek klasik öğretmen zihniyetinin mesleği basitleştirdiğini belirtmiştir.

Kısaca araştırmaya katılan öğretmenler öğretmen olmanın anlamını öğrencilerin hayatlarında anlamlı ve kalıcı izler bırakabilme, iletişim kurabilme, kendini yenileyebilme, öğrencileri doğru yönlendirebilme, hayallerine kavuşmalarını sağlayabilme ve çeşitli zorluklarla mücadele edebilme olarak ifade etmişlerdir.

Ek olarak katılımcıların öğretmen olmayı en başta bilinçli olarak tercih etmedikleri; öğretmen lisesi mezunu olma, ek puan, sosyal çevrenin yönlendirmesi (aile, öğretmen, arkadaş), iş garantisi ve hayat şartları doğrultusunda öğretmen olmayı tercih ettikleri ama mesleklerini sevdikleri ortaya konulmuştur. Katılımcılar öğretmenlik mesleğini kolay olmaktan çok, belirsizlik durumu ve kendini geliştirerek öğrencilere yetebilme anlamında zor olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanında eğer klasik öğretmen mantığında sadece dersine gir- çık mantığında yapılan bir öğretmenliğin kolay olabileceğini belirtmiş ancak kendilerinin böyle bir anlayışa sahip olmadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar, öğretmenliğin sosyal ve duygusal bir meslek olduğunu ve pozitif bir çalışma ortamının bulunduğunu belirtmişlerdir.

Sonuç

Öğretmen olmanın anlamı ve öğretmenlik deneyimi üzerine yapılan bu araştırmada araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış soru formu kullanılmıştır. Katılımcılardan elde edilen veriler ışığında; kalplere dokunma, fark yaratma, rehber olma, yeni ufuklar açma, dinamik olma, belirsizliklerle başa çıkma, kendini geliştirme, empati kurma, sosyal olma ve klasik öğretmen mantığında olmama kategorilerine ulaşılmıştır.

Katılımcılar, öğretmen olmanın anlamını öğrencilerin hayatlarında anlamlı ve kalıcı izler bırakabilme, iletişim kurabilme, kendini yenileyebilme, öğrencileri doğru yönlendirebilme, hayallerine kavuşmalarını sağlayabilme ve çeşitli zorluklarla mücadele edebilme olarak ifade etmişlerdir. Buradan da yola çıkarak anladığımız gibi, eğitim sisteminde öğretmenin üstlendiği roller günümüzde giderek artmakta ve nitelikli öğretmen yetiştirme önemi daha çok karşımıza çıkmaktadır. Öğretmen sınıfta aynı anda hem lider hem disiplin sağlayan kişi olmanın yanında sınıfı canlı tutan, öğrencilerin öğrenme isteğini artırıcı önlemleri alan, plan ve program yapan, değerlendirme yapan kişidir. Sınıf dışında ise bu rollerine, çocuk ve gençlere model olma, toplumun kalkınmasında itici güç olma, iyi bir vatandaş olma gibi birçok görev eklenmektedir (Kolesnik,1970’ten Akt., Oktay, 1991, s. 190).

Bunun yanında katılımcıların en başta öğretmen olmayı bilinçli olarak tercih etmedikleri; öğretmen lisesi mezunu olma, ek puan, sosyal çevrenin yönlendirmesi (aile, öğretmen, arkadaş), iş garantisi ve hayat şartları doğrultusunda öğretmen olmayı tercih ettikleri ama mesleklerini sevdikleri görülmüştür. Katılımcılar öğretmenlik mesleğini kolay olmaktan çok, belirsizlik durumu ve kendini geliştirerek öğrencilere yetebilme anlamında zor olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanında eğer klasik öğretmen mantığında sadece dersine gir- çık mantığında yapılan bir öğretmenliğin kolay olabileceğini belirmiş ancak kendilerinin böyle bir anlayışa sahip olmadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar, öğretmenliğin sosyal ve duygusal bir meslek olduğunu ve pozitif bir çalışma ortamının bulunduğunu belirtmişlerdir. Buna göre öğretmenlik sevgi mesleği olduğu; özetle öğretmenliğin çocukları ve mesleği sevmeyi onlarla iyi iletişim kurmayı gerektirdiği anlaşılmaktadır (Eskicumalı, 2004'ten Akt., Koşar, 2019, s.334).

Sonuç olarak öğretmen olma deneyimi konusu önemlidir. Yapılan bu araştırmanın konusu öğretmen olmanın anlamını ve öğretmen olma deneyimini ortaya koymaktır. Bu durum ortaya konarak eğitimde kalite ve verimliliğin katkı sağlaması; öğretmenlerin deneyimleri bağlamında, iç dünyalarına ışık tutularak, karşılaştıkları problemlerin ortaya konması çalışılmıştır.

Kaynakça

- Creswell, J. W. (2021). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni* (6. Baskı). Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Çalık, T. & Kılınç A. Ç. (2018). Öğretim Lideri Olmanın Anlamına İlişkin Fenomenolojik Bir Araştırma. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 1-13.
- Koç, E. S. (2014). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Öğretmen ve Öğretmenlik Mesleği Kavramlarına İlişkin Metaforik Algıları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (1), 42- 72.
- Koşar, D. (2019). Öğretmenlerin Mesleki Deneyimlerinin İncelenmesi: Öğretmen Olmanın Anlamına İlişkin Fenomenolojik Bir Çalışma. *Journal of History Culture and Art Research*, 8(2), 333-346
- Oktay, A. (1991). Öğretmenlik Mesleği ve Öğretmenin Nitelikleri. *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 0 (3), 187-193.
- Resmî Gazete (1973). Milli Eğitim Temel Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.1739.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Yetim, A. A.& Göktaş Z. (2004). Öğretmenin Mesleki ve Kişisel Nitelikleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 12 (2), 541- 550
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (12. Baskı). Ankara: Seçkin Sosyal Bilimler.

TARIM İNKILABININ SOSYO-EKONOMİK HAYATA YANSIMALARI

Dr. Öğretim Üyesi Ahmet Yurtseven

Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü

ahmetyurtseven59@gmail.com

ORCID: 0000-0001-7751-3486

Özet

Toplayıcılık ve avcılık yaparak dünyada yaşamaya başlayan insanların bir sonraki süreçte de bitki ve hayvan yetiştirmeyi öğrenmesiyle yerleşik hayata geçmesi, tarihin dönüm noktalarından birisi olmuştur. İsteddiği yerde yerleşik hayat kurmaya çalışan insan, günlük besin ihtiyacını karşılayabilmek için sürekli gezmek mecburiyetinden kurtulmuş, ürettikleri ile beslenmeye çalışmış, geliştirmiş olduğu aletlerden faydalanmış, zamanla geçim kaygısı taşımamaya ve sağlıklı bir hayat yaşamaya başlamıştır.

Yaklaşık olarak M.Ö. 8.500 tarihlerinde ilk bitkilerin evcilleştirmesinin ardından Bereketli Hilal bölgesi insanı, M.Ö. 8.000'lerde koyun ve keçinin de evcilleştirilmesiyle toprağa bağlı halde yaşamaya, göçebe hayat tarzından uzaklaşmaya, sosyo-kültürel hayatını geliştirmeye, kendi menfaati için istediği bitkileri ve hayvanları kontrol altına almaya, teknik ve teknolojilerle buluşmaya, medeniyet yolunda ilerlemeye başlamıştır. Ayrıca insan, bütün bunları kazanılmış olan tecrübe ve birikimlerle de bir sonraki nesle aktarmaya çalışmıştır.

Tarım inkılabıyla birlikte sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel hayat şekillenmiş, çeşitli zanaatlar ve meslekler ortaya çıkmış, toprak sermayenin başlıca unsuru haline gelmiş, ilk nüfus patlaması yaşanmış, insanların sahiplenebilecekleri eşyalar artmış, sulu tarım başlatılmış, kas gücüne dayalı üretime geçilmiş, elde edilen artı ürünler silolarda saklanmaya çalışılmış, enerji kaynakları geliştirilmiş, neolitik köyler şehirlere dönüştürülmüş ve devletler kurulmaya başlanmıştır.

Tarım inkılabına geçilmesiyle birlikte, ilim ve teknolojilerde yaşanan gelişmeler, içinde bulunulan toplumu etkilemiş ve toplumda yeni sosyal yapılar ve uygulamalar ortaya çıkmıştır. Bütün bunlarla birlikte toplum, ilkel toplum, tarım toplumu, sanayi toplumu ve bilgi toplumu şeklinde sıralanabilen merhaleleri geçirmiştir. Fakat geçirilmiş olan her toplumsal merhale, kendine has ilkeler ve kurumlarla diğerlerinden ayrılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İlkel topluluk, Tarım İnkılabı, Bereketli Hilal, Neolitik Dönem.

REFLECTIONS OF THE AGRICULTURAL REVOLUTION ON SOCIO-ECONOMIC LIFE

Dr. Öğretim Üyesi Ahmet Yurtseven

Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü

ahmetyurtseven59@gmail.com

ORCID: 0000-0001-7751-3486

Abstract

It has been one of the turning points of history that people, who started to live in the world by foraging and hunting, learned to grow plants and animals in the next period and settled down. Trying to establish a sedentary life wherever he wants, people have been freed from having to travel constantly in order to meet their daily food needs, have tried to eat with what they have produced, have benefited from the tools they have developed, and have started to live a healthy life in time.

Approximately BC. After the domestication of the first plants around 8.500 BC, the Fertile Crescent people lived in the BC. With the domestication of sheep and goats in the 8.000s, he began to live in a state of being tied to the land, to move away from the nomadic lifestyle, to develop his socio-cultural life, to control the plants and animals he wanted for his own benefit, to meet with techniques and technologies, and to advance on the path of civilization. In addition, human has tried to transfer all these to the next generation with the experience and knowledge gained.

With the Agricultural Revolution, socio-economic and socio-cultural life was shaped, various crafts and professions emerged, land became the main element of capital, the first population explosion occurred, the goods that people could own increased, irrigated agriculture was started, production based on muscle power was started, the surplus obtained products were tried to be stored in silos, energy resources were developed, neolithic villages were transformed into cities and states began to be established.

With the transition to the agricultural revolution, the developments in science and technologies affected the society and new social structures and practices emerged in the society. Along with all these, the society has gone through the stages that can be listed as primitive society, agricultural society, industrial society and information society. But each social stage that has passed has been distinguished from the others by its own principles and institutions.

Keywords: Primitive society, Agricultural Revolution, Fertile Crescent, Neolithic Period.

GİRİŞ

Hayatta kalabilme çabasında olan insan, başta gıda ihtiyaçları olmak üzere temel ihtiyaçlarını tedarik edebilmek için tarih boyunca çalışıp çabalamış ve hala bunun için çalışmasını sürdürmektedir. Besin tedariki için çalışmaya kendi gücünü kullanarak başlayan insanın oldukça uzun bir dönemden sonra da hayvan gücünden istifade etmesi söz konusu olmuştur. Tarım inkılabı, getirdikleri ile beraber insanın ufkunu açan önemli gelişmelerden birisidir. M.Ö. 8.000 yıllarında hayvan enerjisinden ve gücünden istifade etmeye başlayan insan, çalışmalarını sürdürerek neticede buhar gücünü keşfederek sanayileşme sürecini başlatmak suretiyle hayatı daha da anlamlı hale getirmiştir. Hayatı kolaylaştırma yönünde insanın çabaları, sanayi inkılabından sonra da devam etmiş ve günümüzde bilgi çağına ulaşmıştır.

“Tarım İnkılabının Sosyo-Ekonomik Hayata Yansımaları” başlığını taşıyan bu çalışmamızda tarım inkılabına giden süreç ve tarım inkılabının sosyo-ekonomik hayata yansımaları üzerinde durulacaktır.

1. Tarım İnkılabına Giden Süreç

Sosyal bir varlık olan insan, topluluk halinde yaşar. Kendisini diğer canlılardan ayıran aklı sayesinde siyasi ve sosyo-ekonomik bir düzen kurarak yaşamaya çalışır. Tarihi süreç içerisinde toplumların sosyo-ekonomik yapılarının oluşmasında yaşanan çevrenin ve oluşturulan sosyo-kültürel yapıların etkili olduğu bilinmektedir. İnsanlık tarihi boyunca gelişen süreç içerisinde toplumların geçirmiş oldukları merhalelerin ilki ilkel toplumdur ve sonrakiler sırasıyla tarım toplumu, sanayi toplumu ve bilgi toplumu şeklinde devam etmektedir. Bu toplumların her birisinin kendine has teknolojileri bulunmaktadır (Avcıoğlu, 2015: 758-759). Teknolojilerin değişmesine paralel olarak da toplumlarda siyasi, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel değişimler yaşanmaktadır.

Tarihin başlangıcından itibaren insanların belli bir dönem yakın çevresinde ulaşabildiği kimi bitki ve yiyecekleri toplayarak hayatta kalmaya çalışmıştır. İnsanların tüm ihtiyaçlarını yakın çevrelerinden toplamak suretiyle temine çalıştıkları bu zaman dilimine toplayıcılık dönemi denilmektedir. Toplayıcılık döneminde insanların dinlenme ve istirahat alanları mağara ve kaya altları olmuştur. Küçük guruplar haline hayatta kalınmaya çalışıldığı bu dönemde insanlar arasında siyasi, sosyo-kültürel yönlerden önemli bir farklılaşma da yaşanmamıştır (Çalık, 2016: 112).

İlk ekonomik faaliyetine besin toplamak suretiyle başlamış olan insanoğlu, daha sonra buna avcılığı eklemiştir. Gıda ihtiyacını belli bir süre toplayıcılık faaliyetiyle giderdikten sonra insanoğlu, toplayıcılığın yanı sıra sopa ve yontulmuş taşları kullanmak suretiyle avcılık yapmaya da başlamıştır. Bitki ve meyve gibi besinlere ilave olarak et tüketimine de başlayan insanoğlu, biyolojik olarak daha sağlıklı bir görünüme kavuşmuştur. Et gıdasına ulaşabilmek için de iyi bir avcı olmak gerekmektedir. Silahları iyi kullanmak, çevik ve dinamik olmanın yanı sıra plan yapabilme gibi kimi özellikleri taşıması gereken avcılarının aynı zamanda zaruri bir ihtiyaç olarak görülen av aletlerini de özenle korunmaları gerekmektedir (Childe, 2001: 46-49). Söz konusu dönemde bir av sürüsü ile

karşılaştığında, sürünün içerisinde en uygun hayvanı seçebilmek ve onu sürüden ayırarak uygun yere kadar takip ettikten sonra uygun pozisyonu yakalayınca avlanmayı neticelendirmek önemli bir planın parçası olsa gerek. Aksi takdirde oldukça dinamik ve vahşi hayvan sürüsünün ayakları altında ezilmek ve heba olmak söz konusudur. Av hayvanıyla baş edebilmek oldukça meşakkatli ve güç isteyen bir faaliyet olduğu için genelde erkeklerin avlanmaya yönelmeleriyle kendiliğinden cinsiyete göre bir işbölümü de ortaya çıkmıştır. İlk defa bir işbölümünün ortaya çıkmasıyla kadınların iş yükü, çocuk ve yaşlıların bakımının yanı sıra, toplayıcılık faaliyetini de devam ettirme şeklinde çeşitlenmiştir. Kısaca tarihin ilk dönemlerinden itibaren kadınlar, sosyo-ekonomik hayatta önemli fonksiyonlar icra ede gelmiştir.

Avlanma becerisindeki artışa paralel olarak av aletleri de çeşitlenmiştir. Zanaata eli yatkın kişiler muhtelif aletleri yapmaya başlayarak zamanla zanaatkâr ve usta olarak öne çıkmışlardır. Belli bir beceri kazanan insanoğlu, geliştirdiği teknikler ve yeni endüstriler sayesinde avcılıkta uzmanlaşmayı yakalamıştır. Yaklaşık olarak 40 bin yıl öncesinden itibaren yeni taş endüstrilerinin gelişmeye başlamasıyla avda kullanılan silahlar da çeşitlenmiş ve yenilenmiştir. Avcılıkta uzmanlaşma beraberinde giyinme, barınma ve sanatla ilgili yenilikleri de getirmiştir. Hayatlarını toplayıcı ve avcı olarak geçiren insanların son dönemi olan Üst Paleolitik denen dönemde öne çıkan başlıca silahlar arasında balta, kazıyıcı, dilgi, bıçak, ok ve mızrak uçları gibi nesnelere bulunmaktadır (Şenel, 1982: 54-56). Sonuçta yaşanan teknolojik değişimler, avlanmada uzmanlaşmanın önünü açmış, artan süreklilikle avı ile insanların protein ihtiyacı daha rahat sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca soğuktan korunabilmek amacıyla insanlar, avlanan hayvanların derisinden elbiseler üretmiştir.

Zamanla yabani sürü hayvanları sürekli göçler halinde otlakların bol olduğu yerleri ziyaret ettiğini öğrenen insanoğlu, hayvan sürülerinin geçeceği güzergâhlar üzerine çalı çırpıdan, mamut gibi büyük hayvanların kemiğinden ve dişinden veya taşlardan geçici barınaklar yapmaya başlamıştır (Şenel, 2006: 138). Tarihin söz konusu dönemlerinde avlanmanın müsait olmadığı zamanlarda insanların toplayıcılığa yöneldikleri bilinmektedir (Şenel, 2006: 81). Yazının henüz bilinmediği zamanları kapsayan avcılık dönemi, ota beslenen hayvan sürülerinin azalmasına kadar yoğun olarak devam etmiş ve çoban topluluklarının oluşmasıyla da oldukça azalmıştır.

Tarih öncesinden kalma mağaraların duvarlarını süsleyen resimler incelendiğinde, avcılık döneminde insanların en çok avladıkları hayvanlar arasında bizon, geyik, mamut, at, dağ keçisi gibi otçul hayvanların olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca mağara duvarlarında kimi insan, balık, bitki, yırtıcı hayvan şekillerine de rastlanılmaktadır.

Günümüzden 2,5 milyon yıl önce başlayan Paleolitik dönem ile yaklaşık 10.000 yıl öncesi ile tarihlenen Neolitik Dönem arasındaki belli bir zaman dilimine Epi-Paleolitik Dönem denilmektedir (Özbek, 2007: 85; Aytan, 2021: 991). Epi-Paleolitik Dönemde hayvan ve bitki florası, çevre ve iklim değişikliklerinden oldukça etkilenmiştir. İklim değişikliğinin başlamasıyla büyük sürü hayvanlarının kuzeydeki soğuk bölgelere yönelmeleriyle, uzman avcılığın sonu gelmiş; böylece insanların başlıca geçim kaynakları tekrar sadece bitki toplayıcılığı ve küçük hayvan avcılığı ile sınırlanmıştır. İlk olarak köpeğin evcilleştirildiği bu dönemde (Özbek, 2007: 87) genelde hayatta kalabilmek için insanlar, vahaları kimi hayvanlarla birlikte paylaşmaya başlamıştır. Sürekli avlanmayla, dar alanlarda av hayvanlarının azalmasıyla insanlar, yenilebilir yabani bitkileri ve tahılları toplayarak hayatta kalma mücadelesi vermiştir. Bilhassa bu süre içinde yabani arpa ve buğday insanların besin ihtiyaçlarının karşılanmalarında ilk sırayı almıştır (Aytan, 2021: 991).

Avcı ve toplayıcı toplumları hayatlarını devam ettirirken günümüzden takriben 500.000 yıl kadar önce son Büyük Buzul Dönemine girilmesiyle, yeryüzüne soğuk ve kurak bir hava hâkim olmuştur. İnsanlardan hayvanlara tüm canlıların menfi yönde etkilendiği bu durum, son Buzul Döneminin sona erdiğini gösteren dalgalanmaların başlamasına kadar sürmüştür. Yaklaşık 12-13.000 yıl kadar önce başladığı sanılan iklim dalgalanmalarıyla tabiat yeniden canlanarak ırmakların coşmasıyla mümbit bir ortam oluşmuş, bitki çeşitleri ve hayvan sürülerinin artmasına paralel olarak nüfus artışı yaşanmıştır. Mümbit arazilerde boy gösteren muhtelif bitki çeşitleri içerisinde hayvanların yanı sıra insanların faydalanabileceği bitki çeşitleri de artmıştır. Topladığı tahıl bitkilerini taşıyan insanın yere düşen kimi tanelerinin bir süre sonra yeniden yeşerdiğinin farkına varmasıyla, zirai faaliyete geçiş sürecinin başladığı sanılmaktadır. Buğday ve arpa gibi bitkileri tohumlarının tekrar

toprakla buluşturulmasıyla başlayan sürecin bilinçli olarak tekrarlanmasıyla da zirai faaliyet yoğunluk kazanmıştır. Bu ara zirai faaliyeti yapanların sayılarındaki artışa paralel olarak bitkileri hasat ettikten sonra saklayabilecekleri depo benzeri yerleri ve ilk ilkel evleri inşa etmeleriyle ilk neolitik köy de ortaya çıkmıştır (Dinçer, 2016: 71; Özbek, 2007: 88).

Oldukça önemli bir yenilik olarak zirai faaliyete M.Ö. 8.500 dolaylarında Bereketli Hilal'de çift sıralı buğdayın yetiştirilmesi ile başlanmış ve ikinci bir ürün olarak arpa ile devam edilmiştir. Zirai bitki yetiştirme ve geliştirme faaliyetleri, M.Ö. yaklaşık 4.000 yılında zeytin, incir, hurma, nar ve üzüm gibi meyve ağaçları ile zeytinsi yemiş ağaçlarının evcilleştirilmesi ile de genişlemiştir (Diamond, 2010: 134-135).

Avcı ve toplayıcı hayat tarzlarını sürdüren insanların aynı zamanda kimi bitki ve hayvanların evcilleştirilmesine ve kalıcı yerleşim yerlerinin inşa edilmesine çalıştıkları bu ara döneme Natufian adı verilmiştir. Günümüzden 12.000 yıl öncesinde Filistin çevresinde başlamış olan Natufian dönemi, çiftçiliğin gerçek manada yapılmaya başlandığı günümüzden 10.000 yıl öncesine kadar sürmüştür (Dinçer, 2016: 71).

Zirai faaliyet, bitkilerin ve hayvan yetiştirilmesi ile başladığına göre, zirai faaliyetin tarihi de bitki ve hayvanların evcilleştirilmesiyle başlamıştır. Tecrübelerinin belli bir seviyeye gelmesinden sonra insanların bitkilerin tohumlarını bilerek ve isteyerek toprakla buluşturması ve belli bir müddet sonra da mahsul alması şeklinde tamamlanan ekinlerin devşirilmesine bitkilerin evcilleştirilmesi denilmiştir (Güngör, 1998: 369). Bitkilerin evcilleştirilmesiyle insanların yerleşik hayata geçmesi hızlanmış kısa sürede 40-50 kişilik gurupların yaşadığı köyler oluşmaya başlamıştır. Çiftçiler, ürün fazlalıklarını muhafaza etmek için barınaklarıyla birlikte ilk ambarlarını da inşa ederek önemli bir ihtiyaçlarını gidermişler, daha sonra da diğer sosyo-ekonomik ve siyasi ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmışlardır. Neticede M.Ö. 7.500'lere gelindiğinde de Bereketli Hilal'in güneyinde başlayan büyük yerleşim merkezleri birbirini takip etmiş, doğu ve kuzeye doğru genişleyerek Anadolu içlerine ve Zagros'a doğru hızlı bir yayılma göstermiştir (Baskıcı, 1998: 74). Zirai faaliyette görülen bu yenilikler, M.Ö. 6.500'lerde Yunanistan'a ve M.Ö. 5.000'lerde de Almanya'ya ulaşmıştır (Diamond, 2010: 135).

Sürekli ekilen arazinin verimsizleşmesi üzerine ilkel topluluklar, gecikmeden ormanlık alanlardan faydalanmaya başlamışlardır. Yiyecek üretmek için seçtikleri ağaçlık alanlarda, ağaçların kabuklarını gövdelerinden ayırarak kurumaya ve yapraklarını çürümeye terk ederek belli bir zaman sonra da bu ormanlık arazilerin zirai faaliyet yapılabilecekleri uygun alanlar haline gelmelerini sağlıyorlardı. Kısaca sürekli olarak işlenen toprakların beş on yıl sonra verimsizleşmesi üzerine uygun gördükleri bir başka ormanlık alanları, benzer yöntemlerle tarım arazisi haline getirme çalışmaları da tarihin kaydettiği bilinen ilk çevre katliamıdır. Tarla açma yöntemi denilen bu işlemle ormanların talan edilmesi, dünyanın pek çok yerinde hala devam etmekte olduğu bir gerçektir. Bu bakımdan tahminen M.Ö. 8.000 yıllarında ilk çiftçilerin ihtiyaç duydukları araçlardan ilk üçü, balta, çapa ve orak olarak sıralanmaktadır (McNeill, 2002: 32).

Neolitik dönemde bitkilerin evcilleştirilmesi ve onun kültüre alınmasıyla başlayan insanoğlunun medenileşme süreci, hayvanların evcilleştirilmesi ve onlardan çift sürmede faydalanmaya başlanmasıyla devam etmiştir. Ancak ilk evcilleştirilen hayvanın düşmanlara karşı bir uyarı vazifesi yapmaları ve av sırasında yardım etmeleri ile öne çıkan köpek olduğu bilinmektedir. Evcilleştirmeleri bakımından hayvanlar arasında bir sıralama yapılmak gerekirse köpekten sonra ikinci sırayı göçlerini mevsimlere göre devam ettiren koyun, keçi, rengineyiği gibi göçebe hayvanlar almaktadır. Bu hayvanların insanlara sağladığı faydalar arasında avlanma, kesim yoluyla yiyecek sağlama öne çıkmaktadır. Yerleşik hayat ile evcilleştirilmiş sığır cinsi hayvanlar evcilleştirmede üçüncü sırayı alırken, dördüncü sırayı da bir yerden diğer bir yere ulaşmada kullanılan hayvanlar almaktadır. Merkep, deve, at gibi hayvanlar yük taşımının yanı sıra, binit olarak ve çekme işleri için evcilleştirilmişlerdir. Küçükbaş hayvan olarak nitelenen koyun ve keçi cinsinin M.Ö. 6.000'lerde evcilleştirilmiş olduğu bilinmektedir (Baskıcı, 1998: 84). Kimilerine göre de hayvanların evcilleştirilmeleri, Bereketli Hilal'de bitkilerin evcilleştirilmelerini 1.500 yıl kadar geriden takip ederek M.Ö. 8.000'lerde başlamıştır (Çivgin, 2016: 471).

Neolitik dönemde yaşayan insanların evcilleştirdiği hayvanlardan çiftçilik yaparken faydalanmayı keşfetmeleriyle birlikte üretimde önemli artış sağlaması onlara yeni imkânların yolunu da açmıştır. Günümüzde de hala çift sürme denilince insanların başlıca faydalandıkları hayvanlar arasında manda, sığır, at, katır, eşek gibi emeklerini hiçbir zaman esirgemeyen insan dostu canlılar gelmektedir.

İnsanların zirai faaliyete başlamalarının Ortadoğu, Doğu Asya, Orta ve Güney Amerika gibi yeryüzünün birbirinden oldukça uzak üç farklı bölgesinde gerçekleştiği sanılırdı. Ancak son yapılan araştırmalara göre, zirai faaliyetin ilk olarak Bereketli Hilal bölgesinde gerçekleştiği kesinleşmiştir (Güvenç, 1979: 186). 10.000 yıl önce Ortadoğu'da başlayan tarım, ancak 2.000 yıl gecikmeyle günümüzden 8.000 yıl önce Orta ve Güney Amerika'ya ulaşabilmiştir.

Zirai faaliyetin başlamasından sonra Bereketli Hilal bölgesinde ortaya çıkan ehlileştirilmiş hayvanlar daha ziyade erkeklerin denetimi altındaydılar. Hayvanların evcilleştirilmelerinin ardından onlardan çok yönlü olarak faydalanılma da başlamıştır. Yani hayvanın etinin yanı sıra süt ve süt ürünleri, bekçiliği, gücü, derisi, gübresi, kemiği, yünü olmak üzere, pek çok konuda hayvanlardan istifade edilmektedir. Diğer taraftan bağ bahçedeki işleri hafifleyen kadınların yapacağı başlıca meşgaleler ev işleriyle sınırlanmıştır. Böyle bir durum da geçim ekonomisinin erkeğin tekeline geçmeye başladığı ve erkeklerin egemen olduğu bir toplum yapısına doğru gidilmesine zemin hazırlamıştır. İleriki dönemlerde de devletin ortaya çıkmasıyla birlikte erkek egemen anlayışın tamamen ön plana çıktığı bilinmektedir (Aytan, 2021: 996).

Pek çok toplumun göçebe hayat sürmesinin önündeki en önemli sebeplerden birinin kalkmasıyla dinlenebilmek için fazla zamanları olmaya başladı. Kısa süre içerisinde bitki yetiştiriminin inceliklerini ve yöntemlerini öğrenen bitki yetiştiricilerinin elde ettikleri ürünlerin miktarlarındaki artışlar, daha fazla insanın zirai faaliyete yönelmesine sebep olmuştur. İhtiyaç fazlası ürünün üretilmesi sonucu, insanların geçim sağlama kaygıları geride kalırken artı ürün kavramı, zirai sektördeki yerini almıştır (Şenel, 1982: 135 – 136).

2. Tarım İnkılabının Sosyo-Ekonomik Hayata Yansımaları

William H. McNeill'e göre, insanlık tarihinin, modern hayata gelinceye kadar geçen dört önemli dönüm noktalarını (McNeill, 2002: 19-21) yiyecek üretimine geçilmesi, karmaşık sosyal teşkilatlanmalara geçilmesi, ilk devletlerin oluşmaya başlaması, savaş arabaları ve savaş tekniklerinin geliştirilmesi şeklinde sıralanmaktadır. Bereketli Hilal bölgesini kapsayan topraklar üzerinde gerçekleşen bu dönüm noktaları sosyolojik yapıda önemli değişikliklerin yanı sıra dünyaya pek çok yenilikler sunmuştur. Günümüz dünyasının temel taşları olabilecek önemli icatlar önce buralarda ortaya çıkmıştır. Söz konusu gelişmeler arasında heykeller, kabartmalar, yazı, saban, araba tekerleği, kimi sanat dalları, mücevherler, teknolojik gelişmeler, ilk yazılı kanunlar önemli bir yer işgal etmektedir (Köroğlu, 2018: 13). Toplumların önemli ölçüde yenilenmesini sağlayan bu gelişmelerin ve yeniliklerin insanların beslenmeleri önündeki pek çok engeli de ortadan kaldırdıkları da bilinmektedir.

Teknolojide önemli bir ivmenin kazanılması, M.Ö. 5.500-3.200 yıllarını kapsayan Kalkolitik Dönemde, bakır madeninin insanın hayatına girmesiyle gerçekleşerek kimi zirai aletler bakırdan üretilmeye başlanmıştır. Daha sonra da M.Ö. 3.200-1.200 yıllarını kapsayan Tunç /Bronz Döneminde de kesici-delici çeşitli avadanlıklar, silahlar ve çapa, orak ve saban gibi zirai aletler tunç madeninden üretilmeye başlanmıştır. Tunçtan ürettiği aletlerle ağaçlara ve taşlara kolaylıkla şekil vermeye başlayan insanoğlu, toprak ve taş dolgular, barajlar inşa ederek ekonomiye dinamizm vermiştir. Böylece daha fazla zirai alanlar su ile buluşturularak daha fazla verim artışı sağlanmıştır (Akın- Esgici, 2015: 33-37).

Avcılık ve yiyecek toplayıcılığından insanların dikkatlerini başka yöne çevirmelerini sağlayan oldukça önemli sebepler bulunmaktadır. Mesela, sürekli avcılık neticesinde yabani av hayvanlarının azalması, avcılığın daha az ödüllendirici hale gelmesi, iklim değişiklikleri sebebiyle çoğalan yabani bitkilerin içinde yetiştirilmeye uygun bitkilerin çoğalması, yabani yiyecekleri toplama, işlem den geçirme ve saklama gibi tekniklerin ve teknolojilerinin gelişmesi, nüfus artışında belli bir yoğunluğun yaşanması ve diğerleri (Diamond, 2010: 155,156).

Zirai faaliyete geçişle birlikte zirai faaliyetin yapıldığı araziler anlam kazanmaya ve değerlendirilmeye başlamıştır. Toprakların işlenmesi ve işlenen topraklardan verim alınması sonucunda bu arazilerin değer kazanmasıyla mülkiyet kavramı ortaya çıkmıştır. Zirai alanlara sahip olma isteğinin artmasıyla da kimi köylüler ve kimi köyler arasında arazi mücadeleleri ve problemleri başlamıştır. Zirai faaliyete geçişle yakın zamanlarda, kimi araç ve gereçlerin üretiminde artışların olması sonucunda kimi hammaddeler daha da değerlendirilmiş ve bu da bölgelerarası ticarete canlılık kazandırmıştır. Araç ve gereçlerin üretildiği hammaddeye sahip olanlar, ele geçen fırsatı gelire dönüştürmede gecikmemiştir. Bir başka ifadeyle hammaddenin üretildiği yöre insanları sürekli olabilecek önemli bir gelire sahip olmuşlardır. Mesela söz konusu dönemde birçok araç ve gerecin hammaddesi olan obsidiyenin Çatalhöyük'ten sağlandığı ve volkanik bir madde olan obsidiyenden aynaya kadar pek çok ürünün üretildiği bilinmektedir (Özbek, 2007: 88). Her ne kadar bu dönemde üretim araçları ve ürün fazlalığı elde edilse de ticari faaliyet, yakın köy toplulukları ve yakın çevredeki çoban topluluklarının dışına taşamamıştır (Aytan, 2021: 995).

Yerleşik hayata geçişle birlikte, insanların kullandığı üretim araç ve gereçlerinde değişiklikler başladığı gibi, enerji kaynakları da artmaya başlamıştır. Hayvanların evcilleştirilmeleriyle hayvan enerjisinden de faydalanma yoluna gidilmiştir. Mesela avlanırken evcilleştirilen köpek, zirai faaliyet yaparken gerek çekici ve gerekse taşıyıcı olarak güçlerinden faydalanılan sığır, at, eşek, katır gibi hayvanlar.

Ayrıca zirai faaliyetin bir meslek olarak yapmaya başlanmasıyla aynı zamanda üretim ekonomisine de geçilmiştir. Üretim ekonomisine geçilmesi ise insanlık tarihinin en önemli gelişmelerinden birisi olmuştur (Güvenç, 1979: 228-231; Şenel, 1982:148).

İnsanların uzun süre devam ettirdikleri hayat tarzlarında ilk defa değişiklik yaparak zirai faaliyete geçmeleri üzerinde inceleme yapanlardan biri olan Gordon Childe, 1950'li yıllarda avcı-toplayıcı göçebe tarzından yerleşik çiftçi toplumlarına geçilmesi durumunu bir inkılap olarak değerlendirmiş ve bu tarihten sonra da Tarım İnkılabı olarak anılmaya başlanmıştır (Jean, 2018: 1021).

İlkel toplum, doğal dünyayla kuvvetli bir dayanışmasının olmasına rağmen uygarlık seviyesine gelememiş, ekonomik sınıfları ve politik devletleri olmamıştır (Aygün - Mutlu, 2006: 5). İlkel toplumlar, avcı-toplayıcı takımlar halinde teşkilatlanmışlar, akrabalık ve evlilik ilişkisine bağlı kalmışlar, çevreleriyle harikulade sebep-sonuç ilişkisi kurarak ve küçük guruplar halinde yaşamışlardır. İlkel topluluğun diğer özellikleri ise saldırganlığı ve rekabeti reddetmek, hayat kaynaklarını serbestçe paylaşmak, grup üyeleriyle işbirliği yapmak, eşitlikçi bir yapıya sahip olmak şeklinde sıralanabilir (Aygün - Mutlu, 2006: 6).

Neolitik dönemde, çiftçiliğin ve hayvancılığın kısa süre aralıklarla insanların gündemindeki yerlerini almasıyla Anadolu ve Bereketli Hilal bölgesinde kısa sürede ortaya çıkarak gelişen köy toplulukları, bu süreci devam ettirerek daha teşkilatlı ve zengin yerleşim merkezleri haline gelmiştir. Mesela Anadolu'da Çatalhöyük uygarlığı gibi (Özbek, 2007: 90; Güvenç, 1979: 192).

Zirai inkılapla birlikte ortaya çıkan teknolojik yeniliklerin çiftçiler tarafından kullanılması neticesinde büyük bir yiyecek fazlalığı ortaya çıkmış ve bu ürün fazlalığı da şehirlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Maddi bolluğa kavuşan halk da zirai faaliyetleri terk ederek becerilerini çeşitli alanlara sevk etmiştir. Söz konusu alanlar da duvarcılık, çömlekçilik, marangozluk, dokumacılık, metalürji, kuyumculuk, idarecilik, din hizmeti, sanatçı şeklinde sıralanabilir. El sanatları, idari hizmet, politika gibi şehirlere ait olan faaliyetlerin gelişmesi neticesinde zirai sektörden kaçmalar başlamış, bu durum da büyüklü küçüklü şehirlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Tarihte ilk şehir devleti, tahmini 40.000 nüfuslu olarak M.Ö. dördüncü bin yılda Mezopotamya'da ortaya çıkmıştır. M.Ö. 3.500 yıllarında köyler şehirlere dönüşmüş ve M.Ö. 3.000 yıllarına gelindiğinde ise Mezopotamya'nın aşağı bölgelerinde ilk şehir devletleri kurularak medeni topluma geçiş yapılmıştır (Düvenci, 2018: 79; Tekin, 2017: 23).

İnsanların tarihte kalıcı mekânlar inşa ederek köyler oluşturmaya Mezolitik / Epi-Paleolitik dönemde başlamış fakat bu süreç Neolitik dönemle birlikte daha da ivme kazanmıştır. Arkeolojik çalışmalar sonucunda ulaşılan bilgi ve belgelere göre zirai faaliyete geçmenin arifesinde 9.000-10.000 yıl önce kurulan Jericho (Filistin) ve Jarmo (Irak) gibi ilk köylerdeki inşaatların mimari özellikleri dikkati çekmektedir. Daire planlı evlerden oluşan her bir yerleşim yerinin etrafının surlarla çevrili

olmasının yanı sıra bir de gözetleme kulelerinin bulunması manidardır. Dönemin ev mimarisinin kısa sürede gelişme kaydederek Aşıklı'da görüldüğü gibi çanak çömlek imali öncesinde oda ve avlu ilaveli dikdörtgen şeklinde mimari inşaatlara dönüştüğü anlaşılmaktadır. Mesken üretme ve geliştirme medeni hayatta alınan mesafeyi göstermektedir (Esin, 1996: 32-34). Bu bağlamda Aksaray il merkezinin 25 km doğusunda yer alan Kızılkaya Köyü'nün sınırları içerisinde yer alan Aşıklı Höyüğü, aynı zamanda Mezolitik dönemde medeniyetin başladığı bir merkezdir. Aşıklı'da kurulan medeniyet 2.000 yıl sonraki Çatalhöyük ile gelişmesini sürdürmüş, kiler, fırın, ocak ve divanın yer aldığı evlerin odalarının zeminleri yassı taşlarla döşendikten sonra kille sıvanmış olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca yine Cafer Höyük (Malatya) Neolitik köyünde de dışardan merdivenli iki katlı yapılar dikkati çekmektedir (Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2016: 2-20; Özbek, 2007: 91).

Günümüzde toplumlar devlet çatısı altında yaşasalar da hala devlet kuramamış pek çok toplum bulunmaktadır. Her şeyden önce toplum ile devlet arasında pek çok farklar bulunmaktadır. Yani bir toplumun devlet haline gelebilmesi için önce belli kimi özelliklerinden kurtularak medeni merhaleye gelmesi gerekmektedir. Toplumunu oluşturan fertlerdir, devleti oluşturan da topluluklardır. Teşkilatlı kuruluş olan devletin, güçlü kontrol mekanizmaları, bürokrasisi, kanunları, güvenlik güçleri, kuruluş ve işleyiş şekli vardır. O halde bir toplumun devlet haline gelebilmesi uzun mücadeleler sonucunda gerçekleşebilmektedir. İlk devletlerin kurulma tarihine baktığımız zaman, devletleşme sürecine giren toplumların belli merhaleleri geçtikten sonra devlet haline geldikleri görülür. Tabii ki bir toplumun devlet olabilmesi için önce millet, ülke, egemenlik şeklinde sıralanan temel unsurları bünyesinde barındırması gerekir (Özkaya, 2020: 326-329).

Yerleşik hayata geçilmesiyle birlikte insanların evcilleştirdikleri hayvanlarla birlikte yaşamaya başlaması, çeşitli enfeksiyon hastalıklarda, bebek ve çocuk ölüm oranlarında artışa sebep olmuştur (Eren- Özer, 2018: 308-316). Ayrıca daha önce 35 yıl olan insanların hayatta kalma süreleri, Neolitik dönemle birlikte tahıl ağırlıklı beslenmeye geçilmesiyle 32 yıla düşmüştür.

Tarım inkılabı, insanların nüfusunun artmasına yol açmıştır. Toplayıcılık ve avcılık dönemlerinde kadınların yanlarında bir çocuktan fazla taşınmalarına hayat imkân vermemiştir. Ancak yerleşik hayata geçişle birlikte sürekli hareket halinde bulunma geride kalmış, çocuk yük olmaktan çıkmaya başlamış, ebeveynlerin çocuk sahibi olma istekleri karşılık bulmuş hatta çocuk katma değer üreten bir varlık haline gelmiştir. Yerleşik hayata geçilmesiyle izlenilen bu politika da nüfus artışı olarak yansımıştır (Harman, 2010: 27; Güran, 2009: 13).

Nüfusun artışı ile birlikte artan bilgi ve tecrübelerin kayda geçirilme ihtiyacı yaklaşık olarak M.Ö. 3.500'lerde bir tarım toplumu olan Sümerler tarafından depolanan ürünlerin kayıt altına alınması çabaları sonucunda yazı bulunmuştur (McNeill, 2002: 40-41). Yazının keşfedilmesiyle birlikte de olayların kayıt altına alınmaları başlamıştır.

Günümüzde her ne kadar toprak kullanılmadan zirai faaliyet yapılmaya çalışılsa da tarım sektöründe toprak, üretim faaliyetinin yapılabilmesi için temel şart olma özelliğini korumaktadır. Bu bakımdan zirai üretim büyük ölçüde toprağa bağlı olarak yapılmaktadır. Dünyanın dörtte bir karalarla kaplı olsa da, kültüre elverişli toprak miktarı sınırlıdır. Ayrıca dünya nüfusunun artış trendi üzerinde olması sebebiyle fert başına düşen arazi miktarı gittikçe azalmaktadır. Tarla, bahçe, çayır, mera olmak üzere Dünyada toplam tarım alanı 4,912 Milyon hektardır (İzmir Ticaret Borsası Ar-Ge Müdürlüğü, 2014: 2). Bu bakımdan zirai gelişmenin sağlanabilmesi için tabii kaynakların daha verimli olarak kullanılması gerekmektedir (Karagölge, 2010: 63-64)

Medeniyetlerin doğuşundan önce, üretim yaparken sudan istifade etmeye ilkel dönemde başlanmış, medeniyetlerin doğuşuyla birlikte ise geliştirilen sulama tekniklerinden istifade geliştirilerek devam ettirilmiştir. Yani zirai faaliyetlerin başladığı dönemle birlikte sulama imkânları da keşfedilmiştir. Hatta yazının keşfedildiği dönemde, Bereketli Hilal bölgesinde gelişmiş olan inşaat teknolojileri sayesinde dünyanın bilinen ilk barajı da M.Ö. 3.000'de Ürdün'de yapılmıştır (Aydoğdu-Mancı-Aydoğdu, 2015: 152).

SONUÇ

Yeryüzünde yaşamaya başladığı andan itibaren insanoğlu ekonomik mücadelesine tüketici olarak başlamış, daha sonraki süreçte ise üretici ve tüketici bir varlık olarak devam etmiştir. Her

dönemde bir şekilde teknolojik gelişme yaşanmıştır. Tarihte yaşanan ilk teknolojik gelişmeler ağaçtan savunma sopası ile başlamış, taştan ve kemikten imal edilen kesici ve delici çeşitli aletlerle devam etmiştir. İlkel de olsalar ilk teknolojik gelişmeler sayesinde insanlar savunmalarını güçlendirmişler, artı ürüne kavuşmuşlar, besin maddelerine ulaşmaları kolaylaşmış ve neticede daha fazla ekonomik girdiye sahip olmuşlardır.

Genel olarak yerleşik hayata geçene kadar göçebe bir hayat tarzı yaşamış olan insanlar, temelde ihtiyaçlarını asırlarca çeşitli bitki çeşitlerinden, av hayvanlarından ve yabani meyvelerden karşılamışlardır. Hayatı sürekli mücadelelerle geçen insanoğlu, temel ihtiyaçlarını karşılarken her dönem önüne çıkan zorluklarla başa çıkmanın bir yolunu bulmuştur. Ancak bu süre içerisinde de uygun gıda maddelerine ulaşabilmek ve ulaşabildiği gıda maddelerini de güvence altına alabilmeyi de ihmal etmemiştir.

Neolitik Çağ'da el aletleriyle başlayan zirai faaliyet, demirin keşfiyle birlikte daha güçlü el aletlerinden faydalanılmaya başlanmıştır. Yani çapa ile başlayan tarım, karasaban ve demirin keşfiyle sabanın ucuna takılan demir aksam ile teknolojik yeniliklerden istifade ederek gelişmesini sürdürmüştür.

Avcılık döneminde kazandığı bilgi ve tecrübelerini göz önünde bulunduran Bereketli Hilal halkı, tahıl ürünlerinin evcilleştirilmesinde gösterdiği başarısını kimi besi hayvanlarını da evcilleştirerek taçlandırmıştır. İlk evcilleştirilen hayvanlar ise beslenmeleri ve zapt edilmeleri kolay olan köpek, koyun, keçi şeklinde devam etmiştir.

Yoğun toplayıcılığın ileri döneminde, toplayıcıların, topladıkları tahılların fazlasını kaldıkları mekâna taşıırken dökülenlerin toprakla buluşmalarının ardından ilerleyen süreçte ürün vermeleri izlenmiş; tesadüfe dayalı bu vb. gelişmelerle bitkileri evcilleştirmenin yolu açılmıştır. Bitkilerin yetiştirilmeye başlanmasının ilk yıllarından itibaren de Mezolitik dönem toplulukları, yerleşik hayata geçerek ilk köyler oluşmuştur. Günden güne zirai faaliyetin gelişmesiyle birlikte yerleşik hayata geçenlerin sayısı daha da artarak şehirleşme ve medenileşme dönemine geçilerek, pek çok köy yerleşim yerleri şehirlere dönüşmüştür. Diğerlerine nazaran süratle gelişen yerleşim yerlerinde çeşitli meslekler gelişmeye, kurum ve kuruluşlar ve sosyo-kültürel donatılar artmaya başlamış ve daha fazla insan medeniyetin nimetlerinden istifade etmeye çalışmıştır. Zirai inkılabın gelişmesiyle birlikte ilk medeniyetler Anadolu ve Bereketli Hilal bölgesinde ortaya çıkmış ve böylece medeniyetin beşiği unvanını tarihte haklı olarak Anadolu almıştır.

Kaynakça

Akın, E. - Esgici, R. (2015). "Eski Çağda Tarım Aletleri ", Tarım Makinaları Bilimi Dergisi, 11 (1), 33-37

Avcıoğlu, G. Ş. (2015). "Bilgi Teknolojilerine Bağlı Sosyal Değişme Ve Türkiye'nin Tekno-Politiğinin Belirlendiği Beş Yıllık Kalkınma Planlarının Bir Değerlendirmesi", Sosyoloji Konferansları No: 52 (2) / 755-789

Aydoğdu, M.H., Mancı, A.R., Aydoğdu, M., (2015). Sulama Birlik başkanlarının su yönetimine bakışları ve yeterlilikleri: GAP-Harran Ovası sulamaları örnekleme. Harran Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi, 19(3): 172-179.

Aygün - Mutlu, (2006). "Ekolojik Toplumun Organik Toplumla İlişkisi Üzerine", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 61, Sayı 01, 3 - 35

Aytan, O. A. (2021). "Hareketli Avcı-Toplayıcı Grupların Hayat tarzıyla Yerleşik Çiftçi Topluluklarının Hayat tarzı Arasındaki İnsan-Mekân İlişkisinin Mukayesesi", KSÜSBD Cilt: 18 Sayı: 2. ss.979-1012

Baskıcı, M. (1998). "Evcilleştirme Tarihine Kısa Bir Bakış", Ankara Ü. SBF Dergisi, 53 (01)

Childe, G. (2001). Kendini Yaratan İnsan İnsanın Çağlar Boyunca Gelişimi, Çeviren; Filiz Ofluoğlu, Varlık Yayınları, Sayı: 597, İstanbul.

Çalık, E. (2016) "İlkel Topluluktan Modern Topluma Geçiş Sürecinde Ceza-Adalet İlişkisi", İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi Cilt 5, Sayı 1, ss. 111-130

- Çıvgın, İ. (2016). “Bereketli Hilal’de Bitki Evcilleştirme Sürecini Etkileyen Faktörler: İklim, Doğal Çevre ve Kültürlerarası Karşılaşmalar (M.Ö. 11000 - 7000)”, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt.8, Sayı.17. 463-488.
- Diamond, J. (2010) Tüfek, Mikrop ve Çelik, Tübitak Yayınları, Ankara.
- Dinçer, M. (2016). “Paleolitik’ten Demir Çağı’na Eskiçağ’da Tüketim”, Journal of History Studies Volume 8 Issue 4.
- Dinçer, M. (2016). “Paleolitik’ten Demir Çağı’na Eskiçağ’da Tüketim”, Journal of History Studies Volume 8 Issue 4 December
- Düvenci, S. (2018). “Devletin Köken Teorileri Açısından Devleti Doğuran Etmenler: Çeşitli Uygarlıklar ve Topuluklar Üzerinden Bir Değerlendirme”, Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, C.1, S.2, ss.66-93
- Eren, E. - Özer, İ. (2018). Eski Anadolu Toplumlarında Beslenme Alışkanlıkları. Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi, 2(Ek.1), ss.308-323.
- Esin, U. (1996). “On Bin Yıl Öncesinde Âşıklı: İç Anadolu’da Bir Yerleşim Modeli”, tarihten günümüze Anadolu’da konut ve Yerleşme, ss. 31-42.
- Güngör A, (1998). Neolitik Dönemde Beslenmenin İnsan Morfolojisine Yansımaları”, A.Ü.D.T.C.F. Dergisi, S.38, C. 1-2, s.367-380.
- Güvenç, B. (1979). İnsan ve Kültür, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Harman, C. (2010). Halkların Dünya Tarihi Taş Çağından Yeni Binyıla, (Çev. Uygur Kocabaşoğlu), Yordam Kitap, İstanbul.
- İzmir Ticaret Borsası Ar-Ge Müdürlüğü, (2014). Rakamlarla Dünya Tarımı, Ticaret Borsası Ar-Ge Müdürlüğü yayını, İzmir.
- Jean, É. L. (2018). “Bilim ve Önyargılar: Prehistorik İnsana Bakışlar”, Hitit Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, ANARSAN Sempozyumu Özel Sayısı, Ekim, Cilt 11 Sayı 2
- Karagölge, C. (2010). "Arazi Tasarruf Şekillerine Göre Erzurum İlindeki Tarım İşletmelerinin Ekonometrik Analizi", Atatürk Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi, c. 3, sayı. 2,
- Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2016). Çatalhöyük, T.C. Konya Valiliği I Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Konya.
- Köroğlu, K. (2018). Eski Mezopotamya Tarihi Başlangıcından Perslere Kadar, İletişim Yayınları, İstanbul.
- McNeill, William H. (2002). Dünya Tarihi, çev. Alaeddin Şenel, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Özbek, M. (2007). Dünden Bugüne İnsan, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara
- Özkaya, Ö. (2020). Devlet Olgusu Üzerine Bir Değerlendirme, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi - Yıl 8, Sayı 16, ss. 317-352
- Şenel, A. (1982). İlkel Topluluktan Uygur Topluma Geçiş Aşamasında Ekonomik Toplumsal Düşünsel Yapıların Etkileşimi, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Şenel, A. (2006). Kemirgenlerden Sömürgenlere İnsanlık Tarihi, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Tekin, M. (2017). “Dünya Tarihi’nde İlk Şehir ve Şehir Devletinin Ortaya Çıkışı Ve Gelişimi”, SBAD Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (Kış) 12/2: 17-30

TERÖRLE MÜCADELEDE ÖLÜM CEZASININ UYGULAMASI: AUM SHINRIKYŌ ÖRNEĞİ

Av. Namık Berke Alpcan

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü – Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı Öğrencisi, avnberkea@gmail.com

Özet

Ölüm cezasının tarihi neredeyse insanlık tarihi kadar eskiye dayanmaktadır. Özellikle insanların bir arada yaşamaya başlaması, toplumsal düzenin sağlanması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu sebeple toplumsal düzeni bozanların eylemlerinden dolayı cezalandırılmaları yoluyla toplumsal düzenin tesisi amaçlanmıştır. Özellikle ilkel toplumlarda ölüm cezası toplumsal düzeni sağlamada yaygın bir araç olarak kullanılmıştır. Ne var ki modernleşen ve küreselleşen dünyada özellikle 17. Yüzyıl itibarıyla ölüm cezası yerine alternatif cezalandırma metotları daha sık uygulanmaya başlamıştır. Dolayısıyla günümüzde gelişmiş ve demokratik hukuk devleti olarak kabul edilen ülkelerin birçoğunda ölüm cezasının uygulanmadığı görülmektedir. Genel geçer bu kabulün aksine, ölüm cezasının uygulandığı ülkelerden birisi Japonya'dır. Japonya'nın birçok alandaki gelişmişliği ve demokratik hukuk sistemine sahip bir ülke oluşunun yanı sıra halâ ölüm cezasını uyguluyor oluşu dikkat çekicidir. Araştırmamızın amacı bu olgunun temelinde yer alan hukuki dayanakları incelemekle birlikte terörle mücadelede ölüm cezasının uygulanışını, Aum Shinrikyō terör örgütü bağlamında ele almaktır. Türkçe literatürde, Japon ceza hukuku ve ölüm cezasının Japonya'daki tatbikine ilişkin detaylı bir çalışma bulunmayışı itibarıyla bu konu üzerine araştırma yapma gerekliliği hasıl olmuştur. Terörle mücadelede uyguladığı bulgusuna rastlanan "güvercin politikalar" gerekçesiyle eleştirilen Japonya'nın, yeri geldiğinde en katı cezalandırma metotlarından biri olan ölüm cezasını dahi uygulamaktan çekinmediği görülmektedir. Modern Japonya'nın mücadele etmek zorunda kaldığı iki terör örgütü olan Japon Kızıl Ordusu ve Aum Shinrikyō terör örgütlerinin kendilerini feshettikleri göz önüne alındığında, Japonya'nın terörle mücadelede bugüne kadar başarılı olduğu kabul edilebilecektir. Birçok farklı bilim alanınca da incelenmesi gereken bu hususlar, çalışmamızda yalnızca terörle mücadelede ölüm cezasının tatbiki ve bu hususun hukuki boyutları minvalinde ele alınacaktır. Nitel araştırma yöntemlerinden metin analizi yöntemi kullanılacak olup Japoncadaki hukuki metinlerin konumuzla ilgili kısımlarının Türkçe çevirisi yapılarak ölüm cezasının hukuki temelleri anlaşılmasına çalışılacaktır. Nihayetinde Japonya, terörle mücadeleyi hukuki yollarla yürütmeyi seçmiştir. Bu bağlamda dini motifli bir terör örgütü olan Aum Shinrikyō'nun liderini ve lider kadrosunun bir kısmını ölüm cezasına çarptırmış ve bu cezaları belirli bir sürece yayarak infaz etmiştir. Günümüzde Aum Shinrikyō gibi bir terör tehdidiyle doğrudan karşı karşıya kalmadığı göz önüne alındığında, Japonya'nın terörle mücadelede başarılı ülkelerden olduğu sonucuna varılabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Terör, Terörizm, Terörle Mücadele, Ölüm Cezası, Aum Shinrikyō

THE IMPLEMENTATION OF THE DEATH PENALTY IN THE FIGHT AGAINST TERRORISM: THE CASE OF AUM SHINRIKYŌ

Av. Namık Berke Alpcan

Abstract

The history of the death penalty is almost as old as the history of humanity. Especially when people started to live together, the need to ensure social order emerged. For this reason, it was aimed to establish social order by punishing those who disrupted the social order for their actions. Especially in primitive societies, the death penalty has been widely used as a means of maintaining social order. However, in the modernizing and globalizing world, especially as of the 17th century, alternative methods of punishment have started to be applied more frequently instead of the death penalty. Therefore, it is seen that the death penalty is not applied in most of the countries that are considered to be developed and democratic states of law. Contrary to this general acceptance, Japan is one of the countries where the death penalty is applied. It is noteworthy that Japan is still practicing the death penalty despite its development in many fields and the fact that it is a country with a democratic legal

system. Our research aims to examine the legal basis of this phenomenon and to discuss the application of the death penalty in the fight against terrorism in the context of the Aum Shinrikyō terrorist organization. Since there is no detailed study on Japanese criminal law and the application of the death penalty in Japan in the Turkish literature, it has become necessary to research this subject. It is seen that Japan, which has been criticized for its "dovish policies" in the fight against terrorism, does not hesitate to apply even the death penalty, one of the harshest methods of punishment, when necessary. Considering that the two terrorist organizations that modern Japan had to fight against, the Japanese Red Army and Aum Shinrikyō, have dissolved themselves, it can be accepted that Japan has been successful in the fight against terrorism so far. These issues, which should be examined by many different fields of science, will only be discussed in the context of the application of the death penalty in the fight against terrorism and the legal dimensions of this issue in our study. The textual analysis method, one of the qualitative research methods, will be used and the legal foundations of the death penalty will be tried to be understood by translating the relevant parts of the Japanese legal texts into Turkish. Ultimately, Japan has chosen to fight against terrorism through legal means. In this context, it sentenced the leader and some of the leadership of Aum Shinrikyō, a religiously-motivated terrorist organization, to death and executed these sentences over a period of time. Considering that Japan does not directly face a terrorist threat like Aum Shinrikyō today, it can be concluded that Japan is one of the successful countries in the fight against terrorism.

Keywords: Terror, Terrorism, Counter-Terrorism, Death Penalty, Aum Shinrikyō.

GİRİŞ

Ölüm cezası, toplumsal düzeni korumada kullanılan en eski yöntemlerdendir. Ancak modernleşen toplumlarda bu cezanın yerini zamanla alternatif cezalandırma metotları almıştır. Günümüzde ise uygulanması hâlâ tartışmalı olan bu ceza metodunun kimi ülkelerde uygulanmakta kimi ülkelerde ise uygulanmamakta olduğu görülmektedir.

Çalışmamızın konusu olan Japonya, ölüm cezasını hâlâ uygulayan ülkeler arasında yer almaktadır. Terörle mücadelede ölüm cezasını uygulamış ve göreceli de olsa başarılı bir sonuç elde edebilmiş Japonya'nın bu cezayı uygularken hangi hukuki dayanaklarla hareket ettiği, Japon Ceza Kanunu bağlamında ele alınacaktır. Japonya'nın tarihinde, mücadele ettiği iki terör örgütünden biri olan Aum Shinrikyo ile mücadelede tatbik edilen ölüm cezası, terörle mücadele politikalarında hukuki mücadelenin ne şekilde icra edilebileceğini anlamak bakımından önem arz etmektedir.

Bu suretle terör/terörizm ve terörle mücadele kavramları ele alınacak ve Japonya'nın mücadele etmek zorunda kaldığı iki farklı terör örgütünden kısaca bahsedilecektir. Akabinde ölüm cezası kavramı ve tarihçesine ilişkin açıklamalarda bulunulacaktır. Nihayetinde Japonya'da ölüm cezasını düzenleyen hukuki metinlerin ilgili kısımlarının çevirisine yer verilecek ve genel olarak ölüm cezasının tatbiki ve Aum Shinrikyo düzlemindeki tatbiki hakkında bilgilere yer verilecektir.

TERÖR/TERÖRİZM-TERÖRLE MÜCADELE KAVRAMLARI

Terör kavramının spesifik ve üzerinde uzlaşılan tek bir tanımı bulunmamaktadır. Hatta öyle ki bu durum artık klişeleşmiştir ve “*One Man's Terrorist Another Man's Freedom Fighter*”; Türkçe haliyle, ‘Birinin teröristi ötekini özgürlük savaşçısı’ kalıbıyla açıklanmaktadır. (Ganor, 2002), (Wikan, 2018). Terör kavramına ilişkin tanımlamalarda çoğunlukla görüş ayrılıkları olmakla birlikte üzerinde hemfikir olunan yegâne unsur bu kavramın etimolojik kökenine ilişkindir.

Terör kelimesinin kökeni Latince’de korkudan titretmek, korkutmak, caydırmak anlamlarına gelen *terrere* kelimesinden gelmektedir. Terör kavramının bugünkü anlamıyla ilk kullanımı, 1793-1798 yılları arasında Fransa’daki durumun 'Terör Dönemi' olarak tanımlanmasından kaynaklanmaktadır. (Wilkinson, 1974:9) Bu dönemde yönetimde olan Jakobenlerin uygulamış oldukları sistematik şiddet politikası nedeniyle terör kavramı bugünkü anlamını kazanmış olup; akabinde yaşanan gelişmeler neticesinde devlet tarafından vatandaşlara uygulanan şiddet anlamı

genişleyerek, siyasi grupların bireylere ya da devlete karşı uyguladıkları şiddeti tanımlamakta da kullanılmaya başlanmıştır. (Öktem, 2004)

Fransızca'daki karşılığı 'terrorur' kelimesinden dilimize geçmiş olan terör kelimesi Türk Dil Kurumu tarafından 'yıldırı' olarak tanımlanmaktadır. (TDK, 2022) Günümüzde terör olarak kullanılan kavram, Türkçe literatürde geçmişte 'tedhişçilik', 'anarşi' kavramlarıyla ifade edilmiştir. (Dönmezer, 1978), (Alparslan, 1983)

Terör, bir şiddet eylemi olarak tanımlanabilirken, terörizm de belirli bir amaca ulaşmak için şiddeti kullanan bir strateji olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla terörizmin, terörü; sistematik, iradi ve uzun bir süre boyunca propaganda tekniği ve stratejisi olarak kullanıyor olması sebebiyle terör kavramından ayrıştığı belirtilmektedir. Yine bu tanıma göre her türlü şiddet eyleminin de terör olarak tanımlanabileceği ifade edilmektedir. (Güngör, 2019:6)

Terörle mücadele politikalarının, ülkeden ülkeye farklılık arz ettiğini belirten (Bal ve Özeren, 2010); terörle mücadelede sorunun mahiyetini, örgütün ideolojisini, amaçlarını, faaliyetlerini, örgütün üye temin sürecini etkileyen sosyal, ekonomik, kültürel, politik ve psikolojik faktörleri, her ülkenin kendince göz önünde bulundurması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Çitlioğlu da terörizmin yegâne gerekçesinin bir haksızlığa uğranıldığı inancı olduğunu belirterek terörizmle mücadelenin öncelikli mücadele yönteminin meşruiyet sebebi olarak görülen, haksızlığa uğranıldığı iddia edilen durumun, ortadan kaldırılmasından geçtiğini belirtmektedir. (Çitlioğlu, 2006:37)

Japonya'nın terörle mücadele anlayışının, klasik anlamdaki terörle mücadeleden ciddi düzeyden ayrıştığını belirten görüşler mevcuttur. Bunun Japonya'nın kendine özgü barışçıl yöntemleri ve anlaşma temelli terörle mücadele politikalarından kaynaklandığı belirtilmektedir. (Sözer ve Elmas, 2010:17)

Başbakan Fukuda, Japonya'nın terörle mücadele politikalarının neden barışçıl ve anlaşma yanlısı olduğunu "*bir kişinin hayatı dünyadan bile ağırdır*" sözleriyle açıkça ortaya koymaktadır. Zaten 1990'lı yıllara kadar Japonya'nın terör örgütlerine ve terör eylemlerine karşı izlediği politika da 'teröristlerin taleplerini karşılamak, istediklerini vermek' olarak özetlenebilir. (Itabashi vd., 2002)

JAPONYA VE TERÖR ÖRGÜTLERİ

Japonya'nın terörle mücadele politikalarının incelenebileceği örneklem, iki terör örgütüyle sınırlıdır. Bu iki terör örgütü Japon Kızıl Ordusu (JKO) ve Aum Shinrikyō; eylem tarzları ve ideolojik olarak birbirlerine taban tabana zıt olmakla birlikte Japonya'nın mücadele politikaları ikisine karşı da geleneksel uzlaşmacı ve yumuşak güç temellidir. Ancak bu politikaların uygulanışları itibarıyla farklılıklar mevcuttur. (Sözer ve Elmas, 2010:19)

Japonya'nın JKO terörü ile mücadelesi başlı başına bir çalışmanın konusudur. Çünkü JKO ile mücadele politikalarında uzlaşmacı bir tavır takınan Japonya, uluslararası bağlamda da sıklıkla pasif kalmakla itham edilmiş ve eleştirilmiştir. (Miyooka, 1998), (Katzenstein, 2002), (Sözer ve Elmas, 2010) Öyle ki JKO'nun icra ettiği terör eylemleri; Aum Shinrikyō'nun eylemlerine kıyasla çok daha ölümcül olmasına ve dünya çapında daha çok ses getirmesine rağmen JKO'nun kurucusu Fusako Shigenobu, 20 yıl hapis cezasına çarptırılmış, 2022 yılında da tahliye edilmiştir. (Nikkei Asia, 2022) Bu minvalde Aum Shinrikyō'nun aksine JKO ile mücadelede ölüm cezası, bir terörle mücadele unsuru olarak kullanılmamıştır.

Dini motifli bir terör örgütü olan Aum Shinrikyō ise Matsumoto Chizuo (bilinen diğer adıyla Asahara Shoko) tarafından 1984 yılında farklı bir isimle, dini bir grup olarak kurulmuş daha sonrasında dini bir kulte evrilerek radikalleşmiştir. (Metraux, 1995:1147) Örgütün başlıca öğretisi, kötülükten kurtulmanın yolunun, bu kötülüğü yok etmekten geçtiğini vurgulamaktadır. (Sözer ve Elmas, 2010:14) Örgütün adındaki Aum kelimesi Sanskritçeden gelmekle birlikte yıkım, koruma ve yaratma anlamlarını ihtiva etmektedir. Bu da bir nevi Aum Shinrikyō'nun amaçlarına dair mesajı en başından göstermektedir. (Reader, 2007:55) Tokyo saldırısı gerçekleştirildiği esnada, Aum Shinrikyō'nun Japonya'da 10.000'den fazla, Rusya'da ise 30.000-40.000 civarında takipçisi olduğuna inanılmaktadır. (Onishi, 2004)

ÖLÜM CEZASI VE JAPONYA

1. Ölüm Cezasına İlişkin Kavramsal Çerçeve

İlk toplumlardan bu yana suç ve ceza kavramlarının dini-ahlaki kurallar gözetilerek tayin edildiği görülmektedir. Ölüm cezası da özellikle toplumun bütünlüğünü koruyabilmek, suç işlemeye yeltenecek kimselere gözdağı vermeyi hedeflediği ya da bir kişiyi öldürenin ölüm cezasına çarptırılması örneğinde olduğu gibi ödetme misyonu yüklendiği görülmektedir. (Maşalı, 2007)

Ölüm cezası özellikle 17. Yüzyıla gelindiğinde yerine uygulanmaya başlanan hürriyeti bağlayıcı cezalara kadar yegâne cezalandırma metoduydu. Zamanla insan hayatına kutsallık atfedilmeye başlanmış ve suçluların öldürülmeleri yerine hapsedilerek ıslah edilmeleri hususu gündeme gelmiştir. İşte bu sayede de ölüm cezası o tarihten itibaren tartışılmaya başlanmıştır. (Artuk ve Alşahin, 2016:146)

İnsanın ve insan hayatının bir değer olarak algılanması gerektiğine ilişkin değerlendirmelerle birlikte, insan hak ve özgürlüklerine verilen önem gitgide artmaya başlamıştır. (Şen, 2015:3) Bahse konu sürece ilişkin yaşanan tarihsel gelişimin yansımaları olarak: 1215 tarihli Magna Carta, 1689 tarihli Bill of Rights, 1776 tarihli Virginia İnsan Hakları Bildirisi örnek gösterilebilirken; yaşam hakkına yer veren ve bu hakkın kutsallığına atıf yapan ulusal belgeler olarak: 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 1950 tarihli İnsan Hakları ve Ana Özgürlüklerini Korumaya Dair Roma Sözleşmesi ve 1961 tarihli Avrupa Sosyal Haklar Temel Yasası örnek gösterilebilir. Bu belgeler, yaşam hakkını düzenleyen uluslararası belgeler olmaları itibariyle önem arz etmektedirler. (Savcı, 1980:157-159)

Medeni toplumlarda bireylerin intikam için birbirlerini öldürmelerini engellemek ve suçun caydırılması için uygulanan bu yöntem, İslam hukukunda da 'had', 'kisas' ve 'siyaseten katl' gibi uygulamaları ile yer almıştır. (Bardakoğlu, 2023)

Ölüm cezasının ilk defa eleştirildiği yazılı eser, 1764 yılında Beccaria tarafından kaleme alınan 'Suçlar ve Cezalar' adlı eserdir. Nihayetinde bu çalışma ile başlayan eleştiriler neticesinde özellikle Kara Avrupası'ndan başlayarak birçok ülkede ölüm cezası kaldırılmıştır. (Demirel, 1955)

2. Japonya'daki Tarihçesi

Japonya'daki ölüm cezasının, tarih boyunca; boğma, kafa kesme ve zorla intihar ritüeli (seppuku) gibi farklı şekillerde uygulanmakta olduğu belirtilmektedir. Yine Japon tarihinin bazı dönemlerinde, ölüm cezasının uygulanmadığı da belirtilmektedir. Örneğin Heian döneminde, 810 ve 1156 yılları arasında yaklaşık 346 yıl boyunca, hiçbir infaz gerçekleşmediği; bunun, savaşların sona ermiş olmasından ve Budizm'in barışçıl ilkelerinin yaygınlaşmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. (FIDH, 2008:6)

Japonya'nın 1868'de başlayan Meiji dönemiyle birlikte ceza hukuku sisteminde esaslı bir revizyona gidilmiştir. Bu revizyonlar arasında dolandırıcılık ve hırsızlık da dahil olmak üzere en yaygın suçların birçoğunun ölümle cezalandırılan suçlar listesinden çıkarılması ve asılmak suretiyle idamın, tek infaz yöntemi olarak belirlenmesi gösterilmektedir. (Foote, 1993:377)

Yakın tarih incelendiğinde ise 1989 ve 1993 yılları arasında kısa bir fiili aranının haricinde ölüm cezası uygulanmaya devam etmiştir. Bu kısa fiili aranının nedeni ise ölüm cezalarının infazının, Adalet Bakanı'ndan izin alınmasını gerektirmesi ve bu döneme tekabül eden Adalet Bakanı'nın, ölüm cezasına karşı olması sebebiyle hiçbir ölüm cezasını onaylamamasından kaynaklandığı belirtilmektedir. (FIDH, 2008, s. 6)

Ölüm cezasının kaldırılmasına ilişkin bu olumlu hava, Aum Shinrikyo'nun Tokyo metrosuna saldırmasıyla son bulmuştur. Bu saldırıda kaynaktan kaynağa farklılık göstermekle birlikte 13 kişi yaşamını yitirmiş ve yaklaşık 5.000 kişi yaralanmıştır. (BBC News, 2018)

2000 yılından bu yana, Japonya'da 118 mahkûm idam edilmiştir. Gerçekleşen son idam, 26 Temmuz 2022'de idam edilen 2008'deki Akihabara katliamının faili Tomohiro Katō'nun infazı olmuştur. Temyiz başvurusu 2015 yılında reddedilen Kato, Tokyo Gözaltı Merkezi'nde asılarak idam edilmiştir. (BBC News, 2022)

3. Japonya'daki Ölüm Cezasının Hukuki Dayanakları

Japonya'da ölüm cezasının düzenlendiği farklı hukuki metinler bulunmakla birlikte bu çalışmada, yalnızca Japon Anayasası'ndaki (JAY) ve Japon Ceza Kanunu'ndaki (JCK) konumuzla ilgili maddelerin çevirisine yer verilecektir.

- Tüm insanlar birer birey olarak saygı görecektir. Bireylerin yaşama hakkı, özgürlük ve mutluluk arayışı; toplumsal refah ile çatışmadığı sürece, kanunlarda ve diğer hükümet işlerinde en önemli hususlardan olacaktır. (Md. 13) (JAY, 1947)
- Kanunla belirlenen usûller dışında hiç kimse, yaşamaktan veya özgürlükten yoksun bırakılamaz ve başka herhangi bir cezai yaptırım uygulanamaz. (Md. 31) (JAY, 1947)
- Ölüm cezası, mahkûmun bir ceza infaz kurumunda asılarak idam edilmesiyle infaz edilir. Ölüm cezasına çarptırılan kişi, idamına kadar ceza infaz kurumunda tutuklu bulunur. (m.11) (JCK, 1907)
- Ölüm cezasında zamanaşımı hükümleri uygulanmaz. (m.31) (JCK, 1907)
- İçtima hükümleri uygulanan(birleştirilen) cezalarda, suçlardan biri için ölüm cezası verildiğinde, müsadere (suça-suçluya ait eşyaya el koyma) dışında başka bir ceza verilemez. (m.46) (JCK, 1907)
- Cezanın indirilmesi için bir veya daha fazla kanuni gerekçe bulunması halinde, eğer ilk başta verilecek ceza, ölüm cezası ise; indirileceği zaman, ömür boyu hapis veya her halükârda 10 yıldan az olmamak üzere belirli bir süre için çalıştırılarak hapis veya çalışmaksızın belirli bir süre için hapis cezasına hükmedilir. (m.68/1) (JCK, 1907)
- Devletin bütünlüğüne-güvenliğine karşı işlenen örgütlü suçlarda, örgütün elebaşı ölüm cezası veya çalışmadan müebbet hapis cezası ile cezalandırılır. (m.77/1-i) (JCK, 1907)
- Yabancı bir devletle komplo kuran ve böylece devletin Japonya'ya karşı silahlı güç kullanmasına neden olan bir kişi ölüm cezası ile cezalandırılır. (m.81) (JCK, 1907)
- Yabancı bir devlet Japonya'ya karşı askeri bir harekâta giriştiğinde, yabancı devlete askerlik hizmeti vererek veya başka bir şekilde bu devlete askeri avantaj sağlamak suretiyle onun yanında yer alan kişi, ölüm ya da müebbet veya süreli hapis cezasına çarptırılır. Hapis cezasının süresi 2 yıldan az olamaz. (m.82) (JCK, 1907)
- Konut olarak kullanılan veya fiilen hazır bulunduğu bir binayı, treni, tramvayı, gemiyi veya madeni ateşe veren ve yakan kişi, ölüm cezası ya da müebbet hapis cezası veya 5 yıldan az olmamak üzere belirli bir süre ile cezalandırılır. (m.108) (JCK, 1907)
- Konut olarak kullanılan veya fiilen bulunduğu bir binaya, trene, tramvaya veya madene zarar vermek için su baskınına neden olan kişi, ölüm cezası ya da müebbet hapis veya 3 yıldan az olmamak üzere belirli bir süreli hapis cezası ile cezalandırılır. (m.119) (JCK, 1907)
- Bir kimsenin fiilen bulunduğu bir treni veya tramvayı deviren veya tahrip eden; üzerinde insanların bulunduğu bir gemiyi alabora eden, batıran veya tahrip eden kişi bu suretle bir kimsenin ölümüne sebep olursa, ölüm cezası veya müebbet hapis cezası ile cezalandırılır. (m.126/3) (JCK, 1907)
- İçilmesi amacıyla halka temin edilen suyu veya bir su temin sistemini, zehirli madde veya insan sağlığına zarar veren herhangi bir madde ile kirleten kişi, 2 yıldan az olmamak üzere belirli bir süre hapis cezası ile cezalandırılır. Bu şekilde başka bir kişinin ölümüne neden olursa, suçlu ölüm cezası ya da ömür boyu hapis cezası veya 5 yıldan az olmamak üzere belirli bir süre için hapis cezası ile cezalandırılır. (m.146) (JCK, 1907)
- Bir kişiyi öldüren kişi, ölüm cezası ya da ömür boyu hapis cezası veya 5 yıldan az olmamak üzere belirli bir süre ile cezalandırılır. (m.199) (JCK, 1907)

- Soygun mahallinde bir başkasının yaralanmasına neden olan soygun suçunu işleyen kişi, ömür boyu veya 6 yıldan az olmamak üzere belirli bir süre hapis cezası ile cezalandırılır. Ayrıca ölümüne sebebiyet vermesi halinde ölüm cezası ya da ömür boyu hapis cezası uygulanır. (m.240) (JCK, 1907)
- Hırsızlık maksadıyla bir eve giren ve bu esnada cinsel saldırıda bulunan ya da buna teşebbüs eden kişi, ölümüne sebebiyet vermesi halinde bu kişi, ölüm cezası ya da müebbet hapis cezası ile cezalandırılır. (m.241/3) (JCK, 1907)
- Ölüm cezası veya müebbet hapis veya çalışmaksızın müebbet hapis cezası, belirli süreli hapis veya belirli süreli çalışmaksızın hapis cezasına indirilirse, indirilen cezanın azami süresi 30 yıldır. (m.14) (JCK, 1907)

ÖLÜM CEZASININ TATBİKİ VE AUM SHINRIKYŌ İLE MÜCADELE

Birleşmiş Milletler verilerine göre Dünya’da 208 ülke bulunmaktadır. Bunların 108’i 2021 yılı itibarıyla ölüm cezasını yürürlükten kaldırmıştır. Japonya ise bu 108 ülke arasında değildir. (Cumhuriyet, 2022)

Japonya’da suç işleyenler ya da işlediği iddia edilenler; ölüm cezası, hapis(çalıştırılarak), hapis(çalıştırılmadan), para cezası, tutuklama ve küçük para cezası ile müsadere (suça konu eşya el konulması) şeklinde cezalandırılabilirler. (m.9) (JCK, 1907)

İnfazlar asılmak suretiyle gerçekleştirilir ve ülke genelinde farklı büyükşehirlerde bulunan yedi infaz odasından birinde gerçekleşir. (FIDH, 2008:43)

Japonya’da idam cezası, adalet bakanının cezayı onaylama kararından sonraki beş gün içinde gerçekleştirilir. Ancak idam cezası mahkumlarının ne zaman bilgilendirilmesi gerektiğine dair yasal bir hüküm yoktur ve Adalet Bakanlığı’nın uygulamasına göre, mahkûmun tutulduğu gözaltı merkezinin başkanı, mahkûma infazdan bir ila iki saat önce haber vermektedir. (FIDH, 2008:26)

Aum Shinrikyō’nun saldırısı neticesinde olay tarihi itibarıyla, 12 kişinin ölümüyle ve 5.500’den fazla kişinin yaralanmasıyla sonuçlanmıştır. (Ballard, Pate, Ackerman, McCauley, & Lawson, 2005) Bazı kaynaklar, saldırıda hastalanan ve yaşam mücadelesini Mart 2020’de kaybeden bir kadını da dahil ederek saldırıda hayatını kaybedenlerinin sayısını 13 olarak kabul etmektedirler. (Yasuda, 2022) Suçlu bulunanların bir kısmı süreli hapis cezalarını çektikten sonra serbest kalmıştır. 3 kişiye şartlı tahliye olmaksızın ömür boyu hapis cezası verilmiştir. Ancak birisi hakkında hapis cezası, üst mahkemece ölüm cezasına çevrilmiştir. Dolayısıyla aralarında örgütün lideri Shoko Asahara’nın da yer aldığı 13 kişi ölüm cezasına çarptırılmıştır. (Takimoto, 2005) Japonya’nın tarihindeki en büyük terör saldırısının faileri; saldırıya fiilen iştirak eden üyeler ve Shoko Asahara olmak üzere 2018 yılında idam edilmiştir. (BBC News, 2018)

SONUÇ

Japonya terörle mücadele politikası olarak hukuki mücadeleyi önceleyen istisnai ülkelerdendir. Bu bağlamda uluslararası terörizmle mücadelede güvercin politikalar izlemekle de sıklıkla eleştirilmektedir. Yine de eleştirilen bu politikalar, mücadele etmek zorunda kalınan, iki farklı tandanstan terör örgütüyle mücadelede etkin olmuştur. Öyle ki günümüzde artık bu terör örgütlerinin varlığından ve aktif eylemlerinden bahsedebilmek mümkün değildir.

Hukuken icra edilen terörle mücadele sürecinin etkili olmasına etki eden unsurlardan birisi de şüphesiz ki bu yargılamaların bir kısmının ölüm cezası ile neticelenmiş olmasıdır. Nihayetinde takipçileri tarafından adeta ilahlaştırılan örgüt lideri Shoko Asahara’nın, sıradan bir vatandaş gibi yargılanarak idam edilmesi örgüt üyelerinin, inançlarını yeniden gözden geçirmek zorunda bırakmıştır. Yine gerçekleşen bu idamlardan sonra bahse konu örgütün yeni terör eylemleri icra edemediği düşünüldüğünde örgüt üyelerinin, duydukları inancı yitirdikleri anlaşılabilir.

Terörle mücadele politikaları ülkeden ülkeye farklı unsurların öne çıkmasıyla belirlenen politikalarlardır. Bu politikaların belirlenmesinde sosyolojik unsurların ağır bastığı açıktır ve toplumdan topluma farklılık gösteriyor olması mutlaklıdır. Yine de hukuk normlarının evrenselliği göz önüne alınarak benzer hukuki düzenlemelerin farklı ülkelerdeki terörle mücadele süreçlerinin de başarıyla neticelenebileceği kanaatindeyiz.

Kaynakça

- Akça, G., & Hülür, H. (2006, 12 01). Osmanlı Hukukunun Temelleri ve Tanzimat Dönemindeki Hukuksal Yeniliklerin Sosyo-Politik Dinamikleri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*(19), s. 295-321.
- Alparslan, M. Ş. (1983). *Kriminoloji ve Hukuk Açısından Tedhişçilik*. İstanbul: Teknik Yayınları.
- Artuk, M., & Alşahin, M. (2016, 01 01). Hapis Cezalarının ve Cezaevlerinin Tarihi Gelişimi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 21(2), s. 297-338.
- Bal, İ., & Özeren, S. (2010). *Dünyadan Örneklerle Terörle Mücadele* (3 b.). Ankara: USAK Yayınları.
- Ballard, T., Pate, J., Ackerman, G., McCauley, D., & Lawson, S. (2005, 08 26). *Chronology of Aum Shinrikyo's CBW Activities*. 09 06, 2022 tarihinde James Martin Center for Nonproliferation Studies: <https://nonproliferation.org/chronology-of-aum-shinrikyos-cbw-activities/> adresinden alındı
- Bardakoğlu, A. (2023). *HAD*. 02 10, 2023 tarihinde TDV İslâm Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/had--fikih> adresinden alındı
- BBC News. (2018, 07 26). *Japonya'da sarin gazı saldırısı düzenleyen Aum Şinrikyo tarikatının 6 üyesi idam edildi*. BBC News Türkçe: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-44962237> adresinden alındı
- BBC News. (2022, 07 26). *Japonya'da 14 yıl önce toplu katliam yaparak 7 kişiyi öldüren Tomohiro Kato idam edildi*. BBC News Türkçe: <https://www.bbc.com/turkce/articles/c72kk10pe5lo> adresinden alındı
- Bechler, A. (2019, Mayıs). *The Ghosts of Aum Shinrikyô*. 08 14, 2022 tarihinde French Academic Network: <http://www.gis-reseau-asie.org/en/ghosts-aum-shinrikyo> adresinden alındı
- Cumhuriyet. (2022, 06 25). *İdam cezası olan ülkeler hangileri? Türkiye'de idam cezası ne zaman kaldırıldı?* 03 11, 2023 tarihinde Cumhuriyet.com.tr: <https://www.cumhuriyet.com.tr/dunya/idam-cezasi-olan-ulkeler-hangileri-turkiyede-idam-cezasi-ne-zaman-kaldirildi-1951272> adresinden alındı
- Çitlioğlu, E. (2006). *Gri Tehdit Terörizm*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Demirel, H. (1955, 03 01). Ölüm Cezası. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, s. 152-171.
- Dönmezer, S. (1978). Milletlerarası Tedhişçilik. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*(1-4), s. 55-70.
- FIDH. (2008). *The Death Penalty in Japan: The Law of Silence*. International Federation for Human Rights. 11 11, 2022 tarihinde <https://worldcoalition.org/document/the-death-penalty-in-japan-the-law-of-silence-going-against-the-international-trend/> adresinden alındı
- Foote, D. H. (1993, 01 12). The Door That Never Opens"?: Capital Punishment and Post-Conviction Review of Death Sentences in the United States and Japan. *Brooklyn Journal of International Law*, 19(2), s. 367-521.
- Ganor, B. (2002). Defining Terrorism: Is One Man's Terrorist another Man's Freedom Fighter? *Police Practice and Research: An International Journal*, 3(4), 287-304. doi:<https://doi.org/10.1080/1561426022000032060>
- Güngör, U. (2019). Terörizm Stratejisi mi? Terörizmin Stratejileri mi? *Gazi Akademik Bakış*, 12(24), s. 1-17.

- Itabashi, I., Ogawara, M., & Leheny, D. (2002). Japan. Y. Alexander (Dü.) içinde, *Combating Terrorism: Strategies of Ten Countries* (s. 337-373). University of Michigan Press.
- JAY. (1947, 05 03). *Prime Minister of Japan and His Cabinet*. The Constitution of Japan: https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html adresinden alındı
- JCK. (1907, 04 24). *Penal Code (Act No. 45 of 1907)*. Japanese Law Translation: <https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/3581/en> adresinden alındı
- Kapitan, T. (2012). Terörizm Retoriği ve Sonuçları. C. Taslaman, & T. Kapitan içinde, *'Terör'ün ve 'Cihad'ın Retoriği* (A. Tonguç, Çev., s. 60-103). İstanbul: İstanbul Yayınevi.
- Katzenstein, P. J. (2002, Aralık). Same war, different views: Germany, Japan, and the war on terrorism. *Current History*, 101(659), s. 427-436.
- Kayatekin, B. K. (2020). *Türk Hukukunda Ölüm Cezası*. TBMM Araştırma Hizmetleri Başkanlığı Hukuk Bölümü.
- Köse, T. (2018, 08 01). *Türkiye'nin idam cezası tarihinde neler var?* 02 10, 2023 tarihinde BBC News Türkçe: <https://www.bbc.com/turkce/36828182> adresinden alındı
- Maşalı, M. (2007). *Ölüm Cezası*. 04 01, 2023 tarihinde TDV İslâm Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/olum-cezasi> adresinden alındı
- Memmedli, E. (2016). Güvenlik Tehditleri Ve Uluslararası Terörizm. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(CİEP Özel Sayısı), s. 986-996.
- Metraux, D. A. (1995, Aralık). Religious Terrorism in Japan: The Fatal Appeal of Aum Shinrikyo. *Asian Survey*, 35(12), s. 1140-1154.
- Miyaoka, T. (1998). Terrorist crisis management in Japan: Historical development and changing response (1970–1997). *Terrorism and Political Violence*, 10(2), s. 23-52.
- Nikkei Asia. (2022, 05 28). *Japanese Red Army leader released after 20-year prison stint*. 04 26, 2023 tarihinde <https://asia.nikkei.com/Politics/Terrorism/Japanese-Red-Army-leader-released-after-20-year-prison-stint> adresinden alındı
- Onishi, N. (2004, 02 28). *After 8-Year Trial in Japan, Cultist Is Sentenced to Death*. 02 22, 2023 tarihinde The New York Times: <https://www.nytimes.com/2004/02/28/world/after-8-year-trial-in-japan-cultist-is-sentenced-to-death.html> adresinden alındı
- Öktem, E. (2004). Uluslararası Hukukta Terörizm Tanım Sorunu ve Milli Bağımsızlık Hareketleri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi*, 3(5), 133-147.
- Prison Insider. (2022, 01 18). *Japan: detention conditions of people sentenced to death*. Prison Insider: <https://www.prison-insider.com/en/articles/japon-conditions-de-detention-des-condamnes-a-mort> adresinden alındı
- Reader, I. (2007). Manufacturing the Means of Apocalypse: Aum Shinrikyo and the Acquisition of Weapons of Mass Destruction. I. Bellany (Dü.) içinde, *Terrorism and Weapons of Mass Destruction* (s. 53-80). Routledge.
- Savcı, B. (1980). *Yaşam Hakkı ve Boyutları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Sözer, M., & Elmas, M. (2010). Terörle Mücadelede Farklı Bir Yaklaşım: Japonya Örneği. İ. Bal, & S. Özeren (Dü) içinde, *Dünyadan Örneklerle Terörle Mücadele* (s. 125-157). Ankara: USAK Yayınları.
- Şen, Y. F. (2015). Yaşam Hakkı: İdam, Kürtaj, Ötenazi ve Siyasal Sorumluluk. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(2), s. 1-26.
- Takimoto, T. (2005). *The Ten Years of the Aum Trial*. The Japan Society for Cult Prevention and Recovery. 03 24, 2023 tarihinde alındı

- TDK. (2022). *Güncel Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Sözlükleri: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Wikan, V. S. (2018, 11 29). *Is "One Man's Terrorist Another Man's Freedom Fighter"?* 04 27, 2022 tarihinde E-International Relations: <https://www.e-ir.info/2018/11/29/is-one-mans-terrorist-another-mans-freedom-fighter/> adresinden alındı
- Wilkinson, P. (1974). *Political Terrorism*. New York: Macmillan.
- Yasuda, T. (2022, 03 19). *1995 sarin attack victims go online to inform, warn young people*. 09 16, 2022 tarihinde The Japan News by the Yomiuri Shimbun: <https://japannews.yomiuri.co.jp/society/general-news/20220319-12584/> adresinden alındı

YAHYA BİN BAHŞÎ'NİN “KİTÂB-I MENÂKIB-I HAZRET-İ EMİR SULTÂN (KUDDİSE SİRRUHU)” ADLI ESERİNDE KULLANILAN DEYİMLER ÜZERİNE
THE IDIOMS USED IN “KİTÂB-I MENÂKIB-I HAZRET-İ EMİR SULTÂN (KUDDİSE SİRRUHU)” BY YAHYA BİN BAHŞÎ

Ayşe Nur SIR DÜNDAR

Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
aysenur.sir@dpu.edu.tr

Sevil DOĞRUER

Yüksek Lisans Öğrencisi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, sevildogruer72@gmail.com

ÖZET

Eski Anadolu Türkçesi, Oğuz boyunun yazı dili hâline gelmesi açısından önemli bir dönem olmakla birlikte söz varlığı açısından da oldukça zengindir. Söz varlığını oluşturan unsurlar birçok kavramı içine almaktadır. Terimler, kalıp sözler, atasözleri, ikilemeler ve deyimler Türk diline zenginlik katmaktadır. Türk dili tarihinin yazılı dönemlerinden itibaren her devrinde kullanılan deyimler; anlatımı zenginleştirmekte, anlatıma güç katmakta, sözlüksel anlamının dışında farklı bir anlama karşılık gelmektedir. Böylece dili canlı tutmaktadır. İfadeyi kuvvetlendirmesi, soyut ifadeleri daha anlaşılır hâle getirmesi bakımından deyimlerin oldukça yoğun kullanıldığı eserlerden biri, *Hazâ Kitâb-ı Menâkib-ı Hazret-i Emir Sultân (kuddise sirruhu)* adlı eserdir.

Söz konusu eser, Yahya bin Bahşî tarafından 16. yüzyılın ilk çeyreğinde *Menâkıbu'l-Cevâhir* adıyla telif edilmiştir. Manzum ve mensur karışık olarak hazırlanmıştır. Manzum kısımlarda, müellif *Yahya* mahlasını kullanır. Günümüze kadar ulaşan 20 nüshası vardır. Bunlardan *Hazâ Kitâb-ı Menâkib-ı Hazret-i Emir Sultân (kuddise sirruhu)* adlı nüsha, Seyyid Ali bin el-Zeynüddin tarafından istinsah edilen Kütahya iline bağlı Tavşanlı ilçesindeki Zeytinoğlu Halk Kütüphanesinde 490 demirbaş numarada kayıtlıdır. Nüshanın şu anda kaydı mevcut değildir. Eserde, günümüzde hâlâ varlığını sürdüren çok sayıda deyim bulunmaktadır.

Bu çalışmada; *Hazâ Kitâb-ı Menâkıb-ı Hazret-i Emir Sultân (kuddise sirruhu)* adlı eserdeki deyimler incelenmiştir. İlk önce eser hakkında genel bilgi verilmiş; deyimlerin tanımları üzerinde durulmuş; özellikleri belirtilmiş sonra da eser baştan sona taranarak tespit edilen deyimler listelenmiş; oluşum şekline ve kavram alanına göre sınıflandırılarak alt başlıklar altında karşılıkları verilmiş ve örneklendirilmiştir. Kavram alanı için insan uzuvlarını içeren deyimler ele alınmıştır. Çalışma sırasında; tarama, listeleme ve inceleme yöntemlerinden faydalanılmıştır. Amaç, Türkçenin söz varlığına katkılarda bulunarak söz hazinesinin zenginliğini ortaya koymaktır. Ayrıca eserin söz varlığında kapsadığı oranı belirlemektir.

Anahtar Kelimeler: Eski Anadolu Türkçesi, söz varlığı, deyimler, menakıbnâme, Emir Sultan.

ABSTRACT

Although Old Anatolian Turkish is an important period in terms of being the written language of the Oghuz tribe, it is also very rich in terms of vocabulary. The elements that make up the vocabulary include many concepts. Terms, stereotypes, proverbs, reduplications and idioms add richness to the Turkish language. Idioms used in every period of Turkish language history from the written periods; It enriches the expression, adds strength to the expression, and corresponds to a different meaning apart from its lexical meaning. Thus, it keeps the language alive. One of the works in which idioms are used extensively in terms of strengthening the expression and making abstract expressions more understandable is the work called *Hazâ Kitâb-ı Menâkıb-ı Hazret-i Emir Sultan (kuddise Sirruhu)*.

The work in question was copyrighted by Yahya bin Bahşî under the name *Menâkıbu'l-Cevâhir* in the first quarter of the 16th century. It is prepared as a mixture of verse and prose. In verse, the author uses the pen name Yahya. There are 20 copies of which have survived to the present day. One of them, *Hazâ Kitâb-ı Menâkıb-ı Hazret-i Emir Sultan* (kuddise secret) is registered at the Zeytinoğlu Public Library in the Tavsanlı district of Kütahya, which was copied by Seyyid Ali bin el-Zeynüddin, at 490 fixture number. The copy is not currently registered. There are many idioms in the work that still exist today.

In this study; The idioms in the work titled *Hazâ Kitâb-ı Menâkıb-ı Hazret-i Emir Sultan* (kuddise Sırruhu) were examined. First, general information about the work was given; the definitions of idioms are emphasized; their features were specified, and then the idioms that were found by scanning the work from beginning to end were listed; were classified according to the form of formation and concept area, their responses were given under the sub-headings and were exemplified. For the concept area, idioms containing human limbs are discussed. During the study; scanning, listing and review methods were used. The aim is to reveal the richness of the vocabulary by contributing to the vocabulary of Turkish. In addition, it is to determine the rate that the work covers in the vocabulary.

Key words: Old Anatolian Turkish, vocabulary, idioms, menakibname, Emir Sultan.

Giriş

Hazâ Kitâb-ı Menâkıb-ı Hazret-i Emîr Sultân, Seyyid Ali bin el-Zeynüddin tarafından H 1008 (M 1599/1600) yılında istinsah edilmiştir. Müstensihî hakkında kayıtlı bilgilere rastlanılmamakla birlikte Kübrevî tarikatı müntesiplerinden biri olduğu ileri sürülmektedir. Zeytinoğlu Halk Kütüphanesinde 490 demirbaş numarada kayıtlıdır. Eserde müellif ve müstensihînin adları belirtilmiştir. Menakıbnâme türündeki bu kitap, Yahya b. Bahşî tarafından H 932 (M 1525/1526) yılında *Menâkıbu'l-Cevâhir* adıyla kaleme alınmıştır. *Menâkıbu'l-Cevâhir* tamlaması “Cevherlerin Hikâyeleri” manasını taşımaktadır. Bu eser, Emir Sultan’ın ve halifelerinin menkıbevi hayatlarını anlatan hikâyelerden oluşmaktadır.

Zeytinoğlu Halk Kütüphanesinden temin edilen bu nüshada, 53 hikâye bulunmaktadır. Eski Anadolu Türkçesinin özelliklerini taşıyan hikâyeler, 16. yüzyılın Türkçesi ile kaleme alınmıştır. Bağlaçlarla birbirine bağlı uzun cümlelerden kurulmuştur. Arapça ve Farsça kelimeler sıkça kullanılmıştır. Yer yer terkipli yapılar da mevcuttur. Eser; terimler, deyimler, atasözleri, ikilemeler, kalıp sözler vb. kalıplaşmış dil birimlerinden oluşan zengin söz varlığına sahiptir. Özellikle deyimlerin kullanımına sıklıkla yer verilmiştir.

Deyimler, toplumların yaşam felsefesini, inanış biçimini ahlaki değerlerini (Ruken, 2005, s. 82) dile getirir. Bir kavramı, bir düşünceyi az sözle ifade etmek ve daha çekici kılmak için başvurulan anlatım yollarından biridir (Özdemir, 1997, s. 5). Bu kalıplaşmış sözlere, günlük konuşma dilinden edebî eserlere kadar her alanda rastlamak mümkündür (İçel, 2004, s. 176). Türk dili, deyimler bakımından oldukça zengindir. Yazı dilindeki deyimler göz önüne alındığında bile bu durum açıkça görülmektedir (Aksan, 1996, s. 32). Deyimleri terim olarak tanımlamak gerekirse iki veya daha çok sözcükten kurulmuş olan isim, sıfat, zarf, basit ve birleşik fiil görünüşlü gramer unsurlarıdır (Elçin, 1986, s. 642) denebilir.

Bilgegil, birleşik fiilleri üç ana başlık altında toplamaktadır: Bunlar; yardımcı fiiller ve onlarla oluşan birleşik fiiller, iki fiilin birleşmesiyle oluşan birleşik fiiller ve üçüncüsü ise kaynaşma yoluyla oluşan birleşik fiiller şeklindedir. *Hasta düşmek, eziyet çekmek, yorgun düşmek* üçüncü başlık altında verilen deyimlere örnek teşkil eder. Bu yapıdaki deyimlerin bazısında isim unsuru kendi anlamını muhafaza etmiş bazısında ise her iki unsur da gerçek anlamını yitirmiştir (1984, s. 280). Eserde Arapça, Farsça ve Türkçe isimlerle oluşmuş bu tür birleşik fiillere de rastlanmaktadır.

Bugüne kadar yapılan pek çok araştırmada deyimlerin yapısal özellikleri yanında kavramsal özellikleri de inceleme konusu olmuştur. Deyimlerde kullanılan organ adlarının bazı durumları ve duyguları ifade etmek için kullanıldıkları görülmüştür. Örneğin el ve yüz dayanışmayı; baş ve dil saygıyı; burun kibri; diz gücü-kuvveti; bazen de zayıflığı işaret etmektedir (Demirtaş, 2022, s.172).

Arslan hazırladığı araştırma makalesinde Nevi Dîvânı'nda kullanılan deyim ve atasözlerini incelemiş; organ isimlerini sınıflandırarak detaylı bir şekilde yer vermiştir. Yine Kübra Çolak'ın "İçinde El ve Ayak Organ İsimleri Geçen Deyimlerde Söz Dizimi" adlı makalesi bu konuda yapılmış çalışmalardan sadece birkaçıdır. Ancak *Hazâ Kitâb-ı Menâkıb-ı Hazret-i Emîr Sultân'da* bulunan deyimleri içeren bir çalışma henüz yapılmamıştır. Söz konusu eserdeki deyimlerin yapı ve anlamsal açıdan incelenmesi, gün ışığına çıkarılması gerekmektedir. Sevinç Yakut'un "Garib-nâme'de Deyimler" adlı çalışmasında araştırmacı, deyimleri iki grup altında değerlendirmiştir. İlk grupta deyimleri yapı bakımından incelemiştir. Burada ilk grupta isim, ikinci grupta ise kavram özellikleri bakımından ele almıştır (Yakut, 2015, s.1923-1935).

Eserde Yahya bin Bahşî'nin kullandığı deyimler, aynı tasnif üzerinden verilmeye çalışılacaktır:

1. Deyimlerin Yapı Bakımından İncelenmesi

1.1. Birleşik Fiil Grubunda Bulunan Deyimler

1.1.1. İsim ve Fiilden Oluşan Deyimler

Eserde bu gruba dâhil edilebilecek deyimler diğerlerine göre daha fazladır.

âbdest al-: "1. Müslümanlar, belli ibadetleri yapabilmek için bir düzen içerisinde bazı organları yıkayıp bazılarını mesh ederek arınmak. 2. Boy abdesti almak."

Andan şahâreti ve âbdest almağlığı ta'lim eyleyüp 'ışâyı kıldurdum (62a/13).

'acele it-: "Çabuk, tez davranmak, ivmek."

İmdi anuñ anı vâlidesine irişdürmek ecliçün 'acele iderin (68a/06).

ad vir-: "Adlandırmak."

Neşr üzre bir kitâb te'lif idüp "Risâle-i Envâriyye." deyü ad virmişdür (72a/13).

'adem dut-: Yoksun bırakmak.

Cemî'-i mâ-sivâ'dan olan şey'i 'adem dutup...(69a/01).

âfiyet bul-: "İyileşmek, sağlığını kazanmak".

Andan Çâcî Hâlîl âfiyet bulup hâlâş oldı (34b/04).

'âsî ol-: "Baş kaldırıp isyan etmek."

Eger yolda kalursam kalmaluyam

Ki bî-zâd ve hem 'âsî olmaluyam (74a/06).

'ayân gör-: "Apaçık, besbelli olan."

"Ol vaqit 'ayân gördüñüz." (43a/4).

bid'at tut-: "Hoş görülmeleyen yeni âdetler ortaya koymak."

Bırağup sünnetüm bid'at şutana

Çamu gaflet deñizine batarlar (43b/16).

câhil bul-: "Bilgi edinmemek, bilgisi olmamak."

Ol mezkûr şâ'ife ile 'inda'llâh câhil bulunup 'uqûbete müsteğâk oldılar (29b/17).

devâ bul-: "Çare bulmak, sıkıntıyı çözümlenmek."

Ümidüm yok senüñ lütfundan ayru

Devâ senden bulur kim olsa şayru (74a/09).

dîvân şut-: Ayakta saygıyla karşılamak.

Gördüm ki cümle şağâbeler muqâbelesinde divân şutmuşlar (51a/15).

düñür idin-: “Hısım olmak.”

*Andan mezkûr vâ'iz 'Alî Faķih' uñ kıızı ecliyçün varup didiler kim: “Yâ ķarındaş, sizi **düñür idinmege** geldüm (60b/08).*

elem çek-: “Kaygılanmak, sıkıntı içinde olmak”.

*Sābıķān anşık şerrinden meyyitümüz incüp çok **elem çekilür** idi (64a/13).*

em(i)r yetiş-: “Buyruğun yerine iletilmesi.”

*Manisā'da mümkün olduğı ğinde mezkûr ulularuñ ķiblesinden bize **emr yetişüp** işbu Sulşān Süleymān 'an-ķaribi'z-zamān taht salşanatdan cülüs eylese gerek (72b/06).*

epsem şur-: “Sessiz durmak.”

*Çü 'acüzüm böyledür pes **şuram epsem***

Eyidem iş anuñ va'llāhu a'lem (74b/02).

ferāğat it-: “Hakkından vazgeçmek, el çekmek.”

*Ĝacı 'İsā Dede merğüm şavāfdan **ferāğat idüp** oturdu ve murāķıb olup bir zamān eglendi (49b/16).*

furşat dile-: “Yapabilme imkânı istemek.”

*“Sulşānum, işbu Sulşān Muĝammed'e **furşat dilemege** ceddüñ Ĝazret-i Resül ('aleyhi's-selām) varmaĝa himmet olunsa.” (38b/17).*

ĝam çek-: “Kederlenmek.”

*“Şeyhüñüzüñ maşlaĝatı bulundu. Varıñ **ĝam çekmeñ**, şabāĝ mekāmına gelür.” (36a/10).*

ĝarām it-: “Yararlanılması caiz olmamak, yasaklamak.”

Ĝarām itme ķamu loķmañda yirin

Ki tā cümle 'ibādet buña yiyin (37b/05).

ĝarām yi-: “Toplumun gelenek ve göreneklerine veya dinî kurallarına aykırı olarak bir şeyi kendi yararına kullanmak, sahiplenmek.”

ĝarām yiyen olur ĝazrete 'āşî

Ve hem olmaz ķabül anuñ du 'āsı (37b/02).

ĝöz dut-: “Gözetlemek, umutla beklemek.”

*Dede'nüñ kerāmeti zāhir ola. “Görelüm ne vāķi' olur?” deyüp cümle **ĝöz dutmuşlardı** (58b/04).*

ĝüş ur-: “İşitmek, dinlemek.”

*Andan ĥazinedārbaşı **ĝüş urup** müstemi' olmuş-ıdı (56a/12).*

ĥaber vir-: “Bir şeyi bildirmek.”

*Ol meşrûĝ üzerine seksen rā'i şu şıĝırı ayurup andan **ĝaber virecek**; “Varuñ eminine gel.” deyücek (45a/09).*

ĥalef idin-: “Birinini yerine geçmek.”

*Ĝıbbe hazā mezkûr evliyā zamān-ı āĥire irüp ķaĝş-ı ricāl olunduğı ecilden nā-ķār olup biz bende-i mücrimi **ĥalef idindiler** (73b/04).*

ĥālî kal-: “Boş olmak.”

*Hemîşe devletüñ pāyende ve 'ömrüñ mezid ve salşanat mübārek olsun kim ĥazine ve 'asker **ĥālî kalmışdur** (11a/03).*

hâlvet bul-: “Herkesten uzaklaşıp bir süre hücreye kapanmak.”

Bir gün hâlvet bulup su’âl eyleyücek didi kim: (68a/03).

hâvf gel-: “Korkmak.”

Min ba’d gâzer itmeyüp tîmâr idüñ.” *Pes andan soñra qalbüme hergiz hâvf gelmedi* (12a/05).

hâyır gelme-: “Yararlı olmamak.”

Bu fâniden saña hiç hâyır gelmez

Kişiyi soñ peşimân aśşı qalmaz (17a/07).

heybet al-: “Bir şey karşısında hissedilen korku ile karışık saygı duygusu.”

“Yâ fulân qarınşaş ‘umümen gâzurün cemâ’at heybet aldılar.” (22a/07).

hîzmet it-: “İş görmek, çalışmak, birinin amaçlarının gerçekleşmesini sağlamak.”

Çâcı ‘İsâ Baba’nuñ ‘an-qalb-i şamim hîzmetini ihtiyâr kılip ‘ale’d-devâm rızası üzere hîzmet idüp bizi ğacca alup bile gitdi (42a/10).

îslâğ it-: “İyi bir duruma getirmek, düzeltmek, iyileştirmek.”

Şarîk-i ‘âm olan yolları düzeldüp ve niçe derbendleri îslâğ iderdi (61b/09).

‘ibret al-: “Olan bir şeyden, bir olaydan kendi payına bir ders çıkarmak.”

Müstemi’ olursa ola ve illâ bir iş iderüz kim aña cümle dünyâ pâdişâhları andan öğüt ve ‘ibret alurlar (56a/11).

icâzet al-: “İzin, onay almak.”

Burusa’ya gelüp Çâzret-i Maĥdüm’la (nevvera’llâhu merķadehu) muşâġibet idüp andan icâzet alup, Câmi’-i Kebîr’de va’z iderdi (15b/17).

icâzet vir-: “İzin, onay vermek.”

Andan mâ’adâ ġuccâca icâzet virüp Şâm’a gönderdi (33b/07).

ifşâ it-: “Gizli bir şeyi ortaya dökmek, açığa vurmak, yaymak, ilan etmek, afişe etmek.”

İmdi fi’l-ġaķıķa biz ġikmet-i Loķmân’dan âhîz idüp hâlâyıķa ifşâ ider gibiyüz (41a/17).

ķarâr kııl-: “Birçok şeyi deneyip birini seçmek.”

Edirne’de taĥta taķaddüm idüp hâzîneyi ve ‘askeri cem’ eyleyüp yürüyüp Miĥâliç ķurbında ķarâr kııldı (10a/12).

ķavl vir-: “Söz vermek.”

Maġmūd Paşa’ya bu vech-ile ĥaber vâşıl olıcaķ ķavl virdi (32a/04).

kemâl bul-: “Olgunlaşmak, kemale ermek, kemale gelmek.”

İmdi muķtezâ-yı nefşâniyyeleri kemâl bulduķdan soñra ġayr-i mümkin olur buña ki dönüp ‘amel-i şâliġa ric’at eyledi (29a/01).

lâf ur-: “İġneleyici söz söyleme, üstü kapalı bir biçimde karşısındakine bir şeyler ima etmek.”

İġen şâlişelik eyleyüp lâf urma

Menâķıb söyle yine bâri şurma (71b/02).

lâzım gel-: “Gerekmek.”

Ķovsalar inüp düşülse ne lâzım gelürdi? (15b/09).

maġküm baġla-: “İstemediġi, hoşlanmadıġı bir şeyi yapmaya mecbur bırakmak.”

Evvelkileriniñ yerine mağkūm bağlayup üzerine ğavāle dide-bānlar ya'ní gözciler qoruz (14a/07).

mağrūm qal-: “Yoksun olmak, belli bir şeye sahip olamamak.”

Andan ol bi-çāre çōbān gördi kim imāndan mağrūm qalur (50a/13).

mažhar ol-: “İyi bir şeye ermek, ulaşmak.”

Bulara irişen ğaqqı bulupdur

Bular Ğaqqı sırrına mažhar olupdur (53a/15).

ma'zūr buyur-: “Mazeretini kabul etme, hoş görme, bağışlama.”

Ğācı Dede bizüm noqşānumuzı ma'zūr buyuruñ bilmedük (32b/08).

ma'zūr şut-: “Mazeretini kabul etmek, hoş görme, bağışlamak.”

“Ħizmet-i 'alilerine varmaduğuma ma'zūr şutsunlar erba 'inümüz temām olmayınca 'urūc idemezüz (3a/08).

muğkem şol-: “Kuvvetlenmek.”

Hemān kim ridāya yapışup ve bileğüme muğkem şolcaqq beni çeküp üç adım yer miğdārı ğişār içine düşdüm (37a/11).

nidā gel-: “Ses duymak.”

Bu vech üzerine geçdükdēn soñra Ğācı Dede 'ye nidā gelüp Ğaqq'dan emr olurdu (27a/05).

nihāyet bul-: “Sona ermek, bitmek.”

Bulunmaz ğikmet-i Ğaqq'a nihāyet

Diyelüm n'oldı pes bāqı rivāyet (45b/02)

nişān qon-: “Evlenecek çifti nişanlamak.”

Bu şarafdan ĥōd Ħatun Ana Rūm ili beglerbegisine nişān qonmuşdı (5b/15).

niyyet şut-: “Aklından bir şey geçirip oluş tarzında ona cevap aramak.”

Ol ğāzırūn cemā'at ba'zısı rü'yā ta'biri ve ba'zısı qalbinde niyyet şutup gelmişler idi (8a/02).

oruç şut-: “Oruç ibadetini yerine getirmek, oruçlu olmak.”

Namāz qılmağ-ıla beli bükülse

Oruç şutmaqlığı hem eyle qılsa (37a/16)

öğüt dile-: “Öğüt istemek.”

Yine öğüt diledüm bir dañı dir

Buyurup yā Ma'āz İbn-i Cebel'dir (33a/10)

öğüt vir-: “Bir kimseye yapması veya yapmaması gereken şeyler için yol göstermek, nasihat etmek, öğütte bulunmak.”

Didüm pes evsini ya'ní öğüt vir

Buyurdu Ma'āz İbn-i Cebel'dir (33a/05).

'ömür alıvir-: “Uzun süre yaşamak.”

Andan Sulşānū's-Sādāt Ğazretleri, Allāhu te'ālā ğazretlerine tazarru' idüp yigirmi yıl 'ömür alıviridi (34b/04).

'ömür sür-: “Yaşamak.”

Min ba'd Ğācı Ħalil yigirmi yıl 'ömür sürse gerekdür (34b/05).

rencide ur-: “İncitmek.”

Erba'inümüz temām olmayınca 'urūc idemezüz, ammā luşf idüp kadem rencide urup anlar bize teşrif idüp buraya gelsünler (3a/10).

şalavāt götür-: “Hz. Muhammed'e saygı ifadesi için dua göndermek.”

Çazret-i 'izzeti celle ve 'alā ve cümle melāi'keler 'umūmen aña şalavāt götüreler (13a/08).

selām vir-: “Bir kimseyi selamlamak.”

Yügürüp şaşra çıkdum. Fi'l-vāki' anlar imiş. Andan selām virdiler (51a/10).

söz söylen-: “Konuşmak, laf söylemek.”

*Çü bu söz söylenüben geldi 'aqla
Şurū' eyleyelüm bir dürlü naķle (49b/02).*

söz uzat-: “Gereğinden çok konuşmak.”

*Var iy Yağyā bu hālķı sen güzer etme
Menāķıb söyle artuķ söz uzatma (5a/14).*

şehādet getir-: “İslam'ın şartlarından “Tanrı'dan başka tapacak yoktur ve Hz. Muhammed onun kulu ve peygamberidir” anlamına gelen Arapça sözü söylemek.

Er ve 'avrat barmaķ götürüp şehādet getürdiler (62a/12).

şübhe dut-: “Şüphelenmek.”

Mezķūr vā 'izūñ bi-'aynihi o şübhe dutduğı ğadişi taķrır eyleyüp didi kim:. (9a/08)

şe'ab çek-: “Sıkıntı, zahmet çekmek.”

Çazretleriniñ (nevvera'llāhu merķadehu) 'uluvv-i himmetiyle kitāblar tetebbu' idüp, muşāle'alar kıluv şe'ab çekilmedi (72a/16).

te'ayyun bul-: “İtibar görmek, ileri gelen kimseler arasına girme, âyan sırasına girme.”

Vaķta kim Sulşānū's-sādāt Çazretleri (rağimehumu'llāh) Burusa'ya gelüp te'ayyun bulacaķ (14a/15).

temām bul-: “Tam hāle gelmek, eksikleri tamamlanmak.”

Aylıķları ne ise temām bulundu çünkim ol arada bu daħı izhār oldu (59b/13).

terakķi bul-: “İleri gitme, ilerleme, gelişmiş olma.”

Maħdūm'uñ 'uluvv-i himmeti berekātıyla mezbūruñ beş biñ aķçasını iki gün içinde yüz otuz biñ aķça olup yevmen fe-yevmen terakķi bulup az zamānda sā'ir hocalaruñ üzerine ğālib olıcaķ (4b/16).

tesellı bul-: “Avunmak.”

Küllisinüñ sū'āline cevāb-ı şāfi virüp tesellı bulduķdan soñra mergūm şeyh defterini eline alup

ibtidādan intihāya ol iğzār eyledügi biñ mes'eleyi istifsār idüp...(32a/12)

şuş gel-: “Rastlamak.”

Andan irtesi dervişler 'avdet idüp giderken kelbe şuş gelüp yultarlayup gitmişler (23b/10).

ümıd dut-: “Ümitlenmek, ümit beslemek.”

Bu ķande kim Çak'dan ğayrıdan ricā idüp ümıd dutalar (69a/08).

vāķı'a gör-: “Bazı gerçekleri uyku ile uyanıklık arasında görmek.”

Zamān-ı mazīde bir gice vālidemūz ile yaturken vāḳı'a gördüm ki: Burusa'ya varmışın (19a/04).

vuşūl bul-: “Ulaşmak.”

Ġaribeler cem' eyleyüp 'ale'l-ittifāḳ imtiġān ḳaşdına cem' olup meclis-i 'āliyesine vuşūl bulup teḳā'ud idicek (72b/15).

ḳafer bul-: “Başarı sağlamak, murada ermek.”

Egerçi şeyşān geḳen meşāyihden ba'zısını izlāl idüp ḳafer buldıysa bize ḳafer bulmaz (13b/17).

ḳazar yetiş-: “Kötü bir sonuçla karşılaşmak, kayba uğramak.”

Babam, ol sutūn ineceġi yirde oġlancıḳlar oynarlardı, anlara ḳazar yetişmesün için indürmedük (15b/12).

ziyāret it-: “Belli bir yer veya kimseyi görmeye gitmek.”

Hemān varup ziyāret itmiş gibidür ve ne yaramaz ol faḳire kim recā-yı dünyeviyye ecliḳün begler ḳapusına vara (31a/01).

1.1. 2. İsim + İyelik Eki ve Fiilden Oluşan Deyimler

ḥavfuñ kesil-: “Korkunun bitmesi, sona ermesi.”

Yā Mūsā, zinhār düşmānuñi meyyit görmeyince ḥavfuñ kesilmesün ve şerrinden emīn olma.” diyü emr eyledi (13b/13).

ḳızım ver-: “Bir ailenin kızını bir başka aileye gelin etmek.”

İraḳ yire, bundan Burusa'ya ḳızım virmezim.” deyücek Ġacı Dedem didi kim: Allāh te'ālā viricek nice idersin” diyü revāne oldı (60b/09).

öġüdüñ vir-: “Bir kimseye yapması veya yapmaması gereken şeyler için yol göstermek, nasihat etmek, öġütte bulunmak.”

Ḳo bu ḥāḳı var iy Yaġyā işüñe

Öġüdüñ vir gerü kendü başuña (17a/14).

nefesüñ temām ol- “Ömrün sona ermesi, ölmek.”

Ġacı Dede! Nefesüñ temām oldı (56a/02).

1.1.3. İsim + Belirtme Hâli Eki ve Fiilden Oluşan Deyimler

'anāyı çek-: “Zahmet çekmek.”

Eger bu işi çekerseñ 'anāyı

Ki mesned ḳıl bu yolda evliyāyı (15a/13).

emānı bul-: “Kurtulmak, yardım bulmak.”

Bulup cümle elemlerden **emānı**

Zirā kim evliyādur pāsupānı (74b/15).

furşatı bil-: “Önüne çıkan imkândan derhal faydalanmak.”

Bu 'ömrüñ furşatı bil elden uḳar

Bulut bigi şöyle öñünce ḳaçar (70b/15).

furşatı vir-: “İmkân tanımak, uygun şartı sağlamak.”

Yā veledi, furşatı aña virdüñ.” diyücek Uzun Ġasan memleketinüñ erenleri külliyen şaġılıp belürsiz oldı (39a/08).

ğakķı bul-: “Doğruya ve iyiye ulaşmak, bunun için çaba harcamak.”

Bulara irişen ğakķı bulupdur

Bular Ğakķ sırrına mażhar olupdur (53a/15).

maşlağatı bulun-: “Faydalı olmak.”

Şeyhüñüzüñ maşlağatı bulundu. Variñ ğam çekmeñ, şabāğ mekânına gelür (36a/10).

orucu dut-: “Oruç ibadetini yerine getirmek, oruçlu olmak.”

Biri daħı orucu çok dutandur

Bu fânıyı o bâķiye şatandur (41b/08).

şafayı bul-: “Nimetlerden faydalanmak, imkanlardan yararlanmak, zevkini çıkarmak.”

Meger kim sevesin sen evliyâyı

İki ‘âlemde bulasın şafâyı (16b/14).

şurâhı (şurâğ) çek-: “İşaretlemek.”

Sulşânü’s-sādât Ğazretleriniñ (nevvera’llâhu merķadehu) türbe-i şerifinde bir şurâhı çekilüp cārî olup bende-hânemüze aķup andan olunurdu (72a/08).

1.1.4. İsim + İyelik Eki + Belirtme Hâli Eki ve Fiilden Oluşan Deyimler

adını şak-: “Adlandırmak.”

Eyüler adını kendüñe şakma

Ol ulular yolundan bâri yâr çıkma (73b/15).

beratın al-: “İzin almak.”

Tevâbi’-i Aydıncık’da Küleflü küy dimek-ile ma’rûf küylaruñ beratın alup geldi (59b/03).

beratın vir-: “İzin vermek.”

İmdi her kanķı küylar kim dilersin beratın virsünler (59b/01).

ğazabını yut-: “Kızmamak, affetmek.”

Eger dönüp ğazabını yudarsa

Ki ya ‘nî şuçın anuñ ‘avf iderse (24a/08).

hayırın dile-: “En iyisi olsun” anlamında kullanılan iyi dilek sözü.”

Allâh te ‘âlâ murâd-baħşdur. Çünki bunlar hayrın dilemedi (28b/13).

himmetin al-: “Manen büyük kimselerin, ermişlerin dilediklerini yerine getiren manevi gücü, mânevî yardımı, lütfü.”

Vâlidem didi kim: Oğul âhir sen ol aşl-ı müte ‘ażzim evliyâyı yetişüp himmetin alursın.” diyü ta ‘bir eyledi (48b/17).

ķadriñ bil-: “Gereken değeri vermek.”

Var imdi bu sözüñ ķadriñ bil iy cān

Ne bilsün gevherüñ ķadriñ nā-dān (33a/15).

nefsün şut-: “Bedenin isteklerine uymamak.”

Şutarlar nefsün şeyşānuñ yoluna

Ki ğakķdan yaña açmazlar dilini (17a/15).

rızāsını al-: “İznini, müsaadesini almak.”

Ğakķıķat Ğakķ rızāsını alurlar

Ki 'inde'l-Çağ olur maqbül olurlar (12a/17).

yarağūñ yi-: “Hazırlık etmek, hazırlık görmek.”

Gel iy mü'min bu derde merhemindi

Başña gelmedin var yarağūñ yi (17a/06).

yerin bul-: “Yerine gelmek.”

Babam, dünyevî, uhrevî ne ğacetüñüz yerin bulmadı kim, âherlerden istimdād idesin?”
(16b/04)

yolını gözle-: “Bir kimsenin gelmesini beklemek.”

Resül'üñ sünnetini ihyā iderler

Anuñ yolını gözleyüp gideler (66b/06).

vefāni bul-: “Dostluk ve sevgi görmek.”

Gel imdi şıdķıyla sev evliyāni

Ki bulasın anlardan vefūni (10a/02).

1.1.5. İsim +Yönelme Hâli Eki ve Fiilden Oluşan Deyimler

erba'ine otur-: “Sâlikin, kırk gün süreyle özel bir mekânda inzivaya çekilip kendisini ibadete vermesi.”

Şeyh Sinān Ğazretleri andan kalkup Şām'a gelicek anda meşāyih-i kibārdan bir şeyh erba'ine oturmuş (03a/7).

hiçe şayma-: “Önemsememek.”

Var iy Yağyā ki zinhār nefse uyma

Bu 'ömrüñ gevherini hiçe şayma (71a/15).

namāza şur-: “Namaza başlamak.”

Çapucılar Mescid'ine varup namāza şurduķ. (55b/01).

nefse uy-: “Bedenin isteklerine uymak, günah işlemek.”

Şaleb kıl nefse uyma şuriş iy cān

Ki tā olmayasın āhir pişmān (71a/13).

oda uğra-: “Ateşe mâruz kalmak.”

Sulşānum, oda uğrayup şuya aldırdum (21b/06).

vücūda gel-: “Ortaya çıkma, oluşma.”

Ğacı 'İsā Dede'nüñ evvel mevlüdi tevābi' Manyās'da Eleksi dimek-ile meşğür kıaryede vücūda gelmiş idi (45b/07).

yābāna at-: “Önem vermemek, önemsiz görmek.”

Şöre bu ğaflet uyķusunda yatma

Ki bu gevherleri yābāna atma (71a/12).

yarağā çapun-: “Silaha saldırmak.”

Andan bize yaķın gelicek yarağā çapundılar bizi uralar (7a/02).

żuhūra gel-: “Ortaya çıkmak.”

Eger oldun ise bu ğāle rāğıb

Żuhūra geldi yine bu menāķıb (33a/16).

žuhūra getir-: “Meydana çıkarmak.”

Pes ol deryādan bir kaşre ve ol şemsden bir zerre žuhūra getirüp bir kitāb idem (41a/02).

1.1.6. İsim + İyelik Eki+Yönelme Hâli Eki ve Fiilden Oluşan Deyimler

hâşuruma gel-: “Hatırlamak, aklına gelmek.”

Yetişüp zararımı def’ eyledük beni hâlâs idüñ! Dede dedigüñüz şimdi hâşuruma geldi (59a/17).

kaşduma gel-: “Kötülük etmek, zarar vermeye niyet etmek.”

Yā enişte, karınşaşım hazine ve ‘askerler benim kaşduma geldi.” (10a/16).

koynuna gir-: “Kucaklamak.”

Meger bir gice vâkı ‘asında âfitāb ya ‘ni güneş gelüp koynuna girdi (5b/02).

yirine gel-: “Yapılmak, olmak.”

Ger ol ta ‘limatlaruñ biñde birine

Olnca şükr idem gelmez yirine (74a/17).

yirine getir-: “Gerekli olan, istenilen şeyi yapmak.”

Muğammed’e tevbe-i telkîn eyledük. Temām tafsîliyle yirine getürdi (56b/15).

1.1.7. İsim + Ayrılma Hâli Eki ve Fiilden Oluşan Deyimler:

yoldan çık-: “Doğru yoldan ayrılmak.”

Yolumdan şaşarı her kim ki bakarsa

Helāk ola o yoldan kim çıkarsa (5a/08).

1.1.8. İsim + İyelik Eki+Ayrılma Hâli Eki ve Fiilden Oluşan Deyimler

yolundan çık-: “Doğru yoldan ayrılmak.”

Eyüler adını kendüñe şakma

Ol ulular yolundan bārī yār çıkma (73b/15).

1.1.9. İsim + Bulunma Eki ve Fiilden Oluşan Deyimler

yolda kal-: “Amacına ulaşamamak.”

Eger yolda kalursam kalmalıyam

Ki bî-zād ve hem ‘āşî olmalıyam (74a/06).

1.1.10. İsim + Çokluk Eki ve Fiilden Oluşan Deyimler

‘azāblar it-: “Eziyet, sıkıntı çektirmek.”

Bu hazineyi düşmānum şeyşāna yıkdırup katıma gelürler ise cehennemüme idhāl eyleyüp gözler görmedük ve kulaqlar işitmedük, gönüllerden geçmedük ‘azāblar itsem gerek (28a/15).

muşāle‘alar kıl-: “Üzerinde etraflıca düşünmek.”

Sulşānū’s-sādāt Gazretleriniñ (nevvera’llāhu merķadehu) ‘uluvv-i himmetiyle kitāblar tettebbu‘ idüp, muşāle‘alar kılup, şe ‘ab çekilmedi (72a/16).

siyāsetler göster-: “Cezalandırmak.”

Bu hālka niçün cilā-yı vaşan itdürüp dürlü dürlü siyāsetler gösterürsiz? (57a/14)

1.1.11. İsim + İsim ve Fiilden Oluşan Deyimler

‘aklum ‘iāde it-: “Zarar gördüğü işlerde, hatalarını görerek akıllıca davranmak.”

Andan bir zamān geçüp ‘aklum ‘iāde idücek didüm ki: “İyvāh, qarındaşum gitdi ola! Qāfile göçmedin bāri defn ideyin (34a/09).

‘aklum zā’il ol-: “Akli yitirecek derece korkmak, şaşırmaq.”

Ben daḥi muḳābelisinde varup nażarum mu ‘allaḳ olup ‘aklum zāyi‘ oldu (19b/15).

derdine dermān bul-: “Bir kimsenin zor zamanında yardım etmek.”

Sürilüp gitdiler cümle perişān

Bulunmayup ecel derdine dermān (49b/01).

dizi üzerine gel-: “Dizlerini bir yere koyarak oturmak.”

El-ğükmüli’llāh, benüm memleketümde defn olunmuşdur.” diyücek daḥi dizi üzerine gelüp mağzūn ve mute’ellim olup gözi yaşını silmege başlayıcaḳ (64b/11).

emri yerini bul-: “Verilen buyruḡu, isteḡi yerine getirmek.”

Emri yerini bulur (72b/17).

ḡālimi ‘arz it-: “İçinde bulunulan durumu bildirip yardım istemek.”

Ḡācı Muşşafā Ḡazretleri yine buluşup ḡālimi ‘arz idem görem ki ne cins nefes şadır olur.” deyüp eyle eyledüm (66b/15).

ḥayır du‘āda bulun-: “İyi dileklerde bulunmak.”

Varayın, Şeyḥü’l-İslām’uñ va ‘zında bile olup ḥayır du‘āda bile bulunayın (16a/06).

ḥayır du‘āsı al-: “Bir kişi tarafından kendisi için iyi dilekte bulunulmak.”

Sulşānū’s-sādāt Ḡazretleri’nüñ āsitāne-i sa‘adetlerine gelüp, dest-i būs idüp, münevver cemālini müşāhede ve ḥayır du‘āsı alup girü giderler idi (8a/10).

ḡaflet uykusunda yat-: “Bilgisizlik, aymazlık içinde olmak.”

Şöre bu ḡaflet uykusunda yatma

Ki bu gevherleri yabana atma (71a/12).

maḳşūd yirini bul-: “Amaca ulaşmak, amacı gerçekleştirmek.”

Sa‘adet devleti hem yüce olsun

Bi-küllü maḳşūd yirini bulsun (75a/06).

şāli‘ şālī‘ine gel-: “Şansı yaver gitmesi, şansı dönmek.”

Şāli‘ şālī‘ine gelüp yağma idüp bizi pāk eyeleyeler (20a/17).

şāḳatüm şāḳ ol-: “Takatı kesilmek, tükenmek.”

Mezḳūr ‘ulemānuñ şāḳatları şāḳ olup, lisānları ḡarekete ḳādir olmayıcaḳ (14b/03).

yapraḳ gibi ditre-: “Aşırı titremek.”

Dizin çökeler anda enbiyālar

Ki yapraḳ gibi ditrer evliyālar (17a/01).

yoḳdan var eyle-: “Yaratmak, ortaya çıkarmak.”

Ḡācı ‘İsā Dede mergūm didi kim: “Ol ‘ālemleri yoḳdan var eyleyen Allāh mergūm maḡfūr Sulşān Murād āhirete intiḳāl idicek (55b/03).

1.1.12. Arapça Tamlama ve Fiilden Oluşan Deyimler

cevāb-ı şāfi vir-: “Yeterli cevap vermek.”

Cins-i maḥlūkdan her ne kim istifsār eyledüm cümlesine cevāb-ı sāfi virüp müteselli eyledi (25b/16).

maraz-ı mevte yetiş-: “Ölüm hastalığına tutulmak.”

Bir hafta idi kim maraz-ı mevte yetişüp ğāli mukadder olmuş (50a/07).

nefs-i muḳtezāsına yürü-: “Nefsin isteklerine meyletmek.”

Eger nefs-i muḳtezāsına yürürseñ

‘Aceb degil ki sen oda girürseñ (71a/02).

nefs ü şeyşāna uyma-: “Bedenin isteklerine uymak, günah işlemek.”

Gel uyma nefis ü şeyşāna ḥāzer kııl

Menākıb geldi yine ḥōş nażar kııl (41b/16).

teslīm-i küllī bul-: “Tamamıyla Allah’a teslim olmak.”

Muğibb-i sādıķı olıcaķ ḥulefālarını tetebbu‘ eyleyüp bildüm, anlar da kendü ‘ilmünden ziyāde ‘ilm bulunmadıģı ecilden bende teslīm-i küllī bulunmadı (65b/12).

2. Deyimlerin Kavram Özellikleri Bakımından İncelenmesi

2.1. İnsan Organlarıyla İlgili Olan Kavramları Karşılaman Deyimler

Metinde bu tür deyimlerin *ayak, baş, bel, dil, diz, el, gönül, gûş (kulak), kadem (ayak), yüz* kelimelerle oluştuğu görülmektedir. Genellikle Türkçe kökenli kelimeler olmakla birlikte Arapça ve Farsça kökenli kelimelerle de kurulan deyim örneklerine rastlanmaktadır.

2.1.1. Ayak ile Kurulan Deyimler

ayak üzerine gel-: “Ayağa kalkmak.”

Ayağ üzerine gelüp redd-i selām idüp (18b/09).

ayak üzre kalk-: “Ayağa kalkmak.”

Ḳurd Dede derviş diyicek hemān ayağ üzre ḳalkup (8b/16).

ayak üzre şur-: “Ayağa kalkmak.”

Ben içerü girüp gördüm ki Sulşānū’s- sādāt Ğazretleri ayağ üzre şurmuş (11a/14).

ḳadem baş-: “Girmek, gelmek, uğramak.”

“Luşf idesiz siz daḥi tevābi ‘uñuz eyle ḳadem başuñ.” diyücek Şeyḥ daḥi “Eyle idelüm.” deyüp revāne oldılar (25b/06).

2.1.2. Baş ile Kurulan Deyimler

baş ağrı-: “Sorunu olmak, sıkıntı içinde bulunmak.”

‘Amel ger olmasa ‘ilm-ile yoldaş

Ḳuru va ‘z ile ancaķ ağırur baş (75a/15).

başa gel-: “Kötü bir durumla karşılaşmak.”

Yüri var ḥayf-ı Ğaḳḳı’ı eyle bışe

Ki cürmüñ añ ola kim gele başa (75a/11).

başa ḳon-: “Beklemenmedik büyük bir nimeti ele geçirmek.”

Didi ol dem sa ‘ādet ḳondi başa

Şu vaḳtin cenneti ḳıldum temāşā (41b/03)

başumda tāc it-: “Değer vermek, çok sevmek ve saymak.”

İlāhī çün benüm 'asî ve muġtāç

İnāyet gevherin başumda it tāc (74a/03).

2.1.3. Bel ile Kurulan Deyimler

beli bükül-: “Güçsüz kalmak.”

Namāz kılmaġ-ıla beli bükülse

Oruç şutmaġlığı hem eyle kılrsa (37a/16).

beli kirişe dön-: “Zayıflamak, incelmek.”

Beli oruç-ıla dönse kirişe

Ki hergiz kâdir olmasa bir işe (37a/17).

2.1.4. Dil ile Kurulan Deyimler

dil aç-: “Susmakta ve konuşmamakta iken birden konuşmaya başlamak.”

Şutarlar nefsin şeyşānuñ yoluna

Ki ġaġdan yaña açmazlar dilini (17a/15).

2.1.5. Diz ile Kurulan Deyimler

diz çök-: “Dizlerini bir yere koyarak oturmak.”

ġazret-i Maġdüm sadre geçüp Sulşān Murād muġābelesinde diz çöküp teġā'ud idücek (11b/03).

dizi üzerine gel-: “Dizlerini bir yere koyarak oturmak.”

Dizi üzerine gelüp maġzūn ve mute'ellim olup gözi yaşını silmege başlayıcaġ (64b/11).

dizin çök-: “Dizlerini bir yere koyarak oturmak.”

Dizin çökeler anda enbiyālar

Ki yapraġ gibi ditrer evliyālar (17a/01).

2.1.6. El ile Kurulan Deyimler

elden uç-: “Fırsatı kaçırmak.”

Bu 'ömrüñ fursatı bil elden uçar

Bulut bigi şöyle öñünce kaçar (70b/15).

elin yüzine sür-: “Duadan sonra ellerin yüze sürülmesi.”

Sulşān Emîr'üñ (nevvera'llāhu merġadehu) elin yüzine sürüp ol 'araġıyyeyi nażar-ı 'āliyesinde ġodı (4a/13).

el kavşurup tapu it-: “Saygıyla bekleyip hürmet etmek.”

Ravza-i muşahharası muġābelesinde el kavşurup tapu idüp (3a/03).

elümden gel-: “İsteddiği hâlde bir şey yapma olanağı bulamamak, yapamamak.”

Va'llāhi Dedem, benüm ol vechle şariġ elümden gelmez (58a/09).

elümden git-: “Bir şeyi yitirmek.”

Andan şoñra az az kesilüp ol barekāt elümden gitdi diyü ağladı (67a/13).

elüñ ir-: “Yapabilmek, ulaşabilmek.”

“Zirā anlar benüm ināyetüm ġaġġındadır. Anlara “senüñ elüñ irmez.” deyü buyurdu (31b/10).

2.1.7. Gönül ile Kurulan Deyimler

gönül den sür-: “Yüreğinden çıkarmak, unutmak.”

Göñülden sür gider cümle diyârı

Vesîle iden ulu evliyâyı (74a/02).

gönüllerden geç-: “Bir şeyi yapmayı düşünmek, olmasını istemek, o şeyi düşünür olmak.”

Benüm kıymet-i nâ-mütenâhî gevherimi taqväyla ‘amel-i metâ ‘ine tebdil eyleyüp qatıma gelüñ kim gözler görmedük ve gönüllerden geçmedük (29b/03).

gönlüne gel-: “Düşünmek.”

Ħalkuñ göñlüne geleni bilâ-tekrîr ta ‘yîn olmağ ve Ħalkuñ vâkı ‘asını bilâ-izhâr ta ‘bîr eylemek (25a/17).

2.1.8. Göz ile Kurulan Deyimler

göz dut-: “Gözetlemek, umutla beklemek.”

Görelüm ne vâkı ‘a olur? deyüp cümle göz dutmuşlar (58b/04).

2.1.9. Kulak ile Kurulan Deyimler

güş ur-: “İşitmek, dinlemek.”

Andan Ħazinedârbaşı güş urup müstemi ‘ olmuşdı. (56a/12).

2.1.10. Yüz ile Kurulan Deyimler

yüzi suyına-: “Yüzü suyu hürmetine.”

Kim ol sevdüginüñ yüzi suyına

Bağışlanur hep anuñ ħürmetine (10a/01).

yüzün yire sür-: “Sevgi veya saygı ifadesi olarak huzurunda yere kapanmak.”

Ece Sulşânı görüp, yüzünü yire sürüp gelicek Ece Sulşân sağ ayağını qaldurup ol kelbe dutuvirdi (23a/16).

yüz qaraluğı-: “Utandırılacak bir durumun ortaya çıkması.”

Bağasan defterüñi hiç Ħayr yok

Ve illâ yüz qaraluğı iken çok (17a/04).

yüz süriyü gel-: “Sevgi veya saygı ifadesi olarak huzurunda yere kapanarak gelmek.”

Beni bu maqâm-ı şerîfî naşîb idüp yüz süriyü gelem mi ki yoğsa âĦîr gelişüm mi ola? (49a/09).

yüz ur-: “Müracaat etmek.”

Yüz urğıl Çak te ‘âlâ Çazreti ‘ne

Ki kırtara beni dostlar ħürmetine (15a/16).

yüzüm sür-: “Sevgi veya saygı ifadesi olarak huzurunda yere kapanmak.”

İmekliyü varup mübârek dizine yüzüm sürdüm (19a/15).

Sonuç

Yahya bin Bahşî'nin *Kitâb-ı Menâkıb-ı Hazret-i Emîr Sultân (kuddise sırruhu)* adlı eserinde kullanılan deyimler adlı çalışmada, yapı bakımından ve kavram özellikleri bakımından deyimler iki ana grupta incelenmiş ve örneklendirilmiştir. Neticesinde şu veriler elde edilmiştir:

1. Metinde bulunan deyimler yapı bakımından değerlendirildiğinde aşağıdaki sayısal veriler elde edilmiştir (bk. Tablo 1):

Bu verilere göre 139 deyim tespit edilmiştir.

- a. 74'ü isim ve fiilden oluşan deyimlerdir.
- b. 4'ü isim + iyelik eki ve fiilden oluşan deyimlerdir.
- c. 9'u isim + belirtme hâli eki ve fiilden oluşan deyimlerdir.
- d. 13'ü isim + iyelik eki + belirtme hâli eki ve fiilden oluşan deyimlerdir.
- e. 10'u isim + yönelme hâli eki ve fiilden oluşan deyimlerdir.
- f. 5'i isim + iyelik eki + yönelme hâli eki ve fiilden oluşan deyimlerdir.
- g. 1'i isim + ayrılma hâli eki ve fiilden oluşan deyimlerdir.
- h. 1'i isim + iyelik eki + ayrılma hâli eki ve fiilden oluşan deyimlerdir.
- i. 3'ü isim + çokluk eki ve fiilden oluşan deyimlerdir.
- j. 14'ü isim + isim ve fiilden oluşan deyimlerdir.
- k. 5'i Arapça tamlama ve fiilden oluşan deyimlerdir.

Tablo 1: Deyimlerin Yapı Bakımından İncelenmesine Göre Sayısal Veriler

1. YAPI BAKIMINDAN DEYİMLER						
Birleşik Fiil Grubunda Bulunan Deyimler					SAYI	
İsim ve Fiilden Oluşan					74	
İsim + İyelik Eki ve Fiilden Oluşan					4	
İsim + Belirtme Hâli Eki ve Fiilden Oluşan					9	
İsim + İyelik Eki + Belirtme Hâli Eki ve Fiilden Oluşan					13	
İsim + Yönelme Hâli Eki ve Fiilden Oluşan					10	
İsim + İyelik Eki+Yönelme Hâli Eki ve Fiilden Oluşan					5	
İsim + Ayrılma Hâli Eki ve Fiilden Oluşan					1	
İsim + İyelik Eki + Ayrılma Hâli Eki ve Fiilden Oluşan					1	
İsim + Çokluk Eki ve Fiilden Oluşan					3	
İsim + İsim ve Fiilden Oluşan					14	
Arapça Tamlama ve Fiilden Oluşan					5	

Bu verilere göre metinde isim ve fiilden oluşan deyimlerin kullanım sayısı oldukça fazladır. İsim + ayrılma hâli eki ve fiilden oluşan deyimler ile isim + iyelik eki + ayrılma hâli eki ve fiilden oluşan deyimler en az kullanılan deyimler arasındadır.

2. Metinde bulunan deyimler kavram özellikleri bakımından değerlendirildiğinde aşağıdaki sayısal veriler elde edilmiştir (*bk.* Tablo 2):

Bu verilere göre organ adları ile kurulan 31 deyim tespit edilmiştir.

a. 4'ü ayak ile kurulan, 4'ü baş ile kurulan, 2'si bel ile kurulan, 1'i dil ile kurulan, 3'ü diz ile kurulan, 6'sı el ile kurulan, 3'ü gönül ile kurulan, 1'i göz ile kurulan, 1'i kulak ile kurulan ve 6'sı yüz ile kurulan deyimlerdir.

Tablo 2: Deyimlerin Kavram Özellikleri Bakımından İncelenmesine Göre Sayısal Veriler

2. KAVRAM ÖZELLİKLERİ BAKIMINDAN DEYİMLER						
İnsan Organlarıyla İlgili Olan Kavramları Karşıllayan Deyimler					SAYI	

Ayak ile Kurulan						4	
Baş ile Kurulan						4	
Bel ile Kurulan						2	
Dil ile Kurulan						1	
Diz ile Kurulan						3	
El ile Kurulan						6	
Gönül ile Kurulan						3	
Göz ile Kurulan						1	
Kulak ile Kurulan						1	
Yüz ile Kurulan						6	

Bu verilere göre metinde gönül ve yüz ile kurulan deyimlerin sayısı diğerlerine oranla fazladır.

Kaynakça

Aksan, D. (1996). *Türkçenin Sözcük Varlığı*. Ankara: Engin Yayınları.

Alp, S. (2005). “Atasözlerinde “Kadın Güzelliği” Anlayışının Dönüşümü”. *Milli Folklor Dergisi*, (67), s. 82-85.

Arslan, S. (2019). “Nev’î Divanı’nda Atasözleri, Deyimler ve Bunların Kullanımı Üzerine”. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 3 (2), 253-277.

Bilgegil, M. K. (1984). *Türkçe Dilbilgisi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Çolak, K. (2020). “İçinde El ve Ayak Organ İsimleri Geçen Deyimlerde Söz Dizimi”.

Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi, (3), s. 199-234.

Elçin, Ş. (1986). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

İçel, H. (2004). “Necâî Beg Divanı’ndaki Deyimler”. *TÜBAR-XV*, s.175-230.

Özdemir, E. (1997). *Açıklamalı-Örneklili Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yakut, S. (2007). “Garib-nâme’de Deyimler”. *Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu*, s.1923-1936.

Elektronik Kaynaklar:

Kubbealti Lugati. (2023, 5 10). Kubbealti Lugati web sitesi: <http://lugatim.com/> adresinden alındı

Luggat Osmanlıca Türkçe Sözlük. (2022, 9 15). Luggat Osmanlıca Türkçe Sözlük web sitesi: <https://www.luggat.com/> adresinden alındı

TDK Sözlük. (2023, 5 2). TDK Sözlük web sitesi: <http://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN E-SPOR KATILIM MOTİVASYONLARININ İNCELENMESİ

Doç. Dr. Fatma SAÇLI UZUNÖZ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi

Arş. Gör Mücahit IŞIK

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi

Emine KILIÇ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi

Özet

Araştırmanın amacı, e-spor (Elektronik Spor) ile ilgilenen üniversite öğrencilerinin E-spora katılım motivasyonlarının belirlenmesi ve farklı değişkenlere göre karşılaştırılmasıdır. Tarama modelinin kullanıldığı bu çalışmada amaçlı örneklem kullanılmış ve kolay ulaşılabilirlik ilkesiyle hareket edilmiştir. Nevşehir, Kayseri, Osmaniye, Adana, Niğde, Balıkesir, Hatay ve Yozgat illerinde yaşayan ve üniversitelerin farklı fakültelerinde (Eğitim, Spor Bilimleri, İlahiyat, Fen Edebiyat, Mühendislik ve Mimarlık, İktisadi ve İdari Bilimler, Güzel Sanatlar, Sağlık Bilimleri, Yabancı Diller) öğrenim gören ve e-spor yapan 100 (38 kadın, 62 erkek) üniversite öğrencisi çalışmaya katılmıştır. Verilerin elde edilmesinde, Öz ve Üstün (2019) tarafından geliştirilen "E-spor Katılım Motivasyonu Ölçeği (EKMÖ)" kullanılmıştır. Araştırma verileri etik kurul onayı alındıktan sonra Google form aracılığıyla sosyal medya üzerinden toplanmıştır. Araştırmadan elde edilen verilere ilişkin hesaplanan Cronbach Alpha değerleri toplam ölçek için $\alpha=0.962$, alt ölçekler için ise $\alpha=0.780$ ile $\alpha=0.944$ aralığında bulunmuştur. Verilerin analizinde bağımsız gruplarda t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) teknikleri kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre, üniversite öğrencilerinin ölçek toplam puanları ortalamaları $3.95 \pm .86$ 'dır. Cinsiyet ve gelir düzeyi açısından yapılan karşılaştırmada, öğrencilerin e-spor katılım motivasyonu ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür ($p>.05$). E-spor deneyim yılı açısından yapılan karşılaştırmada, "taksonomik" alt ölçeğinde 1-2 yıllık deneyimi olanlar ile daha fazla yıllık deneyimi olanlar arasında anlamlı fark olduğu ($p<.05$), bu farkın 1-2 yıllık deneyimi olanların daha düşük ortalamaya sahip olmalarından kaynaklandığı ortaya konulmuştur. Sonuç olarak, üniversite öğrencilerinin e-spor katılım motivasyonlarının yüksek olduğu, cinsiyet ve gelir düzeyine göre katılım motivasyonlarının değişiklik göstermediği, ancak yeni başlayanların bilişsel, duyuşsal ve psikomotor özellikleri tanımlama konusunda daha düşük motivasyona sahip oldukları söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: E-spor, Motivasyon, Dijital Yerliler, Yükseköğretim.

AN EXAMINATION OF UNIVERSITY STUDENTS' MOTIVATIONS FOR E-SPORTS PARTICIPATION

Abstract

The aim of this study is to determine the motivations for e-sport (Electronic Sports) participation of university students and to compare them according to different variables. In this survey model study, purposeful sampling was used and the principle of easy accessibility was adopted. One hundred (38 female, 62 male) university students, who play e-sport, living in Nevşehir, Kayseri, Osmaniye, Adana, Niğde, Balıkesir, Hatay and Yozgat provinces and studying at different faculties of universities (Education, Sports Sciences, Theology, Science and Literature, Engineering and Architecture, Economics and Administrative Sciences, Fine Arts, Health Sciences, Foreign Languages) participated in the study. The data was obtained by the "Participation Motivation Scale for E-sports (PMSES)" developed by Öz and Üstün (2019). The research data were collected through social media via Google form after ethics committee approval was obtained. The Cronbach Alpha values calculated for the data obtained from the research were $\alpha=0.962$ for the total scale and ranged from $\alpha=0.780$ to $\alpha=0.944$ for the subscales. Independent samples t-test and one-way analysis of variance (ANOVA) techniques were used to analyze the data. According to the findings of the study,

the total scale mean score of the university students was $3.95 \pm .86$. When compared in terms of gender and income level, it was seen that there was no statistically significant difference between the mean of motivation for e-sports participation ($p > .05$). However, in the comparison made in terms of years of e-sports experience, it was revealed that there was a significant difference ($p < .05$) between those with 1-2 years of experience and those with more years of experience in the "taxonomic" subscale, and that this difference was due to the fact that those with 1-2 years of experience had a lower mean. As a result, it can be said that university students have high motivation to participate in e-sports, their motivation to participate does not vary according to gender and income level, but beginners have lower motivation to define cognitive, affective and psychomotor characteristics.

Keywords: E-sports, Motivation, Digital Natives, Higher Education.

GİRİŞ

E-spor, artan popülaritesi ile birlikte (Rothwell & Shaffer, 2019) dijital eğlencenin merkezine yerleşmiştir (Cranmer, Han, van Gisbergen, & Jung, 2021). International E-sports Federation (IESF) tarafından tanımlandığı üzere; "E-spor (Elektronik Sporlar), oyuncuların sanal, elektronik ortamda çeşitli oyunlarda rekabet etmek için fiziksel ve zihinsel yeteneklerini kullandıkları rekabetçi bir spordur". Fiziksel bir aktivite olmasa da uluslararası standartlarda gereken tüm spor şartlarını taşıdığı ileri sürülmüştür. IESF, E-sporu dört ana kategoriye ayırırken (IESF, 2008), Türkiye E-Spor Federasyonu (TESFED), bu oyunları yedi farklı kategoride incelemiştir (TESFED, 2018).

Mustafaoğlu (2018)'nın belirttiği gibi, bilgisayar ve sanal ortamda oynanabilmesi, düşük maliyetli olması ve her yerden erişilebilir olması gibi faktörler, e-sporların hem bireysel hem de takım olarak oynanabilmesini sağlamaktadır. Bu faktörler aynı zamanda e-sporların giderek artan bir seyirci ve oyuncu kitlesi çekmesine yardımcı olmaktadır.

E-sporun izleyici kitlesi, yeniliklere olan ilgi ve gerçeklikten uzaklaşma gibi nedenlerle büyürken, oyuncu kitlesi de rekabet, akran baskısı, beceri geliştirme, sosyal etkileşim, eğlence ve sporla özdeşleşme gibi faktörlerle genişlemiştir (Bányai, Griffiths, Király, & Demetrovics, 2019). Bu artış, e-sporu akademik disiplinlerde tartışılan bir konu haline getirmiştir (Reitman, Anderson-Coto, Wu, Lee, & Steinkuehler, 2020). Özellikle, spor bilimleri alanında e-sporun bir spor olarak kabul edilip edilmeyeceği konusundaki tartışmalar hala devam etmektedir (Arslan & Bulut, 2021; Hallmann & Giel, 2018; Leis, Raue, Dreiskämper, & Lautenbach, 2021; Naraine, 2021; Parry, 2019).

E-sporun yükselişi, üniversite öğrencilerinin bakış açısını ve deneyimlerini değiştirmiş olabileceği düşünülmektedir. Kartal and Temel (2021) tarafından yapılan bir çalışmada, üniversite öğrencilerinin e-spor hakkında olumlu metaforlar ürettikleri ve E-sporun ekonomik ve sosyokültürel olarak önemli bir ivme kazandığı gösterilmiştir. Kauwelo and Winter (2016), üniversiteli E-spor oyuncularının iş ve oyun arasındaki deneyimlerini değiştirdiğini ve kişisel ödüllerle oyuna daha yoğun bir şekilde odaklandıklarını belirtmiştir. Bu deneyimler, e-sporun yalnızca bir oyun olmanın ötesinde, bir yaşam tarzı ve kişisel gelişim alanı olduğunu göstermektedir.

E-sporun popülerlik kazanması ve giderek daha fazla üniversite öğrencisinin bu alana yönelmesi, bu eğilimin temel motivasyonları üzerine daha fazla araştırma yapmayı gerektiriyor. Bayraktar, Yıldız, and Bayraktar (2020) tarafından yapılan bir çalışmada, Türkiye, Güney Kore ve Amerika Birleşik Devletleri'nden uluslararası yarışmalarda ülkelerini temsil eden 137 e-spor oyuncusunun fiziksel aktivite düzeyi ve vücut kompozisyonu incelenmiştir. Bulunan sonuçlar, e-sporla ilgilenen öğrencilerin düşük günlük fiziksel aktivite düzeylerine sahip olduğunu ve yağ oranlarının yüksek olduğunu göstermiştir. Bu durum, e-sporların fiziksel sağlık üzerinde olumsuz bir etkisi olabileceğini düşündürüyor. Ancak, Nuyens, Kuss, Lopez-Fernandez, and Griffiths (2019) tarafından yapılan başka bir çalışmada, video oyunlarının problemsiz oynanmasının oyuncuların bilişsel süreçlerini geliştirdiği tespit edilmiştir.

Himmelstein, Liu, and Shapiro (2017) League of Legends (LoL) gibi popüler bir oyunun profesyonel oyuncularının çeşitli becerilere sahip olmalarını gerektirdiğini belirtmiştir. Bu beceriler; mantıklı karar verme, oyun bilgisi, motivasyon, stratejik düşünme, dikkat dağıtıcı faktörlerden kaçınma, iyi odaklanabilme, psikolojik baskı ile başa çıkabilme, olumlu tutum, performans öncesi zihinsel veya

fiziksel ısınma, rakibe uyum, iyi takım dinamiği ve iletişim, sahip olunan becerilere güven ve performans değerlendirmesi ve hedef belirleme gibi faktörleri içerir.

Son olarak, Khan, Haider, Ahmad, and Khan (2011) tarafından yapılan çalışmada da belirtildiği gibi, yüksek rekabet seviyesine ulaşabilmek için motivasyon, sporda gerekli bir psikolojik değişkendir. Bu, özellikle üniversite öğrencileri arasında e-sporlara katılımın arttığı göz önüne alındığında, dikkate alınması gereken bir noktadır.

Bu çalışmanın amacı, e-spor ile ilgilenen üniversite öğrencilerinin katılım motivasyonlarını belirlemek ve farklı değişkenlere göre karşılaştırmaktır. Bu kapsamda, aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. E-spor ile ilgilenen üniversite öğrencilerinin e-spora katılım motivasyonlarında cinsiyete göre fark var mıdır?
2. E-Spor ile ilgilenen üniversite öğrencilerinin e-spora katılım motivasyonlarında e-spor deneyim yılına göre fark var mıdır?
3. E-spor ile ilgilenen üniversite öğrencilerinin e-spora katılım motivasyonlarında gelir düzeyine göre fark var mıdır?

YÖNTEM

Araştırma, Karasar (2007)'in tarama modellerinden kesitsel tarama ile yapılan nicel bir çalışmadır. Araştırmada amaçlı örneklem kullanılmış ve kolay ulaşılabilirlik ilkesiyle (Yıldırım & Simsek, 2006) hareket edilmiştir.

Araştırma Grubu

Nevşehir, Kayseri, Osmaniye, Adana, Niğde, Balıkesir, Hatay ve Yozgat illerinde yaşayan ve üniversitelerin farklı fakültelerinde (Eğitim, Spor Bilimleri, İlahiyat, Fen Edebiyat, Mühendislik ve Mimarlık, İktisadi ve İdari Bilimler, Güzel Sanatlar, Sağlık Bilimleri, Yabancı Diller) öğrenim gören ve e-spor yapan 100 (38 kadın, 62 erkek) üniversite öğrencisi araştırmaya katılmıştır.

Araştırmaya dahil edilme kriterleri; e-spor etkinliklerine düzenli katılım sağlamak ve araştırmaya gönüllü olarak katılmaktır. Araştırma dışında tutulma kriterleri ise; E-spor hakkında bilgiye sahip olmamak ve herhangi bir şekilde e-spor aktivitesine katılmamış olmaktır.

Veri Toplama Aracı

Verilerin elde edilmesi için Öz and Üstün (2019) tarafından geliştirilen "E-spor Katılım Motivasyonu Ölçeği (EKMÖ)" kullanılmıştır. Ölçek, 47 soru ve 5 alt boyuttan oluşmaktadır: Taksonomik alan, Yetkinlik, Rekabet ve Başarı, İlişkisel Benlik ve Boş Zaman Değerlendirme. Ölçekteki seçenekler 1 ile 5 arasında değişmektedir, 1 "kesinlikle katılmıyorum" ve 5 "kesinlikle katılıyorum" şeklinde değerlendirilir. Ölçeğin güvenirlik katsayısı $r=.98$ olarak hesaplanmıştır. Puanlar 47 ile 235 arasında değişir ve alt boyutlardaki yüksek puanlar, o faktörün güdülemeye olan etkisini yansıtmaktadır.

Verilerin Toplanması

Araştırma, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Yayın Etik Kurulu'nun 21.11.2022 tarih ve 2022.10.100 numaralı karar sayısı ile onaylanmıştır. Araştırmanın amacı ve kişisel bilgileri de içerecek şekilde, E-spor Katılım Motivasyonu Ölçeği Google form biçiminde hazırlanmıştır. Veriler, hazırlanan Google formun sosyal medya aracılığı ile katılımcılara ulaştırılması yoluyla elde edilmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi SPSS 16.00 paket programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. İstatistiksel anlamlılık düzeyi .05 olarak alınmıştır. Ölçek güvenirliği Cronbach Alpha testi ile test edilmiştir. Taksonomik Alan ($\alpha=0,944$), Yetkinlik ($\alpha=0,780$), İlişkisel Benlik ($\alpha=0,897$), Rekabet ve Başarı ($\alpha=0,926$), Boş Zaman Değerlendirme ($\alpha=0,894$) alt boyutları için ve ölçek toplam puanları ($\alpha=0,962$) için bulunan Alpha değerlerinin yeterli düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İstatistiksel hesaplamalarda, ortalama ve standart sapma değerleri elde edilmiş, yapılan karşılaştırmalarda bağımsız gruplarda t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) teknikleri kullanılmıştır.

BULGULAR

E-spor ile ilgilenen üniversite öğrencilerinin e-spora katılım motivasyonlarının belirlenmesi ve farklı değişkenlere göre karşılaştırılmasına ilişkin elde edilen bulgular aşağıda tablolar şeklinde sunulmuştur.

Tablo 1. Üniversite Öğrencilerinin E-spor Katılım Motivasyonu Ölçeği Puanlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Boyut	Ortalama	Ss
Taksonomik Alan	3.98	.44
Yetkinlik	4.02	1.1
İlişkisel benlik	3.76	1.0
Rekabet ve Başarı	3.99	.99
Boş zaman değerlendirme	3.98	.94
Toplam	3.95	.86

Tablo 1'de görüldüğü gibi, üniversite öğrencilerinin ölçek toplam puanları ortalamaları $3.95 \pm .86$ 'dır. Alt ölçeklerde ise 4.02 ± 1.1 ortalama ile "yetkinlik" boyutu en yüksek; 3.76 ± 1.0 ortalama ile "ilişkisel benlik" boyutu en düşüktür.

Tablo 2. Üniversite Öğrencilerinin E-spor Katılım Motivasyonu Ölçeği Puan Ortalamalarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Boyut	Cinsiyet	n	Ortalama	Ss	t	p
Taksonomik Alan	Kadın	38	3.85	.10	-1.426	.157
	Erkek	62	4.11	.78		
Yetkinlik	Kadın	38	3.87	1.1	-1.376	.172
	Erkek	62	4.17	1.1		
İlişkisel Benlik	Kadın	38	3.72	1.1	-.407	.685
	Erkek	62	3.80	.93		
Rekabet ve Başarı	Kadın	38	3.92	1.1	-.630	.530
	Erkek	62	4.05	.88		
Boş Zaman Değerlendirme	Kadın	38	3.98	.92	.007	.995
	Erkek	62	3.98	.96		
Toplam	Kadın	38	3.87	.92	-.882	.380
	Erkek	62	4.02	.79		

$p > 0.05$

Tablo 2'ye göre, erkek öğrencilerin toplam ölçek puan ortalamasının $4.02 \pm .79$, kadın öğrencilerin ise $3.87 \pm .92$ olduğu görülmektedir. Toplam ölçek puanlarında olduğu gibi, boş zaman değerlendirme alt boyutu dışında tüm alt boyutlarda da erkek öğrencilerin göreceli olarak daha yüksek ortalamalara sahip oldukları söylenebilir. Ancak, cinsiyet açısından yapılan karşılaştırmada, öğrencilerin e-spor katılım motivasyonu ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur ($p > .05$).

Tablo 3. Üniversite Öğrencilerinin E-spor Katılım Motivasyonu Ölçeği Puan Ortalamalarının E-Spor Deneyim Yılına Göre Karşılaştırılması

Boyut	Deneyim yılı	n	Ortalama	Ss	F	p	Farklılık
Taksonomik	1-2	34	3.63	1.07	3.556	.017*	1-2 yıl <3-4 yıl,

6. Uluslararası İpek Yolu Akademik Çalışmalar Sempozyumu

Alan	3-4	21	4.23	.52	1.590	.197	5-6 yıl, 7 ve üzeri yıl
		5-6	20	4.19			
	7 ve üzeri	25	4.20	.86			
Yetkinlik	1-2	34	3.76	1.4	2.577	.058	-
	3-4	21	4.38	.51			
	5-6	20	4.08	.87			
	7 ve üzeri	25	4.17	.95			
İlişkisel benlik	1-2	34	3.40	1.1	1.410	.245	-
	3-4	21	4.06	.63			
	5-6	20	3.96	.80			
	7 ve üzeri	25	3.87	1.1			
Rekabet ve Başarı	1-2	34	3.74	1.1	1.320	.272	-
	3-4	21	4.23	.52			
	5-6	20	4.10	.93			
	7 ve üzeri	25	4.09	1.1			
Boş zaman değerlendirme	1-2	34	3.66	1.0	2.575	.058	-
	3-4	21	4.23	.39			
	5-6	20	4.08	.74			
	7 ve üzeri	25	4.07	.87			

*p <0.05

Tablo 3'e göre toplam ölçek puanı 1-2 yıllık deneyimleri olan bireylerde 3.66 ± 1.0 , 3-4 yıllık deneyime sahip bireylerde $4.23 \pm .39$, 5-6 yıllık deneyime sahip E-sporcularda $4.08 \pm .74$ ve 7 yıl ve üzeri deneyimi olanların $4.07 \pm .87$ olarak bulunmuştur. Ölçeğin alt boyutlarından yalnızca Taksonomik Alanda p <0.05 değerinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Taksonomik alanda, 1-2 yıllık deneyimi olanların (3.63 ± 1.07), 3-4 yıl ($4.23 \pm .52$), 5-6 yıl ($4.19 \pm .58$) ve 7 yıl ve üzeri ($4.20 \pm .86$) deneyime sahip E-sporculardan önemli derecede daha düşük olduğu (F; 3.556, p; .017) saptanmıştır.

Tablo 4. Üniversite Öğrencilerinin E-spor Katılım Motivasyonu Ölçeği Puan Ortalamalarının Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Boyut	Gelir	n	Ortalama	Ss	t	p
Taksonomik Alan	Düşük	21	4.33	.69	1.891	.062
	Orta	79	3.93	.90		

Yetkinlik	Düşük	21	4.18	.83	.593	.554
	Orta	79	4.02	1.1		
İlişkisel benlik	Düşük	21	3.90	1.1	.696	.488
	Orta	79	3.73	.98		
Rekabet ve Başarı	Düşük	21	4.15	.94	.829	.409
	Orta	79	3.96	.96		
Boş zaman değerlendirme	Düşük	21	4.25	.80	1.498	.137
	Orta	79	3.91	.97		
Toplam	Düşük	21	4.16	.76	1.228	.222
	Orta	79	3.91	.86		

$p > 0.05$

Tablo 4'e göre, düşük gelir düzeyinde olan öğrencilerin toplam ölçek puan ortalamasının $4.16 \pm .76$, orta gelir düzeyinde olan öğrencilerin ise $3.91 \pm .86$ olduğu görülmektedir. Toplam ölçek puanlarında olduğu gibi, tüm alt boyutlarda da düşük gelir düzeyine sahip olan öğrencilerin göreceli olarak daha yüksek ortalamalara sahip oldukları söylenebilir. Ancak, gelir düzeyi açısından yapılan karşılaştırmada, öğrencilerin e-spor katılım motivasyonu ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur ($p > .05$).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmadan elde edilen bulgular bu konuda yapılmış araştırmalarla benzerlik ve farklılık göstermektedir. Bu araştırmanın sonucunda üniversite öğrencilerinin cinsiyet ve gelir düzeyi ne olursa olsun e-spor katılım motivasyonlarının yüksek olduğu bulunmuştur. Öte yandan yeni başlayanların bilişsel, duyuşsal ve psikomotor özellikleri tanımlama konusunda iki yıldan daha fazla oynayan sporculara kıyasla daha düşük motivasyona sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulgularımızla paralel olarak Giakoni-Ramírez, Merellano-Navarro ve Duclos-Bastías (2022) profesyonel E-sporcuların motivasyonel düzeylerinin benzer şekilde yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır.

Bununla birlikte, bu çalışmanın bulguları Yıldız ve diğ. (2020) ile Ayas (2020) tarafından yürütülen araştırma sonuçlarından farklı bulgular ortaya koymuştur. İlgili araştırmalarda cinsiyetin e-spor katılım motivasyonlarında belirgin bir rol oynadığı belirtilmiştir. Erkek oyuncuların rekabeti ve başarıyı daha çok önemstedikleri ve daha fazla yetkinlik sergiledikleri belirtilmiştir. Uzuner ve Kahveci (2023)'nin araştırma bulgularında ise kadınların yetkinlik açısından üstün olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Üstün ve diğ. (2022)'nin araştırma sonuçları ile bulgularımız farklılık göstermektedir. Araştırmada, Z kuşağı üniversite öğrencileri arasında cinsiyet, yaş ve günlük oyun oynama süresi gibi değişkenlere bağlı olarak E-spora katılım motivasyonunda anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bu sonuçlar, bireylerin E-spora katılım motivasyonlarının gelişimsel özellikleri destekleme, rekabet ortamı sağlama ve serbest zaman değerlendirme üzerine yoğunlaştığı şeklinde tespit edilmiştir.

Bányai, Griffiths, Demetrovics ve Király (2019)'nin çalışması, e-spor oyuncularının rekreatif oyunculara kıyasla daha fazla oyun süresine sahip olduğunu ve daha yüksek sosyal, rekabetçi ve beceri geliştirme motivasyonlarına sahip olduğunu belirtmektedir. Bu, profesyonel ve amatör oyuncular arasındaki motivasyon farklılıklarının daha geniş kapsamlı bir analizini gerektirebilir.

E-sporların popülerliğinin artması ve özellikle gençler arasında yaygınlaşması, bu alandaki motivasyon faktörlerinin incelenmesini gerekli kılmaktadır. Mevcut literatür, üniversite öğrencilerinin e-spor katılım motivasyonunun genellikle yüksek olduğunu belirtirken, motivasyonu etkileyen faktörler konusunda farklı sonuçlar sunmaktadır. Bu durum, e-sporlara katılım motivasyonunun, geniş bir dizi faktörün birleşimi olduğunu ve bireysel farklılıklara göre değişebileceğini göstermektedir. Bu

alandaki daha fazla araştırma yapılması, motivasyonun belirleyicilerini daha iyi anlamamıza ve bu bilgileri e-sporların gelişimine ve genişlemesine yardımcı olabilecek stratejilerin oluşturulmasına yardımcı olabilir.

Sonuç olarak; üniversite öğrencilerinin e-spor katılım motivasyonlarının yüksek olduğu, cinsiyet ve gelir düzeyine göre e-spora katılım motivasyonlarının farklılık göstermediği, e-spora yeni başlayanların (1-2 yıldır yapanlar) taksonomik alandaki bir başka deyişle bilişsel, duyuşsal ve psikomotor özellikleri tanımlama konusundaki motivasyonlarının en az 3 yıl ve daha uzun süredir e-spor yapanlara kıyasla daha düşük olduğu söylenebilir.

Bu araştırmadan hareketle, yapılacak yeni çalışmalarda nitel yöntemlerin kullanılması ve katılım motivasyonları nedenlerinin derinlemesine açıklanması önerilebilir. Amatör ve profesyonel e-sporcuların motivasyon düzeyleri karşılaştırılabilir. Katılım motivasyonlarının farklı kültürlere göre incelenmesi düşünülebilir.

KAYNAKLAR

- Arslan, S., & Bulut, M. (2021). Spor Bilimleri Alanı Akademisyenlerinin E-Spora Bakış Açılarının İncelenmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 18(41), 3448-3470. doi:<https://doi.org/10.26466/opus.835215>
- Ayas, E. B. (2020). Comparison of the Attitudes towards Learning with the Participation Motivation Level in E-Sports Players. *African Educational Research Journal*, 8(1), 83-89.
- Bányai, F., Griffiths, M. D., Demetrovics, Z., & Király, O. (2019). The mediating effect of motivations between psychiatric distress and gaming disorder among esports gamers and recreational gamers. *Comprehensive psychiatry*, 94, 152117. doi:<https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2019.152117>
- Bányai, F., Griffiths, M. D., Király, O., & Demetrovics, Z. (2019). The psychology of esports: A systematic literature review. *Journal of gambling studies*, 35, 351-365. doi:<https://doi.org/10.1007/s10899-018-9763-1>
- Bayraktar, A., Yıldız, Y., & Bayraktar, I. (2020). Do e-athletes move? A study on physical activity level and body composition in elite e-sports. *Physical education of students*, 24(5), 259-264. doi:<https://doi.org/10.15561/20755279.2020.0501>
- Cranmer, E. E., Han, D.-I. D., van Gisbergen, M., & Jung, T. (2021). Esports matrix: Structuring the esports research agenda. *Computers in Human Behavior*, 117, 106671. doi:<https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106671>
- Giakoni-Ramírez, F., Merellano-Navarro, E., & Duclos-Bastías, D. (2022). Professional esports players: motivation and physical activity levels. *International journal of environmental research and public health*, 19(4), 2256. doi:<https://doi.org/10.3390/ijerph19042256>
- Hallmann, K., & Giel, T. (2018). eSports–Competitive sports or recreational activity? *Sport management review*, 21(1), 14-20. doi:<https://doi.org/10.1016/j.smr.2017.07.011>
- Himmelstein, D., Liu, Y., & Shapiro, J. L. (2017). An exploration of mental skills among competitive league of legend players. *International Journal of Gaming and Computer-Mediated Simulations (IJGCMS)*, 9(2), 1-21. doi:<https://doi.org/10.4018/IJGCMS.2017040101>
- International e-Sports Federation (IESF). (2008, 24 Mayıs). *Esports*. <https://iesf.org/esports>
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar, ilkeler, teknikler*: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kartal, M., & Temel, C. (2021). Metaphors regarding the concept of e-sports produced by university students in Turkey. *Rocznik Lubuski*, 47(2), 86-100. doi:<https://doi.org/10.34768/rl.2021.v47.07>
- Kauwelo, S., & Winter, J. S. (2016). *Collegiate E-sports as Work or Play*. Paper presented at the Proceedings of 1st International Joint Conference of DiGRA and FDG.

- Khan, Z., Haider, Z., Ahmad, N., & Khan, S. (2011). Sports achievement motivation and sports competition anxiety: A relationship study. *Journal of Education and Practice*, 2(4), 1-5.
- Leis, O., Raue, C., Dreiskämper, D., & Lautenbach, F. (2021). To be or not to be (e) sports? That is not the question! Why and how sport and exercise psychology could research esports. *German Journal of Exercise and Sport Research*, 51(2), 241-247. doi:<https://doi.org/10.1007/s12662-021-00715-9>
- Mustafaoğlu, R. (2018). E-spor, spor ve fiziksel aktivite. *Ulusal spor bilimleri dergisi*, 2(2), 84-96. doi:<https://doi.org/10.30769/usbd.457545>
- Naraine, M. L. (2021). Actually, esports is sport: a response to Parry's (2019) misguided view. *Sports Innovation Journal*, 2, 33-44. doi:<https://doi.org/10.18060/24812>
- Nuyens, F. M., Kuss, D. J., Lopez-Fernandez, O., & Griffiths, M. D. (2019). The empirical analysis of non-problematic video gaming and cognitive skills: A systematic review. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 17, 389-414. doi:<https://doi.org/10.1007/s11469-018-9946-0>
- Öz, N. D., & Üstün, F. (2019). E-spor katılım motivasyonu ölçeği'nin (EKMÖ) geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 115-125.
- Parry, J. (2019). E-sports are not sports. *Sport, ethics and philosophy*, 13(1), 3-18. doi:<https://doi.org/10.1080/17511321.2018.1489419>
- Reitman, J. G., Anderson-Coto, M. J., Wu, M., Lee, J. S., & Steinkuehler, C. (2020). Esports research: A literature review. *Games and Culture*, 15(1), 32-50. doi:
<https://doi.org/10.1177/1555412019840892>
- Rothwell, G., & Shaffer, M. (2019). eSports in K-12 and Post-Secondary schools. *Education Sciences*, 9(2), 105. doi:<https://doi.org/10.3390/educsci9020105>
- Türkiye E-spor Federasyonu (TESFED) (2018, 24 Mayıs). E-spor branşları. <http://tesfed.gov.tr/branslar>
- Uzuner, M. E., & Kahveci, M. S. (2023). Bireylerin Rekreatif Amaçlı E-Spora Katılım Motivasyonlarının İncelenmesi. *Spor ve Rekreasyon Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 63-77. doi:<https://doi.org/10.52272/srad.1264190>
- Üstün, F., Öz, N. D., Önal, F., Demirci, Y. E., & Akbaba, S. (2022). Üniversite öğrencilerinin e-spor katılım motivasyonlarının incelenmesi. *Düzce Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 128-137.
- Yıldırım, A., & Simsek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (5 ed.). Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldız, M., Kırtepe, A., & Baydili, K. N. (2020). Lisanslı E-Spor Katılımcıların Motivasyon Düzeylerinin İncelenmesi. *Journal of History School (JOHS)*.

BELT AND ROAD INITIATIVE IN SERBIA AND SELECTED COUNTRIES IN ASIA: AN IMPACT ON ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT

Prof. Dr. Mirjana Radović-Marković

Reena Agrawal

University Business Academy, Serbia

mradovic@gmail.com

Abstract

Belt and Road Initiative' (BRI) is a major global initiative with severe economic impact, geopolitical, environmental and social implications. The Belt and Road Initiative is a very ambitious project started by the Chinese Government with a partnership of 152 countries. Our study is based on a review of existing literature, our own research and GEM data. Also, our research on Serbia showed that impact of China is rather on the recovery of the country than geopolitics. In addition, the impact of the BRI on entrepreneurship in Asia is complex and multifaceted. While the initiative has the potential to create significant opportunities for entrepreneurs, it also poses some challenges and risks that need to be carefully managed. In any case, the Belt and Road Initiative can provide a significant opportunity for entrepreneurs to expand their businesses, promote innovation, and contribute to economic growth in participating countries.

Keywords: Belt and Road, Entrepreneurship, Investments, Development, Sustainable Development Goals.

Introduction

The Belt and Road Initiative (BRI) is a development strategy proposed by the Chinese government that aims to promote economic cooperation and connectivity among countries in Asia, Europe, Africa, and beyond. The Belt and Road Initiative consists of two main components: the "Belt," which refers to the overland corridors that connect China with Central Asia, the Middle East, and Europe, and the "Road," which refers to the maritime routes that connect China with Southeast Asia, South Asia, Africa, and the Middle East. The BRI involves a vast network of infrastructure projects, including highways, railways, ports, and other facilities, that are intended to enhance trade and investment between participating countries. Entrepreneurship can play a significant role in the Belt and Road Initiative by facilitating the creation of new businesses and startups, promoting innovation, and supporting economic growth in participating countries. In line with this, Hillman (2020) in his book explores the implications of the BRI for China's rise as a global power and the opportunities and challenges it presents for other countries. In addition, Jing Wang and Xi Tian (2022) explore the potential impact of the BRI on global trade and investment flows, arguing that it could significantly increase economic integration between China and other countries. François Godement and Abigaël Vasselier (2017) in their report assesses the potential benefits and risks of the BRI for European countries, including the potential impact on European infrastructure, trade, and geopolitical relations.

Nguyen Thi Thuy Trang (2020) provides an in-depth analysis of the economic and political motivations behind the BRI and its implications for China's domestic and foreign policies.

In addition, researchers have offered a wide range of perspectives on the program, highlighting its potential benefits, and risks for China and the countries involved. Critics of the initiative argue that it has resulted in unsustainable debt burdens for participating countries, and that it may be used to further China's political and strategic interests. Supporters argue that it will promote economic growth and development in participating countries and enhance global connectivity and cooperation. However, in order to achieve this goal, Hillman (2020) concludes that China should learn from the past experiences of the West to make the BRI more equitable and high-quality.

Literature Overview

The new Silk Road or the Belt and Road should reconnect the continents, joining the East and the West via a network of roads, railways, ports, and other infrastructure (Radović Marković, and Tomaš, 2019). The countries associated with the project are benefited at various levels with lots of challenges in terms of funds. A study conducted on five countries in Asia associated with the project, namely China, Taiwan, South Korea, Japan, and Hong Kong, found that the Belt and Road Initiative has a positive impact on entrepreneurial intentions in these countries (Mathur and Nathani, 2020). The study also found that perceived opportunities and perceived capabilities affect entrepreneurial intentions positively, whereas fear of failure affects entrepreneurial intentions negatively.

Since its announcement, the BRI has generated a significant amount of research and analysis from scholars and experts across various fields. Some of the key research themes and findings related to the BRI include:

Economic Impact: Many studies have examined the potential economic impact of the BRI on participating countries. Some argue that the initiative could boost economic growth and development by improving infrastructure, trade, and investment. Others are more skeptical, noting that the initiative may create unsustainable debt burdens and exacerbate existing economic inequalities. There are some studies that have examined the broader impact of the BRI on economic development and entrepreneurship. For example, a study by Li et al. (2022) examined the effect of the BRI on the economic growth and development of participating countries. The study found that the BRI has a positive impact on economic growth and development, although the effects vary depending on the country and the specific project.

Another study by Fu et al. (2020) examined the impact of the BRI on international trade and found that the initiative has led to increased trade between participating countries. The study also found that the BRI has the potential to promote entrepreneurship development through increased access to markets and resources.

Geopolitical Implications: The BRI has important geopolitical implications, as it involves China expanding its influence and presence in key regions of the world. Some experts argue that the initiative could help China establish itself as a global leader, while others worry that it could lead to increased tensions and competition with other major powers.

Environmental and Social Concerns: The BRI also raises environmental and social concerns, as many of the infrastructure projects involved in the initiative have the potential to cause significant environmental damage or displace local communities. Some researchers have called for greater attention to be paid to these issues to ensure that the initiative does not have negative impacts on people and the planet.

Financing and Governance: Another important area of research related to the BRI is financing and governance. Many experts have raised questions about the transparency and accountability of the financing mechanisms used to fund BRI projects, as well as the governance structures that will be put in place to oversee these projects. Namely, the initiative proposed by the Chinese government was to launch several projects in 2017 and 2018 under the Belt and Road Initiative to support "the use of the yuan as a billing currency for trade and create direct trade routes between China and other countries" (Huang, 2020:3). Huang also noted that The Shanghai International Energy Trading Centre launched a yuan-denominated oil futures contract in 2018 with the aim of raising it to a benchmark status in the Asia-Pacific region.

New Value Chain: The BRI can also give rise to novel opportunities for companies to redesign and refine their value chain design. While protectionism creates friction in global trade, the BRI is creating lubricants to ease cross-country trade frictions and thus countries that were not lucrative parts of the world value chain now have the opportunity to become integral parts of the global value chain. Policy coordination made it much easier to cross borders. Ethiopia is one good example. While the BRI is in execution, major apparel companies started to explore and incorporate Ethiopia into their value chain design. Companies such as Phillips-Van Heusen (PVH) and Hennes & Mauritz (H&M) started to

source from Ethiopia and Chinese manufacturers, Huajian, started manufacturing shoes in Ethiopia. These initiatives created larger impact for e.g. there will be more supply chain network to support the industry, availability of trained labors and ease of attracting capital investors (Lee and Shen, 2020).

Information Infrastructure: In addition to physical infrastructure development, the BRI, calls for growth in digital trade and the expansion of communications networks to develop an The third prong of the initiative the “digital new silk road” or “information silk road” incorporated digital sectors like internet of things infrastructure, telecommunications, and e-commerce. Digitization seems to be a powerful way to reduce the cross-border logistics friction previously discussed (Hausman et al., 2010).

Sustainable Social and Economic Development: The BRI aims to strengthen interconnectivity between countries along the land-based Silk Road Economic Belt and 21st Century Maritime Silk Road, while at the same time promoting sustainable social and economic development amongst all BRI countries (Lewis, et al., 2021; Lewis & Moise, 2018). BRI construction covers eight major areas, including infrastructure, industrial investment, economic and trade cooperation, resource development, cultural exchanges, financial cooperation, marine cooperation, and ecological protection. It is worth noting that both SDGs BRI and the give priority to solving the primary problems such as health, poverty alleviation, education, and employment that is also the major concerns of today’s global population (Hong, 2016; UN Press Release, 2019).

Enhancing Development Resilience: The Belt and Road Initiative promotes synergy among involved nations and the efforts include engaging in regional, economic and social cooperation and development, thus contributing towards global infrastructure connectivity and prosperity and resilience (UN,2022).

The BRI aimed to eventually cover more than 4.4 billion people and contribute more than USD 21 trillion towards the global GDP (Meltzer, 2017). In 2018, a US\$ 600 million technology and innovation fund was launched by the eWTP to focus on the BRI (Daily Times, 2018).

According to a report by Refinitiv (2019), a financial data provider, between 2013 and 2018, Chinese firms invested over \$90 billion in Belt and Road countries, with the largest recipient being Pakistan, followed by Bangladesh, Indonesia, and Malaysia.

In 2019, the value of China's trade with Belt and Road countries reached \$1.3 trillion, accounting for 28% of China's total foreign trade, according to China's Ministry of Commerce.

As of 2020, there were more than 138 countries and international organizations that have signed Belt and Road agreements with China, according to the Chinese Ministry of Foreign Affairs (Green Belt and Road Initiative Center, 2020).

A report by the World Bank in 2019 found that the Belt and Road Initiative had the potential to lift 32 million people out of moderate poverty, but also warned of potential environmental and social risks associated with the project. However, there have been concerns about the financial sustainability of some Belt and Road projects, with some countries struggling to repay loans. For example, in 2017, Sri Lanka handed over control of the newly-built Hambantota Port to a Chinese firm on a 99-year lease after failing to repay a loan.

A study by the Center for Global Development in 2018 found that eight out of 23 Belt and Road countries were at "particular risk of debt distress" as a result of the initiative's financing arrangements (Gaines, 2018).

Some of other negative impacts include:

Environmental degradation: The construction of large-scale infrastructure projects associated with the Belt and Road Initiative has led to increased deforestation, water pollution, carbon emission, waste creation and air pollution in some areas. This has had negative impacts on both human health and biodiversity.

Social Risk: An inflow of workers to complete the Belt and Road Initiative projects could transmit disease and create social tension (World Bank, 2019).

Debt burden: Some participating countries have accumulated large amounts of debt to fund Belt and Road projects, which can lead to long-term economic instability and dependence on China.

Labor rights violations: There have been reports of labor rights violations in some Belt and Road projects, including forced labor and poor working conditions.

Geopolitical tensions: The Belt and Road Initiative has been criticized for its potential to increase China's political and economic influence in participating countries, which can create geopolitical tensions.

Governance Risk: As the Belt and Road Initiative will cross several political boundaries it will create several new challenges and risks in governance (World Bank, 2019).

Lack of transparency: There have been concerns about the lack of transparency in Belt and Road projects, including opaque procurement processes and limited public consultation.

Waste and Scrap (WaS): Waste and scrap are valuable goods sold in global marketplace which are recycled and across the world recognized as substitutes for virgin manufacturing materials (ISRI, 2021). The Belt and Road Initiative (BRI) countries have become increasingly important to global WaS recycling. Specifically, the ratio of BRI-WaS trade value to global WaS trade value increased from 4.1% in 1990 to 15.1% in 2019 (Hu et al., 2021).

It is important to note that the negative impacts of the Belt and Road Initiative are not universal and may vary by project and country. However, these concerns highlight the need for careful consideration and evaluation of the potential benefits and risks associated with infrastructure development initiatives like the Belt and Road Initiative.

Fostering Entrepreneurship Development by Belt and Road

The Belt and Road Initiative (BRI) has the potential to foster entrepreneurship development in the participating countries in several ways:

- *Infrastructure development:* The BRI is primarily focused on infrastructure development, including building roads, railways, ports, and other transportation and communication networks. This can create new business opportunities and enable existing businesses to expand their reach and improve their efficiency.
- *Developing infrastructure for entrepreneurship:* The BRI involves the development of a vast network of infrastructure, including transportation, energy, and telecommunications facilities, that can facilitate entrepreneurship. For example, the development of new ports and logistics facilities can support the growth of international trade and e-commerce.
- *Investment and financing:* The BRI involves significant investment and financing from China and other countries, which can provide funding and support for entrepreneurship development. This can include funding for startups, small and medium-sized enterprises (SMEs), and other businesses, as well as support for technology transfer and innovation.
- *Trade facilitation:* The BRI aims to facilitate trade between participating countries by reducing trade barriers, improving customs procedures, and enhancing connectivity. This can create new opportunities for businesses to expand their markets and access new customers and suppliers.
- *Knowledge and skills transfer:* The BRI involves cooperation and exchange between participating countries in areas such as education, research, and innovation. This can facilitate the transfer of knowledge and skills, which can support entrepreneurship development by fostering the development of local talent and capabilities.
- *Entrepreneurship support networks:* The BRI has the potential to create new entrepreneurship support networks by bringing together entrepreneurs, investors, and other stakeholders from participating countries. This can facilitate the sharing of knowledge, experiences, and resources, as well as the development of new partnerships and collaborations.
- *Encouraging cross-border entrepreneurship:* The BRI provides an opportunity for entrepreneurs to expand their businesses beyond their borders and tap into new markets. The initiative can facilitate cross-border entrepreneurship by providing access to financing, business incubation services, and networking opportunities.

- *Supporting innovation and technology transfer:* The BRI can support the transfer of technology and knowledge between participating countries, which can stimulate innovation and entrepreneurship. Entrepreneurs can leverage this opportunity to develop new products and services that address local needs and contribute to the growth of the local economy.
- *Promoting small and medium-sized enterprises (SMEs):* SMEs play a crucial role in economic development, and the BRI can provide a platform for them to expand their business and reach new markets. The initiative can support SMEs by providing access to financing, training, and business incubation services.
- *Building entrepreneurial hubs:* The BRI could focus on building entrepreneurial hubs in the countries it connects. These hubs could provide co-working spaces, incubators, accelerators, and access to funding for entrepreneurs. By creating these hubs, the BRI could encourage innovation and entrepreneurship in the region.
- *Facilitating international collaboration:* The BRI can provide a platform for entrepreneurs from different countries to collaborate and exchange ideas. This can lead to the development of new partnerships, joint ventures, and cross-border business opportunities.
- *Innovative Supply Chain Alliances:* The BRI offers new opportunities to consolidate the innovative supply chain networks through cross border tie-ups.

Overall, the BRI has the potential to foster entrepreneurship development by creating new business opportunities, providing funding and support for businesses, facilitating trade and knowledge transfer, and creating new entrepreneurship support networks. However, it is important to ensure that the initiative is implemented in a way that is sustainable and equitable, and that takes into account the needs and aspirations of all participating countries and communities.

China's Role for Investments and Support Entrepreneurship in Serbia

China is among those countries which are interested in expanding their influence in the Western Balkans. Namely, "Chinese view the region as a gateway to the European Union market and as a land bridge between the Chinese-owned port of Piraeus and Central Europe" (Hänsel and Feyerabend, 2018: 6). Thus, China has begun to increase bilateral trade with the countries of the region and is investing in developing the transport and energy infrastructure and in certain strategic industries in the Western Balkans. For these reasons, China has signed a large number of bilateral agreements with Serbia, "agreed on \$3 billion package of economic investments" (BIRN, 2018). However, Chinese investments in Serbia with current and announced projects should reach \$ 10 billion in 2019 (Radović Marković, and Tomaš, 2019).

The result of strong bilateral links between two countries can be recognized in a number of projects over the past few years. Chinese build highways, railways, bridges, energy, and other infrastructure facilities, as well as factories and the construction of large industrial-technological parks in Serbia. One of the greatest Chinese investments in Serbian economy was in "Železara Smederevo." In addition, China has invested in traffic infrastructure starting with the construction of the "Pupin Bridge" in Belgrade, then in building of the highways part of the Pan-European Corridors X and the so-called Corridor XI that connects Serbia with Montenegro (Radović Marković, and Tomaš, 2019 :106).

Globalization Impact on Entrepreneurship has a great opportunity for Serbia (Radovic Markovic, 2018a), to improve its railway infrastructure, which has already begun with an agreement on the improvement of the Belgrade-Budapest line. Construction of the Belgrade-Budapest railway line clearly show intentions to build a unique transport system so that goods from China can be transported from the port of Piraeus to Central Europe and vice versa. Also, Chinese company Zijin has become the strategic partner of RTB Bor, and Huawei Technologies will upgrade the Serbian phone company. Therefore, the investment of 1.26 billion dollars and 200 million for the settlement of debts of RTB was the largest investment in 2018 in Serbia. The Chinese will invest \$ 1.26 billion in RTB in the next six years, of which 75% will be invested in the first three years (Radović Marković, and Tomaš, 2019 :107).

The Chinese build a new 350 MW power block in the Kostolac thermal power plant, the largest investment in the domestic energy sector and the first large power plant that is being built in Serbia after nearly three decades. The total value of the second phase of the modernization project of TPP Kostolac B is \$ 715.6 million, of which the investments in the construction of the new block B3 of 350 MW is \$ 613 million (Radović Marković, and Tomaš, 2019:108). Chinese loans for major infrastructure projects are mostly provided by the China Exim Bank. In a short period of time, China more than doubled trade with Serbia, but export from Serbia is still very small.

How much will the Chinese investments contribute to Serbia's economic development and how much to Chinese ambitions in Western Balkans as well as their political consequences, opened a debate among scholars and politicians (Radović-Marković, 2018). They are divided into those that are against China's influence in the Western Balkans and those who think that it will generate economic opportunities and challenges for the region. Despite their different views on strengthening the influence of China among the Balkan countries and possible long-term political consequences, recent research findings of Le Corre and Vuksanovic (2019) has shown that "Serbia seems focused on the recovery of their own country rather than geopolitics." It is confirmed with the last key conclusion for EU institutions emerged from examining the Chinese approach to Serbia, especially regarding aid and investment, and that is that money has flowed for activities which Belgrade thought were in its best interest, rather than priorities that the Chinese determined from Beijing (AFET, 2017: 43).

China's role for investments and support entrepreneurship in selected BRI countries in Asia

China has recognized the critical role of entrepreneurship in driving economic growth and innovation in BRI countries.

The BRI offered great opportunity for SMEs is China-Pakistan Economic Corridor (CPEC). The CPEC was a USD 62 billion flagship program of Belt and Road initiative envisioned to connect Pakistan's Arabian Sea port of Gwadar to Kashgar, western Chinese city. Opportunities under the CPEC led to decent growth of SMEs, which constitute 90% of the 3.2 million businesses in Pakistan. They approximately contribute 30% to Pakistan's GDP, 25% to the country's export earnings, and 35% to country's value-added manufacturing. The investment of above USD 60 billion by CPEC, provided unprecedented avenues for the growth of the SME in Pakistan (Lee & Shen, 2020).

The development of BRI, brought lots of new investment and business opportunities for Malaysian SMEs ('Belt-Road to Benefit Businesses' 2019). BRI initiatives which were promoted by Alibaba group empowered Malaysian SMEs through its Electronic World Trade Platform (eWTP) hub (Jing et al. 2017).

Bangladesh became a part of the BRI in 2016 . Bangladesh has decided to join the BRI, as this would provide a gateway to the wider Indian Ocean Region (World Bank , 2016). Also, Bangladesh's elevation to a middle-income country is very much related to China's policy (Datta, 2021).

One of the major benefits of the BRI for Bangladesh is that it will increase connectivity and trade with other countries in the region. Namely, China is currently the biggest trading partner of Bangladesh and Bangladesh is set to receive Chinese investments of over \$40 billion under the bilateral partnership (Rahman, 2021). According to Rahman (2021), from 2009 to 2019, the Dhaka Tribune found that China invested an estimated \$9.75 billion in transportation projects in Bangladesh. This will create new opportunities for entrepreneurs to expand their businesses and explore new markets. For example, the construction of new ports and the expansion of existing ones will facilitate greater exports and imports, and entrepreneurs can take advantage of this by expanding their business operations to take advantage of new trade routes. Additionally, the BRI is expected to lead to greater foreign investment in Bangladesh. This can provide entrepreneurs with access to capital, technology, and other resources that can help them grow their businesses. The development of new infrastructure, such as roads and railways, can also create new opportunities for entrepreneurship, as it can open up new areas for business development.

However, there are also potential challenges associated with the BRI. One concern is that the infrastructure projects could lead to environmental degradation and social disruption, which could

negatively impact entrepreneurship in the long term. Additionally, there are concerns that the BRI could lead to an increase in debt for Bangladesh, which could limit the country's ability to invest in other areas that are critical to entrepreneurship, such as education and research and development.

While the initiative has the potential to create new opportunities for entrepreneurs, it is important that policymakers and business leaders carefully consider the potential risks and challenges associated with the initiative in order to ensure that it leads to sustainable and inclusive economic growth. At the first place, in Bangladesh cannot be any room for corrupt practices while implementing the BRI projects (Ahmad, 2020).

The BRI has been considered as one of the main catalysts behind the intensified rivalry between China and Japan in recent years (Joe, 2022:4). According to Joe, Japan's shifting policy toward the BRI was characterized by an unusual decision-making process due to the differing viewpoints of policymakers. The main reason lies in the fact that the impact of BRI on entrepreneurship in Japan is complex and multifaceted. It depends on a range of factors, including the specific industries and firms involved, the nature of the projects, and the geopolitical dynamics in the country. However, the contemporary relationship between China and Japan is characterized by a very high degree of economic interdependence (The Mainichi, 2017 ; Suzuki, 2021). In line with this, BRI presents significant opportunities for Japanese entrepreneurs to expand their businesses into new markets and participate in large-scale infrastructure projects. Additionally, the initiative could potentially stimulate demand for Japanese goods and services in BRI countries, further supporting entrepreneurship and innovation.

On the other hand, BRI also presents significant challenges and risks for Japanese entrepreneurs. For example, the initiative could lead to increased competition from Chinese firms, who are likely to receive preferential treatment from their government. Japanese firms may also face obstacles such as corruption, political instability, and weak legal systems in some BRI countries, which could make it difficult to do business and protect intellectual property.

Range of measures to support entrepreneurship in BRI countries

These measures include:

Providing funding and investment: China has established a number of funds to support entrepreneurship in BRI countries, such as the Silk Road Fund, the China Development Bank Capital Corporation, and the China-Africa Development Fund. These funds provide investment, loans, and other financial support to start-ups and small businesses (Du and Zhang, 2017). In this context , “the investments in the BRI countries along the land route bring significant improvement in China's soft power“ (Voon and Xu,(2020: 120).

Facilitating business partnerships: The BRI has created opportunities for entrepreneurs to build partnerships with Chinese businesses and investors. Chinese companies are encouraged to partner with local businesses in BRI countries, and entrepreneurs are encouraged to attend trade fairs and other events to promote their businesses and connect with potential partners.

Sharing knowledge and expertise: China has established a range of training and education programs to help entrepreneurs in BRI countries develop their skills and knowledge. These programs cover a range of topics, including business management, marketing, and technology.

Providing regulatory support: China is also providing regulatory support to help create a favorable environment for entrepreneurship in BRI countries. This includes supporting the development of legal frameworks and policies that promote entrepreneurship and innovation.

Conclusion

The Belt and Road Initiative is a complex and multifaceted initiative that has generated a significant amount of research and analysis across a range of disciplines. As the initiative continues to unfold, it is likely that further research will be conducted to better understand its potential impacts and

implications. While the Belt and Road Initiative has brought significant investments and economic benefits to some countries, its long-term impact and sustainability remain uncertain, and there are concerns about debt sustainability and other potential risks associated with the project. By focusing on building entrepreneurial hubs, providing access to funding, developing a skilled workforce, facilitating cross-border trade, and promoting digital connectivity, the BRI could help entrepreneurs build successful businesses and drive economic growth (Radović Marković, and Tomaš, 2019). Our research has simultaneously shown that Serbia in the last couple of years has reached improvements in implementation of internal reforms and creation of a more favorable business climate for development of small and medium companies and strengthening of the business sector. Thus, the development of entrepreneurship in the beginning of 2016 was on the list of priorities of the Government of the Republic of Serbia, which continued throughout 2023 as well. There was also established the Development Agency of Serbia (DAS), as the crucial executive institution in charge of implementation of entrepreneurship policy in the country.

The BRI is providing a range of support mechanisms to encourage entrepreneurship and innovation in participating countries. While there are some concerns about the potential risks and challenges associated with BRI investments, it is clear that the initiative is having a significant impact on entrepreneurship and innovation in many countries across Asia, Europe, and Africa.

Countries such as China, Japan, and Bangladesh, have been involved in regional economic initiatives. For example, China's Belt and Road Initiative (BRI) aims to enhance infrastructure connectivity in Asia, which can benefit neighboring countries like Bangladesh. It is one of the countries that has received significant investment from China under the BRI. According to a report by The Business Standard, China has released \$4.45 billion for 35 projects under the BRI in Bangladesh over the last 10 years (TBSnews, n.d.). These projects include investments in the power generation and construction sectors .

Japan is not a member of the Belt and Road Initiative (BRI) (Basu, 2018). However, Japan has been investing in infrastructure projects across the world, including in countries that are part of the BRI . Japan's overseas investment loan (OIL) program is one of the more competitive tools in the infrastructure funding box (Basu, 2018) . In fact, Japan's JBIC (Japan Bank for International Cooperation) is investing in projects across the world, including coal-fired power projects in Vietnam, solar power deals in the Middle East, and offshore wind projects in the UK (Basu, 2018). Japan's challenge to Belt and Road gains momentum .

According to The Diplomat (Basu, 2018, Japan's support for the Belt and Road is contingent on shaping China into a very important global player. The reason is that Japan saw the need to reduce the economic role of America in Asia. In this context, Japan has supported China's initiatives, particularly when it comes to promoting the development of the region's middle-income countries.

At last we can conclude that Japan and Bangladesh have maintained a warm relationship for over 50 years, which can be dubbed as a "good model" of development partnership.

In summary, the Belt and Road Initiative can provide a significant opportunity for entrepreneurs to expand their businesses, promote innovation, and contribute to economic growth in participating countries.

References

AFET, 2017, Serbia's Cooperation with China, the European Union,

Ahmad, J.U. (2020). China's 'One Belt One Road' project - Risks and benefits for Bangladesh", *The Asian Age*. <https://dailyasianage.com/news/221896/chinas-one-belt-one-road-project---risks-and-benefits-for-bangladesh>. [accessed Apr 11 2023].

Basu, T. (2018). Japan's Belt and Road Puzzle, Decoded. Available at: [Japan's Belt and Road Puzzle, Decoded – The Diplomat](#)

Belt and Road Portal. 2019. The Belt and Road Initiative Progress, Contributions and Prospects. Belt and Road Portal. <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/zchj/qwfb/86739.htm>. (accessed on 12 December 2022).

- BIRN, (2018). \$3bn Economic Agreements Boost China's Role in Serbia. Available at: <http://www.balkaninsight.com/en/article/new-agreements-boost-china-role-in-serbia-09-18-2018>
- Daily Times. (2018). eWTP ecosystem \$600m fund established to focus on "one belt, one road" countries.
- Datta, S.K. (2021). Strategic Implications BRI in Bangladesh. Available at: https://www.researchgate.net/publication/354054288_BRI_in_Bangladesh_Strategic_Implications [accessed Apr 10 2023].
- Du, J., and Y. Zhang. (2017). Does One Belt One Road Initiative Promote Chinese Overseas Direct Investment? , *China Economic Review* 47 (C): 189–205.
- Fu, X., Kong ,L., Tang, T, and Yan, X. (2020). Insider trading and shareholder investment horizons, *J. Financ. Econ.* Vol.62.
- Gaines, J. (2018). China's Belt and Road Initiative Heightens Debt Risks in Eight Countries, Points to Need for Better Lending Practices. Available at: <https://www.cgdev.org/article/chinas-belt-and-road-initiative-heightens-debt-risks-eight-countries-points-need-better> [accessed Apr 8 2023].
- Godement , F., and Vasselier, A. (2017). China at the gates: A new power audit of EU-China relations. Available at : https://ecfr.eu/publication/china_eu_power_audit7242/ [accessed Apr 11 2023].
- Green Belt and Road Initiative Center (2020). Countries of the Belt and Road Initiative (BRI). Available at :
- Hausman, W. H., Lee, H. L., Napier, G. R., Thompson, A., & Zheng, Y. (2010). A process analysis of global trade management: An inductive approach. *Journal of Supply Chain Management*, 46(2), 5-29.
- Hillman, J. (2020). *The Emperor's New Road: China and the Project of the Century* , Yale University Press.
- Hong, P. 2017. Strengthening national policy capacity for jointly building the Belt and Road towards the Sustainable Development Goals. https://www.un.org/en/unpdf/assets/pdf/PDFSDG-2016-02%20cdas_beltandroadb.pdf. Accessed 29 January 2020.
- Hu , X, Wang, C, Lim, M, Bai , X & Yao , C 2021, 'Evaluating waste and scrap trade risks in Belt and Road Initiative countries', *Resources, Conservation and Recycling*, vol. 173, 105728. <https://dx.doi.org/10.1016/j.resconrec.2021.105728>
- Huang, X. (2020) .Prospects for The Chinese Yuan as a Global Currency, *International Review*, No.1–2., pp.1–11.
- ISRI, 2021. Identification Standards for Solid Wastes General Rules, <https://www.isri.org/>.
- Jan P. Voon and Xinpeng Xu (2020) Impact of the Belt and Road Initiative on China's soft power: preliminary evidence, *Asia-Pacific Journal of Accounting & Economics*, 27:1,120-131, DOI: 10.1080/16081625.2020.1686841
- Jing, Shuiyu, Xin Qi, and Wei He. 2017. Alibaba Bringing Belt, Road Benefits to SMEs. *China Daily*: http://www.chinadaily.com.cn/business/2017-04/24/content_29051117.htm. (accessed on 10 October 2020).
- Joe , T.C. (2022) . Balancing Rivalry and Cooperation: Japan's Response to the BRI in Southeast Asia . Available at : <https://www.e-ir.info/2022/06/20/balancing-rivalry-and-cooperation-japans-response-to-the-bri-in-southeast-asia/> [accessed Apr 1 2023].
- Le Corre, P., & Vuksanovic, V., 2019. Serbia: China's Open Door to the Balkans. *The Diplomat*, January 01. Available at: <https://thediplomat.com/2019/01/serbia-chinas-open-door-to-the-balkans/>
- Lee, H. L., & Shen, Z. J. M. (2020). Supply chain and logistics innovations with the Belt and Road Initiative. *Journal of Management Science and Engineering*, 5(2), 77-86.

- Lewis, D. J., Yang, X., Moise, D., & Roddy, S. J. (2021). Dynamic synergies between China's belt and road initiative and the UN's sustainable development goals. *Journal of International Business Policy*, 4, 58-79.
- Lewis, D., & Moise, D. 2018. One Belt One Road (“OBOR”) roadmaps: the legal and policy frameworks. In: Chaisse, J. and Go'rski, J. (eds.), *The Belt and Road Initiative—Law, economics, and politics*: 17–58. Leiden: Brill/Nijhoff.
- Li, J., Qian, G., Zhou, K.Z. et al. (2022) Belt and Road Initiative, globalization and institutional changes: implications for firms in Asia. *Asia Pac J Manag* 39, 843–856 (2022). <https://doi.org/10.1007/s10490-021-09770-0>
- Mathur and Nathani, (2020). *The Belt and Road Initiative: An Entrepreneurial Perspective*, Springer.
- Meltzer, J.P. (2017). “China's One Belt One Road Initiative: A view from the United States.” Brookings Report, June 19, 2017. <https://www.brookings.edu/research/chinas-one-belt-one-road-initiative-a-view-from-the-united-states/>.
- Radovic Markovic, M., (2018a). Organizational resilience and business continuity: Theoretical and conceptual framework, *Journal of Entrepreneurship and Business Resilience*, Year I, number 1, pp. 5-11.
- Radović Marković, M. and Tomaš, R. (2019), *Globalization and Entrepreneurship in Small Countries*, New York, NY: Routledge, United States. 174 pp. ISBN 9780367250751. Link: *Globalization and Entrepreneurship in Small Countries | Mirjana Radovi (taylorfrancis.com)*.
- Radović-Marković, M., (2018). *Globalization Impact on Entrepreneurship in Small Countries with Focus on Serbia and Western Balkan*. New York: Nova Science Publishers.
- Rahman, S.A. (2021). The BRI in Bangladesh: ‘Win-Win’ or a ‘Debt Trap’? Available at: <https://thediplomat.com/2021/11/the-bri-in-bangladesh-win-win-or-a-debt-trap/> [accessed Apr 3 2023].
- Refinitiv (2019). Financial data. Available at: <https://www.refinitiv.com/en/search-results?q=+a+financial+data+provider%2C+between+2013+and+2018%2C+Chinese+firms+invested+over+%2490+billion+in+Belt+and+Road+countries%2C> [accessed Apr 11 2023].
- Suzuki, S. (2021). Economic statecraft, interdependence, and Sino-Japanese ‘rivalry’. *The Pacific Review*, 1-24. doi:10.1080/09512748.2021.194120
- TBSnews (n.d.) . Belt and Road Initiative: China releases \$4.45b in 10 years for Bangladesh. Available at: [Belt and Road Initiative: China releases \\$4.45b in 10 years for Bangladesh | The Business Standard \(tbsnews.net\)](https://www.tbsnews.net/news/belt-and-road-initiative-china-releases-445-billion-in-10-years-for-bangladesh)
- The Mainichi. (2017). Gov't urges Japanese firms to take part in ‘One Belt, One Road’ Initiative..
- Trang, N.T. (2020). China's Belt and Road Initiative: China's Motivations and Its Impacts On Developing Countries , In: *Critical Reflections on China's Belt & Road Initiative*, Palgrave Macmillan, pp.189–199.
- UN (2022). Partnering for shared brighter future. Progress report on Belt and Road Initiative in support of UN 2030 agenda for sustainable development. Retrieved on April 11, 2023 from https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/progress_report_bri-sdgs_english-final.pdf
- UN Press Release. 2019. United Nations poised to support alignment of China's Belt and Road Initiative with Sustainable Development Goals, secretary-general says at opening ceremony, SG/SM/19556, <https://www.un.org/press/en/2019/sgsm19556.doc.htm>. Accessed 10 January 2020.
- Voon, J., and Xu , X.X. (2020). Impact of the Belt and Road Initiative on China's soft power: preliminary evidence, *Economics Asia-Pacific Journal of Accounting & Economics*, 27:1, pp.120-131, DOI: 10.1080/16081625.2020.1686841
- Wang, J. and Tian, X. (2022) Impacts of the belt and road initiative on China's bilateral trade, *Journal of the Asia Pacific Economy*, 27:3, 400-424, DOI: 10.1080/13547860.2022.2042110

World Bank (2016). Connecting to Compete 2016: Trade Logistics in the Global Economy--The Logistics Performance Index and Its Indicators. Available at: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/24598> [accessed Apr 11 2023].

World Bank (2019). Belt and Road economics: Opportunities and Risks of Transport Corridors. Retrieved on April 12, 2023 from <https://www.worldbank.org/en/topic/regional-integration/publication/belt-and-road-economics-opportunities-and-risks-of-transport-corridors>

World Bank (2019). The Belt and Road Initiative: Economic, Poverty and Environmental Impacts. Available at: <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/16252360-1cf1-546e-9978-9e57b5f32cec> [accessed March 10 2023].

**EUROPEAN CULTURE ON THE SILK ROAD, AT THE TURN OF THE 19TH INTO
20TH CENTURY, WITH A CONTRASTIVE ANALYSIS OF PIERRE LOTI'S
WORKS**

Milica GOLUBOVIĆ TASEVSKA

Ministry of Science, Technological Development and Innovation

milica.g.tasevska@nitra.gov.rs

Abstract

During the centuries and in this period, the European writers which I will first mention the French author Pierre Loti, have been writing about the cities and countries on the New Silk Road. During his journeys and trips, Loti discovers the countries whose culture, customs, languages and a lot of that, according to his opinion, do not leave anyone indifferent. Today, with the importance of the concepts of mundialization, the work of French, English, Irish, Russian and Czech artist, and vice versa, of artist from Azerbaijan, Kyrgyzstan, China, Japan, Turkey etc. who take in appreciation the western culture, mostly based on travel documents describing the world that he discovered and presented to readers of another culture, gets a completely new dimension. The analytical-comparative method used in this paper is aimed to show the remarkable place of the countries on the cross-section of the New Silk road. The mentioned influences are just a choice who presents a base for the further researches. The exchanges and influence will change and modernize their forms in order to contribute to that it is named the Multiculturalism or Interculturalism, as a base of the progress of any society.

Keywords: journey, historical facts, cultural levels, customs, influence, language

During the centuries, the traces of western and eastern culture were transmitted not only through economic channels, but also via numerous and different cultural forms like travel books, novels, poems, paintings, over musical pieces and dance performances, folk costumes etc., enriching each of culture on the New Silk Road with the new perspectives, new thoughts, new visions, and also, and this is extremely necessary and positive, with the strong preserving of the one's own cultural identity.

This is the reason why in this period, western culture is not anymore only a reflection of social and cultural concepts from the other cultures. By following everything that happens in the world, European culture, fascinated not only by the exotic dimension of the eastern world takes on influences from all over the world and acquires an international dimension, and vice versa.

At first I will mention the French, and then, the other European authors, especially Pierre Loti. Loti tells the story of love at first sight between the naval officer and Turkey. He discovers a country whose culture, customs, inhabitants, religion, language, etc. do not leave anyone indifferent.¹ The concept of exoticism which permeates his work, is such, that exoticism is not a décor in which the action of thousands of written pages takes place. This is a concept which permeates also the vocabulary and the description of human relations, as well as the psychology of the personality. According to that, exoticism is neither a topic, nor content, but an experience what makes the past and the future can become something that is exotic.

Through the description of historical events in this period, that is the wars that affected not only Turkey, but almost all European countries, the writer inevitably brings us closer to the connotation of multiculturalism as a continuation of a policy of equal respect and a policy of recognition, carried out within the Habsburg Monarchy and the Ottoman Empire, as symbol of the connection between East

- ¹ Loti, P., (2001), *Turquie agonisante, Voyages en Turquie*, Arthaud, Paris

and West, the strong link between western and eastern cultural development models, whose proximity and distance are constantly changing, leaving a strong mark on all societies.²

An analysis of his work of artists from the end of the XIX century, through a broad analytical-comparative method multidisciplinary approach³, taking into account the significant number of factors and components that are an integral part of the historical development of every society, conclusions and new ways of exchanging cultural experiences, avoiding cultural obstacles in this increasingly important geographical route for the dissemination and exchange of experiences in all these areas.

He paints colorful landscapes of exotic regions, hot climates, the lush vegetation and unfathomable world of the Middle Asian East and diverse culture, languages and religions.⁴ But it was not only Loti who was fascinated by Turkey and other countries at the New Silk Road.

The novel *Les lettres Persannes* of Montesquieu, is one of the first to introduce the reversible influence, by writing about two Persians who left Persia to go to Paris and discover it's inhabitants.⁵

Collection of poems by Victor Hugo, *Les Orientales*, inspired by the Greek War of independence, reflect a flamboyant exoticisme and offer a series of colorful paintings from the Mediterranean East. The question of hybridity covers not only the geographical and religious interferences (and thus questions of content) but also the very language used by the poet. *Les Orientales* are strewn with foreign words, notably Arabic and Turkish words, that Hugo plays with to make them clash and ring, for the pleasure of hearing these new sounds: "spahis", "timariots", "capitans-pachas", that we encounter from the very first cycle of poems dedicated to the Greek-Turkish war, have as much value for their meaning (which refer to a variety of grades within the Ottoman army) as for the alliterations and assonances that they produce.⁶

Like his numerous predecesors, diplomats and travel writers, Alphonse de Lamartine was fascinated by Turkey, while continuing with idea to make the litterary approach of Eastern world to the European writers.⁷ Attractive and emotional prose, Lamartine's views on the Eastern questions, and especially the great popularity he enjoyed as a poet, strongly turned public opinion in France against the official foreign policy of Paris, which was based on preserving the integrity of the Ottoman Empire.

He was also fascinated by the archaic form of friidom-oriented idealims that he observed in Balkan peoples, especialy in the Serbs.⁸ For Lamarine, his arrival in Belgrade, the first large oriental town with multitudes of people dressed in the most divers costumes and among which several languages are spoken at the same time, was an experience in itself. Writing about his impressions from his travels in Serbia, Lamartine referred to the freedom of the Serbs and especially to the Ćele kula in Niš, which did not leave him indiferrent. Under the impression of stories about the glorious past that he listened to during his stay in Serbia, as well as during visits to medieval places of worship, fortified cities and battlefields, Lamartine was further captivated by the uniaueness of Serbian epic poetry.

-
- ² Doumic, R., (1894), *Écrivains d'aujourd'hui : Paul Bourget, Guy de Maupassant, Pierre Loti, Jules Lemaitre, Ferdinand Brunetière, Émile Faguet, Ernest Lavisse*, Hachette, 2013
 - ³ Kymlicka, W., (1995), *Multicultural Citizenship*, Oxford University Press, London
 - ⁴ Quella-Villéger, A. et Vercier, B., (2011), *Pierre Loti photographe – Une œuvre au long cours*, Bleu autour
 - ⁵ Montesquieu, (2006), *Lettres Persannes*, Le Livre de Poche, Paris
 - ⁶ Hugo, V., (2016), *Les Orientales*, Le Livre de Poche, Paris
 - ⁷ Lamartine, A.de, (2018), *Histoire de la Turquie*, Hachette, Paris
 - ⁸ Lamartine, A.de, (2018), *Voyage en Orient*, Arléa, Paris

At the Hawk's Well by William Butler Yeats, based on the stories of mythological hero of ancient Ulster, Cú Chulainn, was the first play written in English that utilized many of the features of the Japanese Noh Theatre.⁹

In Kotaro Takamura's poetry collection *Dotei* and his sculptures, we can see strong influence of Jacques Cocteau's and August Rodin's work.¹⁰

Gōzō Yoshimasu write his poetry on combination of French, English, Chinese, Chorea and other languages and by William Blake, while his music work was influenced by John Cage.¹¹

Speaking about the mutual influence, Japanese art and culture were presented for the first time to the Western civilization on the World's Fair on 1867 in Paris. Enthusiasm for exposed artefacts provoked a powerful reaction in artistic, educational and even in industrial circles. During the Meiji period, Satsuma porcelain will become one of the most famous and most exported Japanese products, while the porcelain factory in Sevres is increasingly inspired by Japanese motifs.

Powerful influence on French painters of Early impressionism is made by Japanese art gender Ukiyo-e, literally translated as pictures of floating world.

The bridges of Giverny Garden, from the series of Water Lilies, Monet painted exactly inspired by the Japanese form. Also, we must not forget his earlier work either, which is painting the *Japanese with the fan*, or famous *La Japanese*.

In Edgar Degas drawings and pastels, expression of the Japanese compositional stile is visible, as well as design of wide surfaces on one color, in Paul Gauguin and Toulouse-Lautrec work. Picasso gets acquainted with Japanese Art at the evenings in Gerturda Stein's salon.

Vasilli Kandinski has a big influence on Japanese painter Taro Okamoto while Kazimir Maljevič's Supremacism has been inspired by Japanese woodcuts.

In Japan, Meiji renewal continue with important influence of European West civilization, while the popularity and influence of Japanese art and design among a number of Western European artists in known under the French term Japonisme.

Italian painter and graphic artist Antonio Fontanesi left Italy and came at the Academy in Tokyo, primarily to teach Japanese painters the techniques he used. This is how the famous oil on canvas *Shinobazu Pond* was created.

Léonard Tsuguharu Foujita travelled to Paris where he encountered the international modern art scene of the Montparnasse. His painting *Le café* is a real exemple of his eclectic style and of a strong influence of Toulouse Lautreck's work.

Japanese painter Shigeru Aoki, was inspired by the French Impressionists, and his most famous painting, *Umi no sachi (Seafood)* makes him one of the greatest painters of the Meiji period.

One of Japan's most famous composers, Rentaro Taki, enrolled his piano studies in Leipzig. His musical work, of which the most popular are *Moon over the ruined castle*, *Kojo no Tsuki*, has been honored by famous contemporary musicians and performers, influenced by Claude Debussy. In their newspaper, Goncourt brothers, on 1851, write about the salon in Paris decorated by the Japanese artistic objects like screens, ranges, woodblocks, porcelain and they mention Eugène Rousseau, the

- ⁹Yeats, W.B., (2013), *At the Hawk's Well*, Charles Rivers Editors, London

- ¹⁰Takamura, K., (2003), *Dotei, The Columbia Companion to Modern East Asian Literature*, Columbia University Press, New York

- ¹¹Yoshimasu, G., (2003), *Haiku, An Anthology of Haiku Poems*, Pinguin, New York

first to make simple copies of Japanese artist's works. Their descriptions of the Japanese Railway that Goncourt brothers were interested to also had to be mentioned.¹²

The West, on the other hand, affects the Japanese writers Kawabata¹³ and Yokomitsu¹⁴, who in their works and newspaper articles have introduced elements of Dadaism, Expressionism and other literary styles, and Japan influence French writers, among whom Pierre Loti and his trilogy about Japan, published one year after the World fair in Paris.

In 1860 as a volunteer in a first Japanese diplomatic mission, yang Yukichi Fukuzawa arrived in San Francisco and began serious study of the English language. His writings played a large role in the introduction of Western culture into Japan. In 1860, Fukuzawa published Englis –Japanese Dictionary - *Zōtei Kaei Tsūgo*.

In Japan, during Meiji period, literary works have been translated primarily from:

- English: Disraeli, Edward Bowler Lytton, Walter Scott, J. Swift, Shakespeare and D. Defoe,
- French: A. Dumas father, J. Verne and partially V. Hugo,
- German: Goethe and Shiller,
- Russian: Tolstoy, Pushkin, Chekhov) and
- Spanish Cervantes.¹⁵

The other cultures aroused enthusiasm in Western civilization in the narrow sense of the word:

Sabahatin Ali's short novel *Madonna in a Fur Coat*¹⁶ is considered one of the best novels in Turkish literature, and Ali became one of the two Turkish novelists whose works were printed in Penguin's edition of the classics, and recently translated in serbian.

Orhan Veli translate French writers and write poetry of a "single type". Kanık had been renewing himself and searching without cease throughout his career in literature, a long adventure of poetry in a short life, and following many critics, Turkish poetry became head to head with European poetry thanks to his pen.¹⁷

Some of the countries in today's world that constituted the ancient Silk Road Region include Kirgistan and Azerbaijan, mostly studied in the *Encyclopedia of Islam*.¹⁸

Persian literature was presented to the western readers, via Encyclopedia of Islam,¹⁹ History of Persan Literature, Literary History of Persia and History of Iranian Literature, edited by Czech Jan Rypka, and translated in English in 1968.

In the important number of Chinese writers was attracted by Western civilization:

P.C. Chang, who in 1913. earned his Bachelor of Arts in USA, Bing Xin, won his instant fame and a grant to study at Wellesley College in the United States, where she received a master's degree in literature, in 1926, Yú Huá, which novels are ranked among the ten most influential works of the 1990, while his novel Brother is on the list of the Swiss literary magazine Le Temps, as one of the 15

- ¹²Van Gogh, V., (2015), The letters to Teo, Official Gazette, Belgrade

- ¹³Kawabata, J., (1985), *Snow Country*, Slovo ljubve, Belgrade

- ¹⁴Yokomitsu, R., (2005), A History of Japanese Litterature, Tuttle Publishing, Clarendon, SAD

- ¹⁵Histoire du Japon et des Japonais, (2014), Le Livre de Poche, Paris

- ¹⁶Ali, S., (2018), *Madonna in a Fur Coat*, Official Gazette, Belgrade

- ¹⁷Mignon, L et Triplett, K., (2019), *Et le papillon chanta, Orhan Veli, les Haïkaï de Kikako et la genèse du haïkou turc, Bargoed, United Kingdom*

- ¹⁸Bruijin, J.T.P., (2004) *Encyclopedia of Islam*, Leiden University Press, Netherlands

- ¹⁹Bruijin, J.T.P., (2004) *Encyclopedia of Islam*, Leiden University Press, Netherlands

most significant novels of the first decade of the 21st century, Gao Xingjian novelist, playwright, critic, painter, photographer, film director, and translator who was awarded the Nobel Prize.

So, in reverse, classical Chinese poetry translated into English by modernist poet Ezra Pound according to the competent judges of Chinese and English poetry. Pound's work, published in 1915, has been seen as the best translations of Chinese to English poetry ever made.²⁰ The mentioned exchanges and influences certainly could and should be the basis for the further researches in order to contribute to that it is named the Multiculturalism as a base of the progress of any society.

Bibliography

- Ali, S., (2018), *Madonna in a Fur Coat*, Official Gazette, Belgrade
- Barthes, R., (1972), *Le Degré zéro de l'écriture suivi de Nouveaux essais critiques*, Editions du Seuil, Paris
- Brahimi, D., (1982), *Pierre Loti, du roman exotique au roman colonial*, Hartmann, Paris
- Bruijin, J.T.P., (2004) *Encyclopedia of Islam*, Leiden University Press, Netherlands
- Doumic, R., (1894), *Écrivains d'aujourd'hui : Paul Bourget, Guy de Maupassant, Pierre Loti, Jules Lemaître, Ferdinand Brunetière, Émile Faguet, Ernest Lavisse*, Hachette, 2013
- Glissant E., (1996), *Introduction à une Poétique du Divers*, Gallimard
- Histoire du Japon et des Japonais, (2014), Le Livre de Poche, Paris
- Hugo, V., (2016), *Les Orientales*, Le Livre de Poche, Paris
- Hervé, D., (1988), *Pierre Loti, Lenchanteur*, Seuil, Paris
- Kawabata, J., (1985), *Snow Country*, Slovo ljubve, Belgrade
- Kymlicka, W., (1995), *Multicultural Citizenship*, Oxford University Press, London
- Lamartine, A.de, (2018), *Histoire de la Turquie*, Hachette, Paris
- Lamartine, A.de, (2008), *Voyage en Orient*, Arléa, Paris
- Lebel, R., (1931), *Histoire de la littérature coloniale en France*, La Rose, Paris
- Loti, P., (2011), *Aziyadé*, Omnibus, Paris
- Loti, P., (1975), *Fantôme d'Orient*, Folio, Paris
- Loti, P., (2009), *Constantinople en 1890, Voyages (1872-1913)*, Robert Laffont, Paris
- Loti, P., (2001), *Turquie agonisante, Voyages en Turquie*, Arthaud, Paris
- Loti, P., (2009), *Suprêmes visions d'Orient, Voyages (1872-1913)*, Robert Laffont, Paris

- ²⁰Pound, E., (2015), *Cathay*, Penguin specials, London

6. Uluslararası İpek Yolu Akademik Çalışmalar Sempozyumu

- Mignon, L. et Triplett, K., (2019), *Et le papillon chanta, Orhan Veli, les Haïkaï de Kikako et la genèse du haïkou turc*, Bargoed, United Kingdom
- Montesquieu, (2006), *Lettres Persannes*, Le Livre de Poche, Paris
- Pound, E., (2015), *Cathay*, Penguin specials, London
- Quella-Villéger, A., (2008), *Chez Pierre Loti, Une maison d'écrivain voyageur*, CRDP de Poitou-Charentes
- Quella-Villéger, A., (1998), *Pierre Loti : Le pèlerin de la planète*, Auberon
- Quella-Villéger, A. et Vercier, B., (2010), *Pierre Loti dessinateur – Une œuvre au long cours*, Bleu autour
- Quella-Villéger, A. et Vercier, B., (2011), *Pierre Loti photographe – Une œuvre au long cours*, Bleu autour, Paris
- Segalen, V., (1986), *Essais sur l'exotisme*, Livre de poche, coll. biblio-essais
- Takamura, K., (2003), *Dotei, The Columbia Companion to Modern East Asian Literature*, Columbia University Press, New York
- Todorov, Tzv., (1989), *Nous et les autres, La réflexion française sur la diversité humaine*, Seuil, Paris
- Van Gogh, V., (2015), *The letters to Teo*, Official Gazette, Belgrade
- Yeats, W.B., (2013), *At the Hawk's Well*, Charles Rivers Editors, London
- Yokomitsu, R., (2005), *A History of Japanese Litterature*, Tuttle Publishing, Clarendon, SAD